

నాటకాలు

భక్తి, జ్ఞాన, పురాణ, జానపద

నాటక శిల్పము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కుక మహర్షి

గురు నాటర మహర్షి

గురు వాశ్మికీ మహర్షి

గురు శిక్షప్తి

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాఠి

గురు గోరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీరామ్ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్పుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010006409

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

నా ట్యుక ఫి ల్పు రి

క్రొత్తవ్యాసాలుచేర్చి
కృష్ణాపత్రికనుండి పునర్ముద్రతము

రచన :
రోహిణి

ప్రచురణ :
శ్రీమతి వల్లూరి కమల

ఫోటో డిస్ట్రిబ్యూటర్లు :
కొండపల్లి వీరవేంకయ్య అండ్ సన్సు,
పబ్లిషర్స్ అండ్ బుక్ సెల్లర్స్,
రాజమండ్రి.

1960

అంకితము

నాటక కళాప్రపూర్ణ కీ॥ శే॥ మంజులూరి కృష్ణరాయా !
 స్వర్గనరకాలే అంటూవుంటే ! వాటిల్లో ఎందులో వున్నావో,
 పునర్జన్మ అంటూవుంటే ! చిలకరూపంలోనే వున్నావో
 నెమలిరూపంలోనే వున్నావో,
 ఇవేవీ కాక అనంతంలోనే లీనమైపోయినావో.

నువ్వు నాటకం రిహార్సలులో పుస్తకంపుచ్చుకుని
 ఓమూల ఒదిగి కూర్చుని ఆనందభాషాలు రాలుస్తూంటే,
 నీచుట్టూ మేమంతా కూర్చుని నీ ఛలోక్తులు వింటూ ఆనం
 దాన్ని పంచుకున్న దృశ్యాలు “చిరంజీవి ఆంజనేయులు వృద్ధ

మానసి రూపంలో రామాయణకథంపారాయణ ఎక్కడ జరిగినా హాజరవుతా"డనే నా నుడిని, నిజం అనిపించేవి.

నీ విప్లవ వ్యవస్థలోనూ, ఎక్కడవున్నా, నువ్వే నాటకం-నాటకమే నువ్వు. అనే మిత్రవాక్కు సమసిపోలేదు. క్రొత్తనాటకం ప్రారంభిస్తుంటే నువ్వు జ్ఞాపకంవస్తావు. నువ్వు చచ్చిపోయావు, లేవు, అంటే ఎలానమ్మటం ?

రంగంమీదకు పోతూ నటరాజును తల్చుకంటుంటే సీమూర్తియే కనిపిస్తుంది కాదామరి! నీవు నటరాజువు.

ఈ పుస్తకం నీకంకితమివ్వబోవటం సాహసమే. ఇందులో ఏమీలేకపోవచ్చు. అయినా శక్తిగొలదీ కూర్చుకు వచ్చాను.

కన్నప్ప అర్పించిన మత్స్యమూసామల్ని అతివాత్సల్యంతో స్వీకరించిన ఆ శంకరుని నటరాజరూప మీ పుస్తకాన్నికూడా అంతవాత్సల్యంతోనూ స్వీకరిస్తుందని నమ్ముతూ అర్పిస్తున్నాను.

స్వీకరించి ధన్యజ్ఞం తెల్పు.

రో హి ణి.

మ న వి

ఈ రచన చేసేందుకు నాకున్న అర్హతల్లా, ఆంధ్ర నాటకరంగంతో ప్రత్యక్షంగానై లేనేమి పరోక్షంగానై లేనేమి నాకున్న పరిచయమూ, అప్పుడప్పుడు పెద్దలనోటివెంట విన్న విషయాలు వారివల్ల చూచి నేర్చుకున్న అనుభవములున్నూ.

ఈ పుస్తకం నటకులకు ఏమాత్రమైనా వుపయోగ పడవచ్చుననే ఆశతో వ్రాసాను. అనేకమంది మిత్రులు అమూల్యమైన అనేక సలహాలనిచ్చారు. వారందరికీ కృతజ్ఞుణ్ణి.

నాటకశీల్పంమీద ఈ పుస్తకం అసమగ్రమేకావచ్చు, అయినప్పటికీ తెలుగులో నీ పోకడలో పుస్తకాలు లేనికొఱ తను యిది కొంతవరకూ తీర్చవచ్చుననే ఆశతో సాహసమైన నీ పనికి పూనుకున్నాను. ఆశించినదానికంటే ఎక్కువగా ఆంధ్రమహాజనుల ఆదరం లభించింది.

ఈ పుస్తకాన్ని గురించి తమ అమూల్యాభిప్రాయం ఇచ్చిన 'ప్రముఖనటులు' 'కళాతపస్వి' శ్రీ సింగరాజు నాగభూషణరావుగారు సెలవిచ్చినట్లు:— ".....అనుభవముగల నటులు, ఇట్లు వారి అనుభవములగూర్చి ఆచరణ యోగ్యమగు సలహాలనొసంగుచు,నిర్దాణాత్మక

కముగా పుస్తకములు వ్రాయుట నటలోకమున కెంతయు
మేలొనగూర్చినవారగునది”

త థా స్తు.

ఇదేకోరికతో నేనీ రచన చేసాను. ఏమాత్రం ఫలిం
చినా అపరిమితంగా సంతోషిస్తాను.

నటరాజులకు జై.

ఆంధ్రనాటకరంగం చిరస్థాయిగా వర్ధిలుగాక.

భ వ దీ య

గో వి జ్ఞి.

శ్రీ తత్త్వ త

నా నేర్చినకొలది అనుభవంతో సాహసించి రచించిన ఈ వ్యాసాలను, స్థలాభావాన్ని కూడ పాటించక ధారావాహి కంగా తమ పత్రికలో ప్రచురించి వీటిని వెలికితెచ్చిన కృష్ణా పత్రికాధి పతులకూ, అత్యంతాదరంతో వీటిని స్వీకరించిన పాఠక మహాశయులకూ, వీటి గురించి తమ అమూల్యాభి ప్రాయము లొసంగిన నాటకకళావేత్తలకూ, అభిమానులకూ;

వీటిని పుస్తకరూపంలో ప్రచురించి నందుకుగాను రెండు వందల ఏబదిరూప్యముల కానుక (గ్రాంటు) నొసంగిన ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సంగీత నాటక ఎకాడమీ సంస్థకు,

ముద్రణవగైరా పనులలో సహకరించి వీటిని పుస్తక రూపంలో ఆంధ్రమహాజనులు అదరించే భాగ్యం కలిగించిన మిత్రులు చిరంజీవి “కొండపల్లి భాస్కరరావుకు, వారి భాగ స్వాములైన మెస్సర్సు కొండపల్లి వీరవేంకయ్య అండ్ సన్సు వారికి.

చిన్ననాటి షధురస్మృతులు జ్ఞాపకం చేస్తూ పరిచయ. వాక్యాలు వ్రాసి యిచ్చిన నా గంగాధరరావుకీ హృదయ పూర్వక కృతజ్ఞతాభి వందనలు. లోకనాటకకర్త, సూత్ర ధారుడు, నటరాజు సదా వీరిని రక్షింపుడుగాక.

గో సా గో.

ప రి చ య వా క్య ము

—0—

“శ్రీ రోహిణి”ని నేను చిన్నప్పణ్ణించి ఎరుగుదును. ఇద్దరం కూడా చిన్నప్పుడు అరుగులమీద వసారాల్లోనూ దుప్పట్లు తెరులుగట్టి నాటకాలాడిన వారమే. అవ్వి ఏం నాటకాలు!! పోర్ననులు అక్కరలేదు. రంగులు, కిరీటాలు అప్పటి కప్పుడు తయారు చేసుకోవటం; ఎవరి కిష్టం వచ్చిన పాత్ర వారు ధరించటం.

తర్వాత నాటక రచయితగా రూపించాడు ‘రోహిణి’ “అజేయచైనా” అనీ, “వందేమాతరం” అనీ, “స్వర్గాని కెళ్ళినా విడాకులు తప్పవు” అనీ చక్కని నాటకాలు నేను నీలూరులో పూజగా ప్రదర్శించాం. తర్వాత నాటకాలాటే వ్రాయక పోయినా; ప్రదర్శించటం - విరుద్ధించటం - తరిఫీదు ఇవ్వటం మొదలైన పనులన్నీ పొడుగు నా నిర్వహిస్తూనే వున్నాడు. పిల్లల నాటకాలు కూడ వ్రాయించిన ఈ మధ్య తెలుగు భాషాసమితివారి బహుమానం పుచ్చుకున్నది - అజ్ఞాతంగా - రోహిణి.

ఇతర కారణాలవల్ల మరింతకృషి, కళాసేవ, నాటకరంగానికి, చేయలేక పోయినా, ఈ పుస్తకం వ్రాయటంలో కళాసేవచేస్తూ చాలమంది కంటే మించిపోయాడు రోహిణి.

అందుకు నాకే కన్నెర్రగా వుంది. అందులో ఈ పుస్తకంలో ప్రతివాక్యం అనుభవ పురస్కరంగా వ్రాయబడింది. ప్రతి వాక్యం వెనుకా కష్టపడ్డూరాల కథలు చాలా వున్నాయి.

పోష్టల్లంటు చటం దిగ్గనుంచీ, తెరకట్టడం దిగ్గినించీ రిహార్సల్సు చేయించటం దిగ్గనుంచీ, నాటకాంతాన కర్చీలు సర్దుకొని యిటిని వెళ్ళేవరకూ, అన్ని పనులలోనూ మెలిగిన చేయి అవటం చూలాలన రోహిణి చేతిలో ఈ పుస్తకం తయారవగలిగింది. కనక సవలగా కాక ప్రతివాక్యం జాగ్రత్తగా చదివి ఆచరణలో జ్ఞాపకం వుంచుకో వాల్సిన పుస్తకం ఇది.

ఇటువంటి పుస్తకాలు కొన్ని తెలుగులోకి వచ్చాయి కాని అప్పీ ఎక్కవ అనుభవ వున్నావాడు వ్రాసినవి కావు. ఎక్కవభాగం అవి ఇంగ్లీషు రచయితల అనుభవాలు. వాడు వ్రాసినవి మనరంగ స్థలానికి అంతగా ఉపయోగకరంగా కనపడటం లేదు మన పరిస్థితులు వేరు. మనరంగస్థలం వేరు. మన గ్రీన్ రూంలో సరిగ్గా ఒక కర్చీకూడా దొరకదు. ఇక స్పిరిట్ గమ్ బాటిల్సు Foot ball లాగా ఎగిరిపోవటంలో ఆశ్చర్యం లేదు. కనుక ఇటువంటి పరిస్థితుల్లో యిటువంటి సంగ్రహమైన పుస్తకం అవసరం ఎంతో వుంది.

నేడు సరదాగా నాటకాలు వేయడానికి అన్ని వృత్తుల్లో వారూ సుస్థితు లవుతున్నాడు. చాలామంది జోత్సాహికులు ఏ ఆఫీసులో చూసినా ఏ కాలేజీలో చూసినా కను

పిస్తాడు. ఉత్సాహంతో నొకసారి నాటకం వేసినా తర్వాత వీరిలోనే మళ్ళీ జన్మలోపాత్రధారణ చేయనివాడు చాలామంది కనుపిస్తాడు. వీరికి అనుభవం కావాలంటే కొన్ని నాటకాలు వేయాల్సి వుంటుంది. ఆ శ్రమ అక్కర్లేకుండా ఈ పుస్తకం చాలా మటుకు సహాయపడుతుంది.

చాలాసార్లు నాటకాలు వేసి అనుభవ ముందని అనుకుంటూ అనుభవంవల్ల సరికొద్దవునే సావకాశంలేని వారికి కూడా ఈ పుస్తకం బాగా వుపయోగ పడుతుంది.

వృత్తిగా నాటకంవేస్తూ సమాజం నిర్వహించక పోతే మానె రంగుపూసు కోవడం కూడా చేతకాకుండా కాలం గడుపుతూ వున్న వృత్తి నటులకు గూడా యిది బాగా వుపయోగ పడుతుంది.

ఇటువంటి సాధకబాధకాలన్నీ పడుతున్నాకు కూడా యిది వుపయోగపడిందని సవినయంగా చెప్పకుంటున్నాను.

ఇప్పుడు నాటకశాఖలేని సంస్థలేదు. క్లబ్ గాని కాలేజీగాని రైల్వేలోగాని ఇంజనీర్లలోగాని వన్ని చోట్లా పదిమంది తెలుగువాళ్ళేక్కడకూడితే అక్కడొక నాటక శాఖ వెలుస్తున్నది. అన్నిచోట్లా అనుభవజ్ఞులు వుండరు. ఈ పుస్తకం దగ్గరవుంటే వారు అనుభవజ్ఞునాన్ని ఎక్కడ నుంచీ దిగుమతి చేసుకో సక్కురలేదు.

నాగార్జునసాగరం నాపరాళ్ళ మధ్యలో నాటకతీర్థం
జేలయించిన తపస్వి రోహిణి, ఈ పుస్తకం దగ్గర వుంటే
రోహిణి దగ్గర వున్నట్టే.

నాటకాన్ని గూర్చి చెప్పమంటే మన పడకకుర్చీ ఉప
న్యాసకు లందరికీ భరతముని శ్లోకాలు కొన్నింటిని వల్లవేసి
వుంచిన వాట్ని ఏ కరువు పెట్టడం మరో సంస్కృత కవిని
గూర్చి “ఓహోహో” అనటం, ప్రస్తుతపు నాటకాలగూర్చి
చప్పరించటం అలవాటై పోయింది ఇందువల్ల ఏం అభివృద్ధి
సాధిస్తారో తెలియదు, అసలు చిక్క ఏమిటంటే వీళ్ళకసలు
అభివృద్ధి అంటే ఏమిటో తెలియదు, పెద్దవాళ్ళు కనుక వీర్ని
పిలిచి వుపన్యాసా వివ్వమంటారు, పెద్దవాళ్ళు కనుక చెప్పిన
దాన్ని విని వూరుకుంటారు, ఈ లెక్కన శాసన సభా
ధ్యక్షుడి దగ్గర్నుంచీ, గ్రామ మునసబుదాకా అందరూ “నెర
సిన తల మరుగున” తప్పించుకు పోతున్నారు.

ఇటువంటి పుస్తకాలు బహు వ్యాప్తమైతే అందరూ
ఈ అనుభవాన్ని ఆకళింపు చేసుకుంటే కొత్తదోవల వెతికితే
అభివృద్ధి వస్తుందిగాని భోజరాజు కాలంలో బంగారపు రంగ
స్థలంవుందనీ, బళ్ళారిరాఘవకాలంలో కలెక్షన్లులేవనీ ఏడుస్తూ
కూర్చుంటే అభివృద్ధిరాదు.

వృత్తినాటకాలు క్రమంగా సళిస్తున్నాయి, ఇహకొత్త
నాటకాలూ, నటవర్గం నేడు అభివృద్ధిలోకి రావాల్సి వుంది.

75 సంవత్సరాల క్రింద తెలుగునాటక రంగం ఔత్సాహకులతోనే ప్రారంభించింది. క్రమంగా నాశనమైనది, తిరిగి మళ్ళీ ఔత్సాహికులు తలెత్తి సరిఅయిన నాటకరంగాన్ని తెలుగునాట నిలబెట్టాల్సి వుంది. కాలమే అవసరాలను బట్టి కావాలైన వాటిని సాధిస్తుంది అంటారు.

. ఈ పుస్తకం ఇప్పుడు వెలువడటం చాలాసమయానుకూలంగా వుంది.

రోహిణి యీ పుస్తకాన్నేగాక మరింత మంచి పుస్తకాలను గూడా తెలుగు నటాళి కందిష్వ గలదని ఆశిస్తున్నాను.

గం గా ధ ర రా వు

ఈ పుస్తకంగురించి

సుప్రసిద్ధనటులు, కళాతపస్వి

శ్రీ సింగరాజు నాగభూషణరావుగారి అభిప్రాయం.

ఈమధ్య శ్రీ “రోహిణి” వ్రాసిన నాట్యకళమీద వ్యాసములు చదివితిని, చాలా శ్రద్ధతీసుకుని వారీవ్యాసములు వ్రాసియున్నారు నాటకస ఘములేర్పాటుచేయుట మొదలు కొని నాటకముల నెన్నుకొనుట ప్రవర్ణించుటవరకూ తీసికొన వలసిన జాగ్రత్త వాడు విపులముగా వ్రాసినారు. నాటక లక్షణములు, అభినయము, వాచికము. ఆహార్యములను గూర్చి ప్రస్తుతము పేరుమోగిన నటులుకూడ చదివి నేర్చు కొనవలసినవి చాలాగలవు. చాలామంది నటకులు ప్రేక్షక లోకమునే పరిగణింపక తమ వాచకముల వప్పగింతురు. ప్రేక్షకులకు అర్థమైనా కాకున్నా వారి బాధ్యతలేనట్లు మరి కొందరు రంగముమీది పాత్రలనే లెక్కచేయక ప్రేక్షకులతో మాట్లాడుదురు. ఇట్టివి లక్షణములలోని అంతర్యము సహేతు కముగా విమర్శించి వ్రాసియున్నారు. ఈ వ్యాసములు అంద రికూ అందుబాటులోగల భాషలో వ్రాయబడియుంటచేతను చాలా విపులముగా సాకల్యముగా వ్రాసియుంటచేతను నాట్య కళాభ్యసనమునకు హత్వపుస్తకముగా నుండుతగినది యని

నా వినయపూర్వకమైనమనవి. అనుభవముగల నటు లిట్లే
 వారియనుభవములగూర్చి ఆచరణయోగ్యమగు సలహాల
 నొసంగుచు, పరస్పర దూషణాదుల కాలము వృథాపుచ్చక
 నిర్మాణాత్మకముగా పుస్తకములు వ్రాయుట నటలోకమున
 కెంతయూ మేలొనగూర్చినవారగుదురు.

(సం.) సింగరాజు నాగభూషణరావు.

30—10—57 జూపట్ల.

నటరాజస్తవం

జై, నటరాజ, నమో!

సకలభువనములు ఆజ్ఞికంబుగా

సర్వవాఙ్మయము వాచకంబుగా

తారాచంద్రులు ఆహార్యముగా

సాత్వికమీసే నమోశంకరా!

జటాజూటమున గంగానిర ^{ర్పు}రి

ర్పుంర్పుంర్పుమ్మని చిందులేయగా

ధమరుకంబదీ ధమధమమ్రమోయగ

తథిమిథిమ్మనీ తాండవమాడెడు

తాథిమిథిమ్మని నాట్యమాడెడు

నాట్యవేదమున కాదిగరుండా

నటీనటులలో నావహించి మా

నమోవాకముల నందుకోవయా

జై నటరాజనమో, జై నటరాజనమో

జై నటరాజా, జై నటరాజా, జై నటరాజా

జై. జై. జై. జై. జై.

ఈ ప్రార్థనగేయాన్ని ప్రతి నాటకసమాజంవారూ
ఉపయోగించుకోవచ్చు. వేరే అనుమతి అడగక్కర్లేదు.

హో హి ణి.

నాటకశీల్పం

విషయానుక్రమణిక

పేజీ.

I	నాటకరంగం	1
II	నటుడు	12
III	నాటకసమాజస్థాపన—నిర్వహణ	28
IV	నాటకప్రయోగం	38
	(1) వృత్తినాటకప్రయోగం	38
	(2) ఔత్సాహిక నాటకప్రయోగం	46
	(a) నాటకనిర్ణయం	46
	(b) పాత్రనిర్ణయం నిర్మాతనియమామకం	65
	(c) రిహార్సలు	73
	(d) అభినయం	99
	(e) ఆహార్యం	115
	(i) పాత్రధారణ	115
	(ii) దుస్తులు	137
	(iii) రంగాలంకరణ	141
	(f) ప్రదర్శన	151
V	నాటకానంతరం	169
	మహాప్రదర్శన	174

నాటకశిల్పం

నాటకరంగం

ఆజ్ఞికం భువనం యశ్య
వాచికం సర్వవాఙ్మయమ్
అహార్యంచద్రంతారాదితం
వందే సాత్వికం శివమ్.

జగన్నాటకసూత్రంమీదఆధారపడిందే నాటకరంగం. నాటకం ప్రకృతికి ప్రతిబింబం. అంతేగాని ప్రకృతిమటుకు కాదు.

“అబ్బే అసలది నాటకంలా లేదు. నిజంగా జరుగుతున్న కథ చూస్తున్నట్టేవుంది” అంటే — జరుగుతున్న కథే చూడ లేదు అనేభావం. ఈ తరహా నాటకాలు చూచినవాడు పెల్ల డించిన అభిప్రాయంలో సూర్యక్రమవుతుంది. అద్దంలో ముఖం చూచుకుంటాం. అద్దంమంచిదైతే అది మన ముఖానికి మల్లేనే వూటుంది (కుడి ఎడమలమార్పుతో) అయితే అది మనముఖం మటుకు కాదు. ప్రతిబింబంమాత్రమే. అద్దంమంచిది కాకపోతే

మన ముఖంకాకుండా, మరో వికృతముఖం కనబడుతుంది. చక్కని నాటకప్రదర్శన మంచిఅద్దం-చెడ్డప్రదర్శన చెడ్డఅద్దం.

వివిధదేశాల్లోని రంగస్థలాలూ వాటివాటి నియమాలూ వేరువేరుగా వున్నాయి ఏ విషయాలు వేరైనప్పటికీ మూల సూత్రాలుమటుకు ఒకటే. వాటిల్లో ఆట్టే మాధుర్యలేదు. ప్రదర్శకులమీద కొన్ని వేల కళ్ళు కేంద్రీకరింపబడి వుండటం యేదేశంలోనైనా ఒకటే. పాత్ర తెరవెనుక (ప్రక్క) నుంచి రావటం, తనపని ముగియగానే తిరిగి తెరలవెనుకను వెళ్ళి పోవటం ఇత్యాదులు ఒక్కటే. ఇకపోతే రంగాలంకరణలో అనేకమంది అనేక నూత్నపోకడలుపోతాడు. అవి ప్రేక్షకుల అభిరుచుల్నిబట్టి, సామాజికుల 'రిసోర్సెస్' ని బట్టి రాణి స్టూంటాయి.

నీలితెరలముందు చేసిన ప్రదర్శన 'రివాల్వింగ్' స్టేజి మీద అద్భుతరంగపరికరాలతో చేసిన ప్రదర్శనకన్నా తీసి పోయిందని అనుకోడానికి వీలులేదు. ఆమాటకువస్తే ప్రతి ప్రదర్శనకూ రివాల్వింగ్ స్టేజి అనవసరంకూడాను.

భరతనాటక సంప్రదాయంలో వాచికముఖంగానే చాలామటుకు రంగస్థలాలంకరణ (వర్ణనద్వారా) వగైరా జరిగిపోతుంది. రంగస్థలంమీద ప్రదర్శించకూడనివి అంటూ కొన్ని నిషేధాలు కూడా వున్నాయి. స్నానం, భోజనం, చుంబనం, శయ్య, మరణం, యుద్ధం వగైరావగైరా. అయితే యిప్పుడీ నిషేధాల్ని యెవరూ పాటించటంలేదు. అవన్నీ కాల

గర్భంలో కలసిపోయాయి! ఆ నిషేధాలు పాటించడంలేదని ఇష్టమైన మనం వగవాల్సిన పనికూడా అంతగాలేదు.

ఈ నిషేధాలు కొన్ని కారణాలవల్ల వచ్చాయి. అని తెలుసుకుని వాటిని అధిగమిస్తే “హత్తేరి ఇదినిషేధం” అని ఏ ప్రదర్శకులనూ అననక్కరలేదు. వారికి శాస్త్రవిషయాలూ, ఆఖరికి నిషేధాలైనా తెలియవని ఆడిపోసుకోనక్కరలేదు!

ఉదా : యుద్ధం యెందుకు నిషేధం అన్నాడు?

కర్రకత్తులతో రెండు గజాలదూరాన్నించి సాము చెయ్యటమూ రంగస్థలానికి ఆచివర ఒకరూ యీచివర ఒకరూ నుంచుని వేసే బాణాలు మధ్యలోనే పడిపోవడమూలాటి అపభ్రంశాలుచేసి యుద్ధం కలిగించాల్సిన భీభత్సరసంబదులు హాస్యరసం ప్రసాదించే ప్రదర్శకులకు ‘యుద్ధం’ రంగంమీద నిషేధం! చక్కగా ప్రదర్శించ గలవాడుంటే నిషేధంకాదు. ఇలాగే మరణంకూడాను. చచ్చిపోయినవ్యక్తి రంగంమీద ఆటేసేపు కదలకుండా వుండలేదు. అంచాత మరణం నిషేధం అన్నాడు. అన్నాడుకదా అని కత్తిగుండెల్లోపెట్టుకు తెరలోకి పారిపోనక్కర్లేదు! తగు ప్రాక్టీసుతో రసభంగం కలుగకుండా మరణం కూడా ప్రదర్శించవచ్చు.

ఈ నిషేధాలలో ముఖ్యంగా యీనాటికీ అందరికీ తెలిసింది ఒకటుంది. రంగస్థలంమీది పాత ప్రేక్షకులకు వెన్ను భాగాన్ని చూపకూడదు అని. ఇదినటులకు వచ్చి వెలక్కాయ

గొంతున పడేలాచేసే నిషేధం. ఈ నిషేధానిక్కారణం తెలిసినవాచూ తెలియనివాచూ సందర్భాసందర్భాలు ఆలోచించకుండా దీన్ని క్రొత్తనటులమీద ప్రయోగించి వారు నడిచే పీతనడకనుచూచి సంతోషిస్తున్నారు!

వెనక, చమ్మికోట్ల కాలంలో చెమ్మికోట్ల శరీరపు ముందు భాగానికిమాత్రమే సరిపోయేలా కుట్టించి వెనుక భాగం ఖాళీగా వదిలేసేవారు. పాత్రధారి వెనక్కు తిరిగితే నగ్నంగావున్న ఆతని వెన్ను ప్రేక్షకులకు అసహ్యంగా కనిపించవచ్చని యీ నిషేధం పెట్టారు ఫుల్ సూటులో దుస్తులు ధరించే యీరోజుల్లో ఆ నిషేధం అనవసరం. అయితే అలా వెనక్కితిరిగినప్పుడు ఆ పాత్రకు వాచికం ఏమీ వుండకూడదు. ఉంటే ప్రేక్షకులకు వెన్నుచూపి చెప్పేవాచికం వినిపించదు.

నాకు తెలిసినంతవరకూ యీ నిషేధాన్ని యెదిరించిన వారు(ఆంధ్రనాటక రంగంలో) సురభిక పెసీవారు వారు వారి “స్త్రీ సామ్రాజ్యం” నాటకంలో బట్లరు వెన్నుభాగాన్ని ప్రేక్షకులవేపు తిప్పారు. మొదటిక్షణంలో బట్లరు పాత్రధారి పొరపాటుపడ్డాడనుకుని ప్రేక్షకులు నవ్వారు. కానీ ఆతని పాత్ర తరుచు వెన్నుభాగాన్ని ప్రదర్శించడంతో “అతనూ బాగా అనుభవంవున్న నటుడేననీ, అది చేయాలనే చేస్తున్నాడనీ” తెలుసుకున్న ప్రేక్షకులు పూరుకున్నారు. పైగా యీచర్య యెబ్బెట్టుగాకూడా లేకుండా స్వాభావికంగా వుండటం మూలాన దాన్ని గురించి తర్క-విత్కాలు జరిగి వెన్ను

భాగాన్ని ప్రేక్షకులవేపు తిప్పటం యేమంత తప్పుకాదనీ, పీఠ నడక నడిచేకన్నా యిదే బాగుందనీ ఓమాదిరినిర్ణయం కూడా జరిగిపోయింది.

పైన చెప్పినలాటి నిషేధాలు ఆయా దేశాచారాల్ని బట్టి యితరదేశ నాటకరంగాలమీదకూడా వుండవచ్చు, లేక వుండకనూపోవచ్చు. నిషేధాలమాట యెలావున్నా ప్రదర్శకులు తాముచెప్పే ప్రతిమాటా చేసే ప్రతిచేష్టా ప్రతి ప్రేక్షకుడికీ తెలియజేయాలనేది యేరంగంమీద నైనా విధి. ఈ ఆను వాయితీ విస్మరించరానిది.

సరస్వతీదేవి వ్రాసిన “లక్ష్మీస్వయంవరమ”ను నాటకమును భరతాచార్యులు దేవసభలో ప్రయోగించినాగట, లక్ష్మీపాత్ర ధరించిన ఊర్వశి పొరబాటున “పుడుపోతానుని” అనుటకు బదులు ‘పుహరవుని’ అన్నదట ఒక సూదర్శంలో. అప్పుడా భరతాచార్యులు కోపించి ఊర్వశిని భూలోకవాసిని కమ్మని కపించినారట.

మనకు (భూలోకవాసులకు) నాటకరంగం ఊర్వశి రాకతో వచ్చిందా లేక మరే గ్రీకు దేవతరాకవల్లో వచ్చిందా అని కొట్టుకోడం అపేసి యిప్పుడున్న నాటకరంగతీరును గమనించి దీన్ని యథాశక్తి వృద్ధిలోకి తేవడానికి తగు ప్రయత్నాలు చేయటం ప్రతినటుడీ విధి, ప్రతి నాటకసమాజపు విధి, అయి వున్నది. నాటకరంగచరిత్ర లోతుపాతులు రీసెర్చిచేసి చెప్పేందుకు అంతా బయల్దేరటం అనవసరం అనే ఉద్దేశ్యంతో చరిత్రలోతులకు వెళ్ళదల్చులేదిక్కడ.

ఆంధ్రదేశంలో భామకలాపమూ, గొల్లకలాపమూ, వీధినాటకాలూ ప్రదర్శింపబడే విధానానికీ ధార్వాడపార్శ్వ కంపెనీలు ప్రదర్శించిన విధానానికీ చాలా తేడావుంది. ఈ కంపెనీల అడుగుజాడల్లో గొప్ప గొప్ప నాటకకంపెనీలు ఆంధ్రదేశంలో తలెత్తి పెద్దపెద్ద నటులను బైటికి తెచ్చాయి. నాటకప్రయోగంలో అనేక పరిణామాలు వచ్చాయి.

విగ్రహపుష్టిగల మనుషులతో, నీసరీ, సెట్టింగు, వైరు వర్కుల ఆర్భాటంతో - నటకుని ప్రాధాన్యం, నాటకప్రయోజనం యిసుమంతైనా గమనించక, ఏనుగుగన్నను రంగస్థలం మీదికి తెచ్చిన 'కురుక్షేత్రాది' నాటకాలనూ ప్రజలు యెగబడి చూచారు. అంతకన్నా ఒకేపాత్రకు ముగ్గురూ నలుగురూ నటులసెట్లతో పద్యరాగాల్ని మొగ్గలేయిస్తూ, ఉయ్యాల లూగిస్తూ పాడుతూఉన్న నాటకాల్ని విరగబడిచూచారు; చక్కని వచన నాటకాల్ని (రంగస్థలహంగులున్నా లేక పోయినా) చూస్తున్నారు.

సినీమాల ప్రభావంవల్ల మ్యాటసీ నాటకాలు ఆచరణ లోకి వచ్చాయి. ఇదంత చెప్పుకు గర్వించతగ్గ మార్పుకాదు. రసానుభూతి ప్రేక్షకులకూ అది అందించిన తృప్తి నటకులకూ కూడా ఉండటంలేదీతరహా మ్యాటసీ నాటకప్రదర్శనలలో, కానీ యేంచేస్తాం! తప్పనిసరిగా యీ మ్యాటసీప్రదర్శనలు వేయాల్సిన పరిస్థితులు యేర్పడ్డాయి. నాటకాలు రాత్రిపూట ఆడించుకునేందుకు శాలలు లభ్యం కావటం లేనందున.

నాటకప్రదర్శనలకోసం ప్రత్యేకం శాలలు నిర్మించాలని చాలాపూర్వలో ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. ప్రస్తుతానికి ఆదాయాలుప్రదర్శనశాలలు చాలాపూర్వలో యేర్పాటువుతున్నాయి. ఇవి జౌత్సాహిక నాటకసమాజాలకు మంచివే కాని వృత్తిసమాజాలకు అంతగా యుపయోగించవు.

అసమానులైన పటులుండీ యుపయోగించుకోదానికి అనేక హంగులుండీకూడా యీనాటికీ మన ఆంగ్లనాటకరంగం గుంటపూలు పూస్తోంది

మన ఆంధ్రుల ప్రతిభా ఉపజ్ఞా ఉపాగిడేసుకోవాలని నా అభిమతంకాదు గాని లలితకళలలో మనది యావద్భారతంలోనూ అందెవేసినచెయ్యి. సినిమా రంగంలో మనం చాలా వున్నతస్థాయిలో వున్నాం. మన చిత్రాలు ఆఖరి భారతచలన చిత్రస్థాయిలో మంచిపేరునే సంపాదించుకుంటున్నాయి. అయితే మనకున్న భావదాస్యం కొంతవరకూ మనల్నింకా వదలలేదు. అలాగని పొరుగువారి మంచిని గ్రహించవద్దని కాదుగాని అలాగ్రహించేటప్పుడు మనలోని మంచిని గర్వించ పాడిగాదని నాచెప్పికోలు.

రాజాశ్రీతమైన యీనాటకకళ వ్యాపారదృష్టితో ఒకప్పుడు సాధించబడినప్పటికీ ముందుకు సాగలేదు. రాజులూ జమీందారులూలేని యీరోజుల్లోకూడా యిది కొంత ముంది ముఖ్యవ్యక్తులకు ప్రదక్షిణలు చెయ్యటం మానుకోలేదు. వృత్తినాటకాలకు డబ్బు వచ్చేదీ, రానిదీ ఆఖరు

క్షణంవరకూ యెవరికీ తెలియటంలేదు. జౌత్సాహికనాటకాలు కేవలం కాన్వాసింగుమీద ఆధారపడివుంటున్నాయి. “ఫలానాచోట ఫలానా నాటకం ఆడుతున్నాడు. మనం త్వరపడకపోతే ప్రవేశం దొరకక ప్రదర్శనచూచే భాగ్యం లభించదు” అని యే ప్రేక్షకుడు అనుకోవటంలేదు. అఖండఖ్యాతి కలదని యెలుగెత్తి చాటుకుంటున్న యీ నాటకకళ మన దేశంలో క్రొత్తరితుల్ని అనుసరించలేక యింకా “బిట్టాం దేహి” (నాటక కళను ప్రోత్సహించండి) అనే స్థితిలోనే వుంది. ఇప్పటి పరిస్థితుల్నిబట్టి చూస్తే మరో శతాబ్దాని క్కూడా యిది యిలాగేవుండిపోతుందని తోస్తోంది. (ఈలోగా నామరూపాలు అసలే నశించకుండావుంటే).

మనతాతలు చాలా గొప్పవారే. కాదని ఎవరన్నా అంటే! వారి గొప్పతనాన్ని చాటడానికి ఏడాదికోసారి వారి పతాసికి పూలదండవేసి దణ్ణం పెట్టేస్తే సరిపోదు.

అమరజ్యోతి ఆరిపోతూ దానిస్థానే మరోజ్యోతిని వెలిగిస్తుంది. ఈవెలిగేజ్యోతిని వదిలి ఆరిపోయినదానికోసం యేడాదికోమారు కడివెడుకన్నీళ్ళు (సంస్కరణజ్ఞోకాలు) ప్రోగుజేసి ఆజ్యోతిమీద దిమ్మరిస్తే ఆజ్యోతి సంతోషించదు. తన అంశప్రకాశిస్తున్నా జీవితజ్యోతి నలుగురికి వెలుగుచూపించటమే అమరజ్యోతి ఆశయం.

పెద్దల సంస్కరణోత్సవాలను నిరసిస్తున్నానని అపోహ చెందవద్దు. సంస్కరణోత్సవాలుచేసేకంటే (ప్రస్తుతంచేస్తున్న

తరహాలో), వారు వారి జీవితంలో సాధించిన దానిని ప్రజలందరికీ, ముఖ్యంగా అభిమానులకి అప్పడప్పడు రుచి చూపిస్తుండాలి, కీర్తిశేషులైన ఒక ప్రముఖనటుని వర్ధం త్యుత్సవంలో వారి అభిమానపాత్రకు పోటీ యేర్పాటుచేసి, అనేక యువనటులు యాపాత్రను యేలా ప్రదర్శిస్తున్నారో చూసి ప్రోత్సహించడం ఉభయతారకంకాదూ? ఈసందర్భంలో రామకృష్ణ మతంవారూ విశాలాంధ్ర ప్రచురణల వారూ ఆయారంగాలలో ఆదర్శప్రాయులు. వర్ధంత్యుత్సవాలతో సరిపుచ్చుకోక యుగపురుషుల ఆశయాల ప్రచారం నిర్విరామంగా చేస్తున్నారు. ఇలాటివారినిచూచి నాటకరంగపురోహితుల మనుకునేవారు నేర్చుకోవలసింది యెంతైనా వుంది.

అఖిలభారత సంగీత నాటక ఎకాడమితోపాటు వివిధ రాష్ట్రాలలో దానికి యనుబంధశాఖలు యేర్పాటయినాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణానంతరం ఆంధ్రప్రదేశ్ సంగీత నాటక ఎకాడమి ఏర్పాటయింది. ఆంధ్రనాటకరంగ పురోభివృద్ధికి తగువిధంగా సేవచేయటం యిందు ప్రవేశ మివ్వబడిన సభ్యుల విధి.

ఆంధ్రదేశంలో ముఖ్యంగా నాటకశాలలుకొరతకాగా వీటిని నిర్మించడానికి ప్రతిమ్యునిసిపాలిటీ కొన్ని లక్షలుకచ్చు ఖైట్వాని తీర్మానాలు చేసేస్తే సరిపోదు. ఆచరణయోగ్యమైన విషయాలను ఆలోచించడం యెందుకైనామంచిది. ఎన్నిమేటు

మొత్తం తగ్గించుకుని మనక చిన్న శాలలు కట్టించి ఒకే నాటకాన్ని వారాలతరబడి ప్రదర్శిస్తూ నాటకరంగాన్ని అభివృద్ధిలోకి తీసుకురాగల పథకం ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ రిజిస్ట్రార్ (శ్రీ) కూర్మా వేణుగోపాలస్వామిగారు సూత్రప్రాయంగా సెలవిచ్చారు ఇది ఆచరణయోగ్యమైన పథకంలా కనిపిస్తోంది. ఈ పథకం త్వరలో కార్యరూపంలోకి వస్తుందని ఆశిస్తున్నాను.

ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్, ఆంధ్రనాటక సంఘ సమాఖ్య థియేటర్ సెంటరువంటి కేంద్రసంస్థలు యికముందు కూడా ద్విగుణీకృతోత్సాహంతో కృషిచేసి మన సంగీత నాటక ఎకాడమికి తగు సలహా సహకారముల నిస్తాయనీ అవియిచ్చిన మంచిసలహాలను పాక్షికత్వంలేకుండా ఎకాడమి స్వీకరిస్తుందనీ ఆశిస్తున్నాను.

వివిధనగరాల్లో వివిధసంస్థలు నాటకోత్సవాల నేర్పరచి నాటికా నాటకాలలో పోటీలుజరిపి విజేతలకు బహుమతులు పంచిపెడుతున్నారు. ఉత్సాహవంతులైన వారు అనేకవ్యయ ప్రయాసలకోర్చి యీపోటీలలో పాల్గొంటున్నారు. ఈపోటీలు వగైరాలు మంచివేకాని పీటికయే వ్యయప్రయాసలతోపోల్చి చూస్తే ఫలితాలు అంతగా చెప్పుకోతగ్గవిగాలేవు. పీటిమీద కూడా మొహం మొత్తేలోగా యీపోటీలను నడిపే తీరు తెన్నులను సమన్వయంచేసుకుంటూ 'యివి నిర్వహిస్తున్న వివిధసంస్థలూ ఒక దోషకురావడం వాంఛనీయం.

ఆంధ్రనాటక రంగపురోభివృద్ధి నాకాక్షిస్తు
మంది కళాకారులూ అభిమానులూకూడా తహతహలాడు
న్నారు. వీరంతా తమతమ ఊహల్ని (అచరణీయమైనవి)
కలబోసుకుని పథకాలేర్పర్చుకుని తగుకృషిచేస్తే నాటకరం
గంలో వీరాధిపతులున్న మన తెలుగుదేశం యీకళలలో
యెవరికీ తీసిపోదని అనతికాలంలోనే నిరూపించుకుంటుంది.

మన నాటకరంగం పురోభివృద్ధికోరి అనేకమంది
తమకు తోచినరీతి సేవచేస్తున్నారు. ఆంధ్రనాటకసంఘ
సమాఖ్యవారు పాఠశాలలు నిర్వహిస్తున్నారు. థియేటరు
సెంటరువారు త్రైమాసిక పత్రిక 'నాట్యకళ' ను ప్రచురిస్తు
న్నారు. తెలుగు పత్రికలన్నీ నాటక కళాభివృద్ధికి యితోధిక
ప్రోత్సాహమిస్తున్నాయి. అభిమానులు ఔత్సాహిక ప్రదర్శ
నలను ప్రోత్సహిస్తున్నారు. కొన్ని చెడుశక్తులు యెక్కడా
వుంటాయి. ఇవి వెనక్కిలాగుతుంటాయి. వీటిని ప్రతిఘ
టించి కార్యక్రమాన్ని జయప్రదంగా ముందుకు సాగించుకు
పోతూ ఆంధ్రనాటకరంగ స్వర్ణయుగానికి పునాదులన్నా
వేద్దాం.

నాటకశిల్పం

II నటుడు

జీవితనాటకంలో ప్రతివ్యక్తి నటుడే. నీవు నాటకంలో నటించడానికి పనికిరావని అనుకోవద్దు. తప్పక పనిపిస్తావు! అయితే అద్దంలో ముఖంచూచుకుంటున్నప్పుడు నీవు కొన్ని చిలిపిచేష్టలు చేస్తావు; కళ్ళుచికిలిస్తావు, నాలికబైట పెడ్తావు. ఆ కనుబొమక్రిందకీ, యీ బొమపైకీ, మారుస్తావు. అద్దంలో చూస్తున్నాననుకుంటున్న జ్ఞానం నీలో యిలాటి వికృతచేష్టల్ని రేకెత్తిస్తుంది.

అలాగే రంగస్థలంమీదికి పోగానే అదేదో అలాచేస్తే గానీ బాగుండదని కొన్ని వికారమైన అంగవిన్యాసాలూ తడబడే మాటలూ అనవసరంగా అర్థంలేని మాడ్చులేషనుతో కొన్ని వాక్యాలూ నీకు తెలిసో తెలియకో బైటపడ్తాయి. ఇవి కట్టడిచేసుకుంటే నీవూ మంచి నటునివికాగలవు.

క్రొత్తగా సేనలో చేరిన 'రిక్రూట్' కవారులో కుడికాలూ, కుడిచేయ్యి ఒకేమారు ముందుకుచూపుతాడు! కవారుమీద యిదివరకే అతడికో అభిప్రాయం, యేర్పడిపోయి అతడిలాచేస్తాడు. కానీ నిజానికి కవారులోకూడా మామూలుగా మనం నడుస్తున్నమాదిరే కుడికాలూ దానితోపాటు

యెడమచెయ్యి ముందుకు వూపాలి, అయితే యీ ఊపటం అనేది కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది. ఇది కొత్తరికూటుకు మరో విధమైన (అపోహ) వూహకలిగించి తప్పుడు అడుగు వేయిస్తుంది.

.. రంగస్థలనటనకూడా ఇంతే.

నటుడు కూడా జీవితంలో చేసినట్టుగానే నటిస్తాడు రంగస్థలంమీదకూడా. అయితే జీవితనటన మరొకరికి ప్రదర్శించాలని చేసేది కాదు. కాగా నాటకనటన మరొకళ్ళకి ప్రదర్శించాలని చేసేది, అంచేత అందులో కొంత 'మార్కెడ్ నెస్' వుంటుంది. దానికి అపోహపడిన కొత్తనటుడు వికృతమైన అంగవిన్యాసాలు వగైరా చేస్తాడు. అవికూడదు. నీవు నటుడవటానికి యిది మూలసూత్రం మూలసూత్రాలు తెలుసుకున్నంతమాత్రాన నీవు నటుడవుకాలేవు. (పద్యాలల్లే నిబంధనలు తెలుసుకున్నంతమాత్రాన కవివికాలేనట్లే) నీవో నటుడుగా చలామణి అవటానికి నీలో ముందు దృఢమైనకోరిక వుండాలి చాల కృషికావాలి. ఇంచుమించు తపస్సుచేయాలి.

ముప్పాసిద్ధ నటుడు శ్రీ యస్. వి. రంగారావు తన పూర్వానుభవాల్ని మననం చేసుకుంటూ యీవిధంగా చెప్పాడు.

“నాజీవితంలో ప్రథమంగా 15వ యేట రంగస్థలంప్రవేశించాను. నేనుకూడా మరువరాని వానాడు ఏదో చైతన్యాన్ని

నాలో వెలిగించి నేడు మీముందు వన్నెక నటునిగా నిలబెట్టింది. ఆనాటి సన్నివేశమే!”

ఏమిటాసన్నివేశం?—

“మావాళ్ళకు తెలియకుండా స్టేజీ యెక్కాను. అది కూడా ఒక మాంత్రికుని అసిస్టెంటుగా—ఇదే నాజీవితంలో నా ప్రథమానుభూతి. నా నటనచూచి నన్ను నలుగురూ మెచ్చుకున్నారు.

మా హెడ్మాస్టరు “శెభాష్” అని వెన్నుతట్టారు. ఆ దెబ్బతో ఆరాత్రి నాకు నిద్రపట్టితే ఒట్టు. తియ్యనికలలు యెన్నోవచ్చి—మధ్యమధ్య తేలిపోతూవుండేవి లేచికూచున్నా. ఒక్కసారి నా నటనానైపుణ్యాన్ని సింహావలోకనచేసుకున్నా. అన్నీ తప్పులే అనిపించింది. అన్ని తప్పులుండీకూడా అంతమంది మెచ్చుకున్నప్పుడు యేతప్పులూ లేకుండానటించగలిగితే నాజీవితం యంతధన్యతచెందేదో అని యనుకునేసరికి నాలో ఒక ఆత్మవిశ్వాసం ఒక తొలకరిమెరుపులా మెరిసింది “అంతే—ఆరోజునే నిశ్చయించుకున్నాను—నాజీవితంలో యేనాటికైనా ఒక ఉత్తమనటుడ ననిపించుకోవాలని.” ఇదీ తపస్సంకల్పమ్. తపస్సంటే నిష్ఠతో నటులకు కావలసిన శిక్షణపొంది తను తీసుకున్న పాత్రలను ఆమూల్యగ్రంగా పరిశీలించి సాధనచేయటం.

ప్రతి వ్యక్తీ నటుడు అవగలడా?

ఉత్సాహంవుండి తగు కృషిచేస్తే తప్పక అవుతాడు. అతను (లేక ఆమె) పరిసితులను సరిగా అర్థంచేసుకోవాలి.

తనకు తగుపాత్రలనే యెన్నుకోవాలి. తనకు అనుభవం లేనప్పుడు అనుభవజ్ఞులు చెప్పినవిధంగా ఒప్పుకోవాలి.

ఏదడుగులలోపువుండి, గాలికి ఎగిరిపోయే అంగసాష్ట్ర వంతో, కీచుగొంతుగల ఆసామీ “హిడింబికళ్యాణం!” నాటకంలో కథానాయకుడుకదా అని “భీమ పాత్రకు” సిద్ధం అవకూడదు. తనకుతగ్గ పాత్రలేకపోతే తప్పుకోవాలి. పలుకుబడి వుందికదాయని లేనిపోనివి, తలకుమించినపాత్రలు నెత్తివేసుకోకూడదు. తీసుకన్న పాత్రను డుణ్ణంగా అర్థంచేసుకోవాలి. జీవితంలో మనం నాటకంలో ధరించబోయే పాత్రలాటి వ్యక్తులున్నప్పుడు, వాళ్ళని చాలా జాగ్రత్తగా గమనించాలి. వారి వేషభాషలు ప్రత్యేకతలు తట్టుబట్టాలి. ఇప్పుడు మన నాటక రంగచరిత్రలో (సినిమాకూడా కలుపుకుని) జరుగుతున్న ముఖ్యతప్పిదం పాత్రలకు సరిపడని వ్యక్తులెన్నికే! అదే మంటే స్టార్ వాల్యూ!

ఇక నటులు—“ఒప్పించామా? లేదా? అంటారు.”

కొన్నికొన్ని విపరీత సందర్భాలవల్ల పాత్రకు సరిపోకపోయిన ఆయాపాత్రలు ధరించి ఒకరకం ప్రేక్షకుల మన్ననలకు పాత్రులౌతున్నారు. అంతమాత్రంచేత అదంతా ‘మన ప్రతిభ’ అనుకునిపొంగి తేలాభంలేదు. ఆపాత్రకు అన్నివిధాలా సరిపోయి మీకన్నా మరోమోతాదు ఎక్కువ భావప్రకటన చేయగల మరోవ్యక్తి ఆపాత్రకు కుదురుకుంటే మీరు సోది

లోకి వుండదు. (ఈవిపత్కర పరిస్థితిబౌత్సహితములకన్నా వృత్తినటులకు మరీ గొడ్డలిపెట్టు !)

వృత్తినటునికన్నా బౌత్సహిత నటునకు చాలా వీళ్ళున్నాయి. వృత్తినటుడు తనపాత్ర సరిగానటించకపోతే కూటికీగుడ్డకూలేకుండా అఘోరించాలి! కాగా బౌత్సహిత నటునకు యీబాధలేదు. అతడికి కూడాగుడ్డ సుపాదించి పెట్టేవృత్తి చేరేవుంటుంది. అతనికి నటన కేవలం అభిమాన సృష్టిమాత్రమే! అయితే మంచివృత్తినటుడు తనపాత్రమీద కేంద్రీకరించినట్లు బౌత్సహితనటుడు చెయ్యలేదు. అలాగని మంచివృత్తి నటుడికి మంచిబౌత్సహితనటుడు తీసిపోతాడని కాదు. కాని వారివారితేడా రంగస్థలంమీద చెప్పకనే చెబుతుంది.

“ఇంకేం తగుపాత్రలు లభ్యమైతే నాటకాలు వెయ్యటానికి అందరికీ హక్కున్నదనేకదా మీరనేస?” అని తొందరపడకండి “ఏం యెందుకంటాకూడదూ?” అనే విషయం అలావుంచండి !

మొదట్లో నే మనవిచేసినట్లు నాటకీయ నటనస్వాభావిక అస్వాభావి కాలకలయిక అవి తగుమోతాదులో కలవాలి. కలిసినట్లు దొరికిపోకూడదు వీటన్నింటికంటే ముఖ్యమొది “నేజిఫియదు” ఇదిప్రతిబౌత్సహితనటునకూ భూతంలాంటిది. చాలా ప్రదర్శనలిచ్చివున్న నటులనుకూడా యీభూతం అప్పుడప్పుడు బాధించటం మానుకోదు. ఈభూతాన్ని చాలా వరకు మనోనిబ్బరంతో యెదుర్కోవాలి.

అసలీ స్టేజి ఫియరు ఎందుకవట్టుకుంటుంది? కొంతవరకూ తను ఇంతమందియెదుట నిలబడగలిగి ఏం చెయ్యగలనా అనే Inferiority Complex ఇన్ ఫీరియూరిటీ కాంప్లెక్సువల్ల స్టేజి ఫియరు ప్రారంభం అవుతుంది. దీనితోడు ఏదో కారణంచేత ప్రేక్షకులలో శలిగిన గగ్గోలుకంపస్వేదాల్నెక్కువచేసి ఒక్కొక్కప్పుడు రంగస్థలంమీన్నించి పంపించేటంత పనిచేస్తుంది. రంగంమధ్యలో తెరదింపాల్సిన పరిస్థితులు కూడా అప్పుడప్పుడు తటస్థపడ్తాయి.

పెద్దపెద్ద నటులప్రక్కన నటించేటప్పుడు కూడా యీ స్టేజి ఫియరు బాధించడం కద్దు. అంచాత ఆత్మవిశ్వాసం అనేది ఒకటి ప్రతినటుడూ ముందుగా అలవర్చుకోవాలి. సాధన చేసేంతవరకే అదేమిటీ యిదేమిటీ అనే జిజ్ఞాస, భయము, భక్తి, ప్రదర్శన సమయంలో యిక యీ సందిగ్ధాలకు తావీయకూడదు. తప్పి, ఒప్పి తను చేసేది బ్రహ్మాండంగా వుందన్న ధైర్యం కలవార్చి స్టేజిఫియరు యేమీ చేయలేదు.

“ఒక వ్యక్తి యిద్దరుముగ్గురున్నప్పుడు యేమాత్రమూ భయం లేకుండా నటిస్తాడు. తీరా రిహార్సల్సు అనంగానే భయపడి లేనిపోని వికృతాలు చేస్తాడు. మరోడు రిహార్సల్సు వరకూ బాగానే చేస్తాడు. కానీ ప్రదర్శనలో జారిపోతాడు. దీని కేం కారణం?” అని కొందరు విద్యార్థులు నన్ను ప్రశ్నించారు. పై చెప్పినదే కారణం. పదిమందీ తనుచేసేది

అసహ్యంగా వుందని యెద్దేవచేస్తారేమోననే భయం ముందుగానే వీడిస్తోందన్నమాట. ఇది పోవాలంటే తను అత్యద్భుతంగా నటిస్తున్నానన్న ధైర్యం అతడికి కలిగేలా మిత్రులంతా కృషిచేయాలి. ఎంతకృషిచేసినా అతనలాగే ప్రవర్తిస్తుంటే యిక వదలివేయాలి.

సాధారణంగా స్టేజిఫియరు దుందనుకునేవాళ్ళు మొదట మొదట చిన్న పాత్రలు (అసలు సంభాషణ లేనివైతే మరీ మంచిది) యెన్నుకోవాలి. రంగస్థలంమీద నటించేటప్పుడు, ముఖ్యంగా సంభాషణలు చెప్పేటప్పుడు ప్రేక్షకులను చూడకపోవటం తను తన పాత్రను జాగ్రత్తగా, జనరంజకంగా నిర్వహిస్తున్నాననే మనోధైర్యము కూడా కొంత వరకూ స్టేజిఫియరు పోగొట్టడానికి ఉపయోగపడతాయి.

ఇన్నిచేసినా యీ స్టేజిఫియరు పోసేవారు యిక నటనావకాశాన్ని వదులుకోవలసిందే. కొందరికి రంగస్థలం ప్రవేశించేదాకా భయం వుంటుంది. ప్రవేశించాక వీరిహారం చేస్తారు. మరికొందరు తెర వెనుక రిహార్సల్సు వగైరాలలో అత్యద్భుతంగా నటిస్తారు. రంగస్థలం మీద కాళ్ళూ కళ్ళూ లేలేస్తారు. మావాడోడికి రంగువెయ్యంగానే కంఠంపోయేది. దీనికి మందేమిటా అని తెగ ఆలోచించాం మెడ భాగానికి కేకు వేసుకోకుండా పొడదుమటుకు వేసుకోమని సలహాలుచ్చాను. కానీ అదికూడా అంతగా ఫలించినట్టు కనపడలేదు. ఆఖరికి విపరీతంగా మంచినీళ్ళు త్రాగమన్నాడు.

అది ఫలితం ఇచ్చింది. రంగువెయ్యంగానే గొంతుకాడుకుపోవడం ప్రారంభించేదన్నమాట. కంగారులో ఇది గ్రహించాడు కాదు. ఏదో సందర్భంలో నాకూ ఇలాటిదే తటస్థపడి మంచినీళ్ళు త్రాగగా నడుకుంది. ప్రదర్శన సమయంలో సుభ్రమైన చల్లని మంచినీళ్ళు ధారాళంగా త్రాగటం మంచిది.

నటుడు కాతగ్గవాడికి ముఖ్యంగా కావలసిన లక్షణాలు కొన్ని వున్నాయి. ఇవి నాట్యశాస్త్ర, అభినయ దర్పణాది ఉద్దగ్రంథాలలో వివరంగా వ్రాయబడ్డాయి. కాగా “ఈడుపుగాళ్ళ నడక, ముద్దమాట, అందం లేని ముఖముకలిగి కూడా నేనూ గొప్ప నటుణ్ణి అనిపించుకుంటున్నా” నని ఓ మహా ప్రతిభావంతుడైన నటుడు అన్నాడు. నిజమే ఆయన కున్న ఆ లోపాలన్నింటితోనూ ఆయన గొప్పనటుడుగా చలామణి కాగలిగాడంటే ఆయనలో యేదో మహత్తర శక్తి విశేషమైన ప్రజ్ఞా వుండివుండాలి. ఈ లోపాలన్నీ ఆయన లాభాలుగా వినియోగించుకున్నాడన్నమాట. ఈ లోపాలు ప్రత్యేక ‘మానరిజముస్’ క్రింద మార్చి వాటినుంచి పొందగలిగినంత లాభం పొందాడన్నమాట. ఏదే యిది అందరి విషయంలోనూ వర్తించదు ఈ మాదిరిగా చలామణి కావడానికి పెట్టి పుట్టాలి. అదిన్నీ కాకుండా కొన్ని కొన్ని ప్రత్యేక పరిస్థితుల ప్రభావం కూడా ఒక్కొక్కప్పుడు యిలాంటివారి కీర్తికి దోహదకారి అవుతూ వుంటుంది. (ఉదా :- మీసాల

కృష్ణుడు, గడ్డాల మీరాబాయి) అంతమాత్రంచేత సాట్ట కాలువాళ్లు, ముద్ద, నంగి, నత్తిమాటల వాళ్ళూ, డిప్లీ, ఓరాంగుటాంగుల అందం గలవాళ్ళూ 'నలుని' వేషం వేసి మెప్పించగల మనకోడం పొరబాటు. పోతే వాళ్ళకు తగ్గ వేషాలు వాళ్ళు వేస్తారనేది పేరే విషయం. కంటి వేషానికి గుడ్డివేషానికి కుంటి, గుడ్డి మనసులే అక్కరలేకు. నవమన్మథుడు 'నలుని' వేషమూ "బాహుళిని" వేషమూ కూడా వేసి మెప్పించగలడు.

అయితే అంతా వంకలేని నవమన్మథుండరు. నాట్య శాస్త్రాలలోని లక్షణాలూ అవయవ కొలతలూ గలవారు యీరోజుల్లో యెక్కడా వుండరు. ఏదోఒలోపం ప్రతిమగిషి శరీరంలోనూ వుండితీరుతుంది ఆజాను బాహుళికి యేనుగకళ్ళూ ఆరడుగుల మనిషికి నడుందిగని చేతులు. నవకోమలమైన ముఖం, చక్కని కన్నులూ, ముక్కు వున్నవానికి జానెడు పొట్టా యిలాగే సంపూర్ణ నాయకా లక్షణాలు యే ఒక్క మనిషిలోనూ చూడం. స్వల్పలోపాల్ని మరుగుపరచేలా నటించ గలవాడు ఉత్తమ నటుడనిపించుకుంటాడు.

నటుడు అన్నవాడు విధిగా పాడగలవాడే అయివుండ నక్కరలేదు. కాని గంభీరమూ మార్దవమూ అయి విన సాంపై న కంఠస్వరం కలిగివుండాలి అతడు పండితుడే కాన క్కరలేదు. కాని సుస్పష్టమైన వాచికం చెప్పగలవాడై వుండాలి. పెద్ద సాహిత్యవేత్త కానక్కరలేదు. కాని నటు

యోచిత సుఖాపణలు చెప్పగలిగిన చాక చక్రమూ, పాత్రను శుద్ధంగా అర్థం చేసుకోగల పరిజ్ఞానమూ వుండాలి. చూడ చక్కని యాపురేఖలు అందమై పొందికైన అంగసౌష్ఠవమూ ధీరోదాత్త పాత్రలు ధరించేవారికి ఉండితీరాలి.

నటుడు తన శరీరాన్ని జాగ్రత్తగా కాపాడుకోవాలి శరీరసౌష్ఠవం విషయంలో క్రీడలలో పాల్గొనే వారికన్నా యెక్కువ జాగ్రత్తతీసుకోవాలి. లేకుంటే తను నటించే సుదీర్ఘ పాత్రలో రానురాను నిలబడలేని స్థితికి రావచ్చును. నీరసం అన్ని రసాలను మింగివేస్తుంది. అంచేత శరీర దాడుధ్యం నటుడికి చాలా అవసరం.

శరీర వ్యాయామంతో బాటు నటుడు మానసిక వ్యాయామంకూడా చేయాలి. మంచి ధారణశక్తి సమయ స్ఫూర్తి అలవరచుకోవాలి. వివిధ విషయాలలో పాండిత్యం లేకపోయినా జ్ఞానం ఆర్జించాలి. మితృల్ని అడిగి తన శరీరంలో అంగవిన్యాసంలో యితర విషయాలలో గల లోటు పాట్లు తెలుసుకొని సాధ్యమయినంతవరకూ అవి సవరించుకోవాలి.

ఆహార్యం అందంగా కనిపించటానికి శరీరసౌష్ఠ్యం, వాచికం చక్కగా వినిపించడానికి గంభీరమైన కమ్మనిగొంతు, సాత్వికం గొప్పగా అభినయించడానికి యేకాగ్రత నటునకు చాలా అవసరం.

ఉన్న శరీరసౌష్ఠవాన్ని జాగ్రత్తగా కాపాడుకోడానికి తగు వ్యాయామం నీతినియమాలు అవుసరం. గొంతు (స్వర పేటికి) అదుపులో వుండటానికి ప్రత్యేకవ్యాయామం అవుసరం. సంగీతసాధన మంచిది. ఏకాగ్రత సాధించటానికి మానసిక వ్యాయామం అవుసరం. రోజూ కొంతకాలం యిష్టదైవతాన్ని గాని లేక గోడమీదపెట్టిన యొక చుక్కనుగాని తదేకంగా చూడటంవల్ల యేకాగ్రతసిద్ధిస్తుంది. ఈసిద్ధికలిగాక యెప్పుడే రసంకావాలంటే అప్పుడది యుద్భవింపచేయగలశక్తి వస్తుంది. ఈసిద్ధి(ఏకాగ్రత) కలవానికి 'మూడ్'లోకి వెళ్ళటానికిగంటల తరబడి కాసుక్కుచోవలసిన అవుసరంకలుగదు. ఏకాగ్రత సాధించినవారు నటనలోనేగాక నిత్యజీవితంలోకూడా అన్య యానందాన్ని యనుభవించగలుగుతారు.

నటుని శరీరం పాత్రపోషణకి ముఖ్యాంగం. అయితే అన్ని అవయవాలలోకి భావప్రకటనకు అనువైనది తల (లేక ముఖం) నాట్యశాస్త్రకారులు చేతులు ముద్రలకీ కాళ్ళు (పాదాలు) తాళానికిఉపయోగించమన్నారు. ఈసూచన ఒక్క నాట్యానికే అన్న యపోహ పనికిరాదు. నాటకాభినయంలోకూడా మనకి తెలిసినా తెలియకపోయినా యీకాళ్ళు చేతులు అందుకే వుపయోగపడ్తాయి. అంచాత ఆశాస్త్రాన్ని తెలుసుకోడం మంచిది. ఇక భావప్రకటనకు ముఖం, ఇందులోనూ కళ్ళు అతిముఖ్యం. అయితే యీ ముఖ్యభాగాన్ని మన నటులు చాలామంది పూర్తిగా విస్మరించారు. ముఖ్యంగా పాటలూ పద్యాలూ షాడే

టప్పుడు వీళ్ళముఖాలు చూడలేము. నటుడిలో యితరలోపాలు యెన్నివున్నా 'ముఖం' సుస్పష్టంగా భావప్రకటన చెయ్యగలిగితే అతడు ఉత్తముడే. ఔత్సాహిక నటుడుకూడా తలను చాలా అక్రద్ధచేస్తున్నాడు. పోర్వం కంఠం నుంచేసి రంగస్థలంమీద వచ్చిచెప్పే ఔత్సాహంలో వీరు పాత్రలో లీనంకాకుండా (అభావ) ముఖాలు పెట్టేస్తున్నారు. ముఖ్యంగా వీరు యీవిషయంలో కొన్ని ఘోరతప్పిదాలు చేస్తుంటారు. Stage fear వల్ల నైతేనేం Natural effect కోసం అనే అపోహవల్ల నైతేనేం వీరు ముఖం ప్రేక్షకులలోకంవైపు తిప్పురు. పక్కచూపులో నేలచూపులో చూస్తుంటారు. రంగంమీద నటిస్తున్నంతసేపు ముఖం ప్రేక్షకులందరికీ కనపడే యాంగిల్ లో పెట్టివుంచాలి.

స్టేజిఫియరును అరికట్టడానికి ప్రేక్షకులవైపు చూడద్దని లోగడ వ్రాశాను. ఇప్పుడు ప్రేక్షకులవైపుకు ముఖంపెట్టమని వ్రాయటం పరస్పరవిరుద్ధం అని భావించకండి. ప్రేక్షకులలోకం వైపు ముఖంపెట్టండి అంటేగాని వార్ని చూడవద్దు, చూడకూడదుకూడాను. ప్రేక్షకులను చూస్తూ భావప్రకటన యెలా చేయగలరు? ప్రేక్షకులవైపు ముఖంవుంచి సూర్యంలోకి చూస్తూ న్నప్పుడే మీ భావప్రకటన రాణిస్తుంది. ప్రేక్షకులను చూస్తూ నటిస్తే వారిని మీరు చూస్తున్న భావమే వ్యక్తమవుతుంది.

మీరు చెప్పబోయే సంభాషణలు వినే మీ ప్రక్క పాత్ర ప్రేక్షకులలో వున్నట్టు వూహించుకోండి. అంటేగాని

ఆపాత్రకోసం ప్రేక్షకులలో వెతక్కండి వెతికి కళ్ళతో పట్టుకో కండి.

ఇలా ప్రేక్షకులపై పు ముఖంపుంచి చేసే నటన స్వభావ విరుద్ధం అనే అపోహ కొంతమంది వ్యక్తంచేయటం విన్నాను. “ప్రక్కమనిషి (పాత్ర)తో సంభాషణచెబుతూ మరో (ప్రేక్షకుల) వేపు చూడటమేమిటీ అని వీరి వాదన. ఈ వాదన ఎంత పెద్దలు లేవదీసినదై నా తెలివితక్కువవాదన యని చెప్పడానికి నే నే మాత్రమూ భయపడను.

మీరు నాటకం ప్రదర్శిస్తున్నారు. ఎవరికి? ప్రేక్షకులకు. నాటకానికి ముఖ్యం మీరూ మీరూ మాట్లాడుకోడంకాదు. నాటక ప్రయోజనం ప్రేక్షకులకు ప్రదర్శించడం. ప్రేక్షకులు మీపాత్ర ప్రక్కపాత్రతో సంభాషిస్తోందని అనుకుంటున్నారు; అంతేగాని మీరు మీసంభాషణ ప్రేక్షకులకోసమే చెబుతున్నారు. వారి ఆనందాన్నే మీరు ఆకాంక్షిస్తున్నారు. ఇది కాదనగలరా?

అటువంటప్పుడు మీభావప్రకటనంతా ప్రక్కపాత్ర చూసి ప్రేక్షకులకు అవకాశం లేకపోవటం నాటక ప్రయోజనానికే విరుద్ధంకాదా?

మనం సామాన్యంగాకూడా ప్రక్కవారితో మాట్లాడేటప్పుడు యెప్పుడూ వాళ్ళముఖమేచూస్తూ మాట్లాడం. అప్పుడప్పుడు చూస్తూ ప్రక్కకుతిరిగే మాట్లాడ్డం.

ప్రేక్షకులవేపు విధిగా తలతిప్పి మాట్లాడడానికి మరో 'సాంకేతిక' కారణంకూడా వుంది. ప్రక్కకు తలతిప్పి చెప్పే వాచికం ప్రేక్షకలోకాన్ని (ఆడిటోరియం) సగంధ్వనితో మాత్రమే ప్రకాశిస్తుంది. వెనక్కు-తిరిగి చెప్పేమాటలు అసలు వినిపించవు.

ఇప్పుడు రంగస్థలంమీద దూరశ్రవణ యంత్రాలు అమడుస్తున్నాడు అసలే అగమ్యగోచరంగా (ప్రక్కపాత్రలను చూడాలా, ప్రేక్షకులను చూడాలా) కొట్టమిట్టాడు తున్న నటులకు—ప్రేక్షకులకూ, ప్రక్కపాత్రలకూమధ్యగా ఈమైక్ ఒకటి కూర్చుంది.

ప్రక్కపాత్ర, మైక్, ప్రేక్షకులలో ఎవరివైపు తల తిప్పి మాట్లాడాలా అని తిట్టిబిబ్బయిపోతున్నాడు నేటినటుడు. అయితే కాస్త అనుభవం సంపాదిస్తే ఎబ్బెట్టుగా కనిపించ నీయకుండా ప్రేక్షకులకు భావప్రకటనా, మైక్కు మాటలూ (ధ్వని) ప్రక్కపాత్రతోమాట్లాడుతున్నాడనే భ్రమా తేలికగా కలిగించవచ్చు. వచ్చే చిక్కల్లా-వదోచేద్దామనుకుని మర్చి పోయి గబుక్కున మరొకటి చెయ్యటంతోటే వస్తుంది.

ఇక మిగిలిన అవయవాలను ఉపయోగించు కోడం :

క్రొత్తగా రంగస్థలంమీదకు వచ్చిన నటునకు చేతిలో పెద్ద తంటా. ఈ చేతులలో మహామహాఅనుభవకాలురే చిక్కన పడ్తూంటాడు. అవి ఎక్కడపెట్టినా ఎలాపెట్టినా అరుహ్యంగా కనిపిస్తాయి. తదుచు పోకూడనిచోట్లకి పోతాయి! ఈలోపా

లను నటుడు ఫేలవుతూనే ఉంటాడు. కానీ మార్గాంతరిం
తోచక అలా చేతుల్ని అసహ్యకరంగా పెట్టానేవుంటాడు.
పాత్రలో లీనమైతే, కొంత అనుభవంతో చేతులు వాటాతట
అవే తమ స్థానాన్ని చూచుకుంటాయి. ఈ సూక్తితతిమ్మా
మువ్ మెంటుకు పోజులకు గెళ్ళర్లకు కూడా వర్తిస్తుంది.

ఇక మిగిలిపోయినదీ ముఖ్యమైనదీ నటునిగొంతు. ఇది
అసహ్యంగా కీచుగా వుండకూడదు. మాట అందరికీ విని
పించేలా ప్రస్ఫుటమైనధ్వని కలిగివుండాలి. శృతిలయబద్ధంగా
కఠం ఉండటానికితగు ప్రాక్టీసుచేయాలి.

దూరశ్రవణయంత్రాలు వాడుతున్న ఈ రోజులలో
నటుని గొంతుయొక్క ధ్వని ప్రాముఖ్యం తగ్గిపోయిందనేవాదన
లేకపోలేదు. ఎన్ని ఇతర హంగులున్నా నటునికి స్వభావసిద్ధ
మైన గంభీరధ్వనికి సరిపోవు. ఇలాటి హంగులన్నీ ప్రదర్శనకు
మెరుగులుదిద్దటానికి వుపయోగిస్తాయి. అసలు సత్తా లేకపోతే
ఈ మెరుగులేమీ పనిచేయవు.

ప్రాతపద్ధతుల్ని, ప్రాతనాటకాలనీ మనం యెంతకా
దన్నా వాటి విశిష్టత వాటికుంది. ప్రాతనాటకాల్లోని కొన్ని
కొన్ని పాత్రల స్వగతాల్ని ఉదా : హరిశ్చంద్ర నాటకంలో
'వల్ల కాటినీను, ప్రతాప దుద్రీయ నాటకంలో 'పిచ్చివాడి'
పాత్ర చిత్రనళీయంలో 'బాహుకుని' స్వగతం, చంద్రహాసంలో
'దవ్వుబుద్ధి (కుంభీనసుని)' స్వగతం, చంద్రగుప్తలో చాణక్యుని
స్వగతం వగయిరా కంఠస్థంచేసి పెద్దలయెదుట అభినయించ

టం చాలా మంచిది. అలాగని వీటిన్నిమీరు రంగస్థలమీద ప్రదర్శించడానికి ప్రయత్నం చేయనక్కరలేదు. మీ సమాజ సభ్యుల్ని మరోపదిమందివిజ్ఞుల్ని ఆహ్వానించి ప్రదర్శిస్తే చాలు. ఈతరహా శిక్షణ మిమ్మల్ని మంచినటుడుగా మలచడానికి బాగా వుపయోగిస్తుంది.

ఇక 'కన్యాశుల్కం నాటకం' ఔత్సాహికులపాలిటి కాదంటరి. ఈనాటకంఅంతా ప్రదర్శనయోగ్యంగా కంఠస్థం చేయగలిగితే మీరు నాటకకళలో 'నిధి' అని చెప్పుకోవచ్చు అధవా అందులోని కొన్నికొన్ని పాత్రలన్నా నేర్చుకుంటారలి. ఇలాంటి నాటకమే "ప్రతాపరుద్రీయం" (మహామహాపాధ్యాయ కీ॥ శే॥ బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి రచన) నాటకం కూడాను. అసలు ఈరెండే చెప్పుకోలిగ్గ తెలుగునాటకాలని పెద్దలంటూ టారు. ఇది అతిశయోక్తి కాదో.

నటుడు ముఖ్యంగా జ్ఞాపకం ఉంచుకోవలసింది నాటకంలో వివిధపాత్రలుంటాయనీ, నాటకప్రదర్శన బాగుండటానికి తనతోబాటు అవన్నీకూడా బాగుండాలనీను తను యెంతప్రజ్ఞాశాలియైనా "తదితరులు" సరైనవారు కాకపోతే ప్రదర్శనరక్తి కట్టదు. తనమటుకు తన రాణింపుచూసుకునేవాడు తాత్కాలికంగా మంచి నటుడనిపించుకున్నా కొద్దిరోజులకే పెద్దదెబ్బతినేస్తాడు. నాటకంఅంటేనే పదిమందితోపని. ఆ పదిమందినీ సరైనవాళ్ళని ఎన్నుకొని వారితో కలిసి కట్టుగా ప్రవర్తించగలవాడే అసలైన నటుడు.

నాటకశిల్పం

III నాటకసమాజస్థాపన - నిర్వహణ

నాటకం ప్రదర్శించాలన్న సరదా, నాటకంలో వేషం వేయాలన్న సరదా అందరికీ వుండవచ్చు. మొదటిసరదా తీర్చుకోటం కొంతవరకూ తేలికేకాని రెండో సరదామటుకు అంత తేలికగా తీర్చుకోలేదు. నాటకంలో వేషం పెయ్యాలి అంటే ఉత్త నటుడైనంతమాత్రాన సరిపోదు. సంఘీ భావమూ సహకారము కలిగివుండాలి.

ఎంత గొప్పగా నటించక క్లిగలవాడైనా ఒక సమాజా స్పృహ అత్రయించకపోతే అసలు నాటక ప్రదర్శనే జరుగదుకదా!

అడుచేత నటునిగా (వృత్తిగాని బౌత్సహికముగా గానీ) రాణించదల్చుకన్నవాడు ఒక సమాజాన్ని ఆశ్రయించి తీరాలి ఏదోఒక సమాజంలో ప్రవేశం సంపాదించటం తేలికే కాని ఆ సమాజవిధులను అనుసరిస్తూ చక్కని ఆదర్శప్రదర్శనలను యేర్పాటుచేయటంలో భాగస్వామికావటం కొంచెం కష్టమైన పని.

“ఇల్లుకట్టిచూడు పెళ్ళిచేసిచూడు” అనే సామెతకు నాటకసమాజ నిర్వహణలో తలదూర్చినవారు “నాటకం వేసిచూడు” అని కూడా చేరుస్తూంటారు. కొన్ని పనులు డబ్బుఖర్చుచేయటంవల్లా మరికొన్ని పనులు శ్రమపడటంవల్లా దిగ్విజయంగా చెయ్యవచ్చుకానీ ఇల్లుకట్టడానికీ (లేక కట్టించడానికి) పెళ్ళిచేయడానికి, నాటకం ఆడించడానికీ ఒక వ్యక్తి కేవలం ధనవ్యయంతోగాని శరీరశ్రమతోగాని అనుకున్న ఫలితాలు సాధించలేడు. వీటికి ధనవ్యయమూ శరీరశ్రమలతోబాటు అనేకమంది సుహృద్భావ సహకారాలు అవుసరమవుతాయి.

నాటక ప్రదర్శనకు అనేకమంది సహకారిం కావాలి. కేవలం ఆ నాటకప్రదర్శనలో పాల్గొనేవారు కట్టుబాటు వగైరాలేకాక ఇతర శాఖల అనగా సంగీతవాద్యాలు, లైట్లు, రంగాలంకరణ మొదలగు అనేక యితరపనులచేసే వారి సహకారంకూడా కావాలి. ఇంతేకాదు వీరంతానూ కట్టుగా పనిచేసి యిచ్చిన ఒక ప్రదర్శననుచూచి మెచ్చుకోగల ప్రేక్షకవర్గం దొరికటంకూడా అవుసరమే!

ఇన్ని కారణాలచేత నాటకప్రదర్శన యేర్పాటు చేయడమనేది మాటలతో అయేపనికాదు. ఇది ఒక్కనటుని వల్ల అయేపనికాదు. నాటకసమాజం ప్రారంభించి దానిచేత ప్రదర్శన యిచ్చినారంటే అది గణపితగ్గ విషయం. ఆ ప్రదర్శన యేర్పాటున్నదీ అనేది మరొక విషయం.

ఉత్సాహవంతులైన నాటకకళాభిమానులు కాలక్షేపానికిగాని ఒక ప్రయోజనాన్ని ఆశించిగాని సమాజాలుగా యేర్పడి, వీలువెంటడిన నాటకప్రదర్శనలు యేర్పాటుచేసుకునే సమాజాలను ఔత్సాహికనాటక సమాజాలందాం. ఇట్టి సమాజాలు యేర్పడటం వాటి నిర్వహణకూడా ఆయా ప్రత్యేక పరిస్థితులనుబట్టి వుంటాయి. ఔత్సాహిక నాటక సమాజసభ్యులెవరూ నాటకప్రదర్శనములమీది ఆదాయంతో పొట్టపోసుకునేవారుగావుండరు. వీరు జీవనోపాధికిగాను ఇతర వృత్తులుకలవారై నా అయివుంటారు, లేక అట్టి వృత్తులకోసం ప్రయత్నంలోనన్న వుంటారు. విద్యార్థులుగా కూడా వుండవచ్చు. కొన్నికొన్ని వృత్తులవారు యెప్పుడూ ఒకేచోటవుండే అవకాశంవుండదు. బదిలీలు అవుతూంటారు. అటువంటివారు సమాజంలోని ముఖ్యవ్యక్తులైనప్పుడు వారుబదిలీఅయిపోయినంతనే సమాజం కుంటుపడకుండా మిగిలినవారు తగు సమర్థతతో సమాజనిర్వహణకు బాధ్యత వహించాలి.

ఔత్సాహిక నాటకసమాజనిర్మాణం :

నేను నటుణ్ణి అని యేఔత్సాహికనటుడూ ఒకానొక సమాజం దగ్గరకు వెళ్ళి చాటుకోడు. కాగా ప్రస్తావనవశంగా భలానవారు నటకులు అని తెలుస్తుంది.

సమాజనిర్మాణకొశలంగలవారు ఒకరు నాటకసమాజ నిర్మాణానికి పూనుకుని పదివూరి మంది మనుషులనుకూడించి నాటక సమాజనిర్మాణం త్వరలో సానుకూలపడుతుంది.

సాధారణంగా యిలాంటి సమాజాలు నలుగురైదుగురు నటు మిత్రులతో ప్రారంభమవుతాయి. తరత తర్వాత కొత్త వారు చేరుతుంటారు. ప్రాతవాచా కొత్తవాచా యొకే కుటుంబంగా వ్యవహరించుకుంటూ సమాజాన్ని చక్కగా నిర్వహించుకుంటూరావాలి.

ఔత్సాహిక నాటకసమాజాలు స్కూళ్ళలోనూ, కాలేజీల్లోనూ Institutionలోనూ నిర్మించడమూ నిర్వహించడమూ గూడా తేలిక. యివేయితరులు నిర్మించాలన్నా నిర్వహించాలన్నా కొంచెం కష్టం ఒకే చోట చదువుకునేవాడు, పనిచేసేవాడు ఒకరినొకరు యెరిగివుండే అవకాశమూ తరుచు కలుసుకునే అవకాశమూ యెక్కువ అనేక చోట్ల (విడివిడిగా) పనిచేసేవారితో నిర్మింపబడిన సమాజనిర్వహణ కొంచెం కష్టం. కానీ అంతా మంచి ఉత్సాహవంతులైనప్పుడు అనుకున్న ప్రకారం ప్రోగ్రాములు నిర్వహిస్తున్నప్పుడు యీ తేడా అట్టే పట్టివ్వదు. వీరహాసమాజమైనా నిర్వాహకలూ యితరసభ్యులూ పరస్పర సహకార సంఘీభావంలో యొకే కుటుంబ లా వ్యవహరిస్తూ వ్యవహరించే సమాజాలు పదికాలాలపాటు మానగలవు. అసహనం సహాయనిరాకరణ యే సమాజంలోవున్నా అది పైకి రాదు, త్వరలోనే శిస్తుంది.

ప్రతి సంఘానికీ అవుసరమైనట్లే యీ నాటకసమాజాలకు కూడా నిబంధనలు చాలా అవుసరం. ప్రాతపూర్వకంగా లేకపోయినా మూజువాణిగానైనా యిది యిల్లాజరగాలి అనే

ఒక నిర్ణయం ఉండాలి. సాధారణంగా యీ జౌత్సాహిక నాటకసమాజాలెలా ప్రారంభమవుతాయంటే; ఏదో ఒక నాటకంమీదో నాటికమీదో ఒకరికి (లేకకొందరికి) మోజు కలగటమో లేక యేదో సందర్భాన్ని పురస్కరించుకుని ఒక ప్రదర్శన యేర్పాటుచెయ్యవలసిరావటమో జరుగుతుంది ఆ తాత్కాలిక ప్రయోజనానికి యేర్పాటుయిన సమాజం. అనుకున్నపనులు అనుకున్నవిధంగా జరిగి నాటక ప్రదర్శన జరిపి తదుపరి విచ్చిన్నం అయిపోకుండా వుండాలంటే ఒక నిబంధనావలీ దాన్ని సక్రమంగా నిర్వర్తింపగల నిర్వాహకులూ దాన్ని గౌరవించేసభ్యులూ అవునరం.

జౌత్సాహికనటులు లబ్ధి (డబ్బు) ఆశించకుండా నాటక ప్రదర్శనలలో పాల్గొంటారన్నాం కానీ నాటకప్రదర్శన అసంగానే కొంత ధనం విధిగాకావాలి. ఇది సేకరించడానికి అనేక మార్గాలున్నాయి. ధనాధికులైన మెంబర్లయితే తలకింత చొప్పున చందారూపంగానో లేక అయినఖర్చులో వంతుల పారీగా చెల్లించటమో చేస్తారు. కానీ ఈపద్ధతి అన్నిచోట్లా యెల్లప్పుడూవర్తింపజెయ్యటంకష్టం. డబ్బుకూడాపెట్టుకుంటూ నాటకాలాడే ఉత్సాహం ఆట్టేగోజులు నిలవకపోవచ్చు. కొంతమంది అభిమానులను ప్రోగుచేసి వారికి ప్రవేశపత్రములు అమ్మటంద్వారాగాని లేక నెలసరి చందాలరూపంగాగాని నిధి ప్రోగుచేసుకోడం మరోమార్గం. ఇదీ అంత సంతోషదాయకమైన విషయంకాదు. ఒకటి రెండుతూర్పు సంతోషంతో చూడాలి.

యిచ్చినవారు మరోమాటు కొంచెం కష్టపడవచ్చు వారిని చూచిన సమాజనిర్వాహకులు నిరుత్సాహం పొందవచ్చు. ఏది యెట్లున్నా యీ ధనాభావం ఔత్సాహికనాటక సమాజాలకు పెద్ద సమస్యనని అంగీకరించక తప్పదు. ఔత్సాహిక సమాజాలు (ముఖ్యంగా ధనం సేకరించలేనివి) ప్రదర్శన ఖర్చు లనేకవిధాల తగ్గించుకునే ప్రయత్నాలుచేస్తున్నాయి. ఇందులో ముఖ్యమైంది స్త్రీపాత్రలులేని నాటకాలను యెన్నుకోవడం. రెండవది ప్రదర్శనశాలలు లభ్యంకానందున మ్యూటనీ నాటకాలు ప్రదర్శించడమో లేక ఓమోస్తరుగా పనికి వస్తుంది అనుకున్న పెద్దహాళ్ళవంటి పొగాకు వగైరా ఖాళీ గోడవునులలో ప్రదర్శనలు యేర్పాటుచేయటమో చేస్తున్నారు.

మూడవది : సంగీతం రంగాలంకరణ ఖర్చులు సాధ్యమైనంత తగ్గించుకోవడం.

ఈ విషయాలు తీవ్రంగా నాలోచిస్తే నాటకకళలో నవ్యరీతులు ప్రయత్నించి చూపాల్సిన ఔత్సాహికనాటక సమాజాలు నాటకానికి కావలసిన ముఖ్యహాగుల్నే ఒకటొకటిగా యెలావదులుకోవాల్సివస్తోందో యర్థమవుతుంది.

ఈ కష్టాలను యెప్పటికప్పుడు యేదోవిధంగా సాధిగమిస్తూ నాదర్శ ప్రదర్శన లేర్పాటు చేస్తున్న సమాజాలు వున్నాయి కాని యెంత ఓర్పు కలవారైనా యెల్లప్పుడూ కష్టాలు పడతూ సమాజాలు నిర్వహించటం కష్టం. ఇటు

వంటి వారికి ప్రభుత్వమూ, ప్రజలూ యితోధిక సహాయం చెయ్యాలి.

కేవలం వుత్సాహం, నాటకాలగుటే సరదా, పది మందిని కూడగట్టుకోగల ఓర్పు, నేర్పు వున్నంతమాత్రాన యెవరూ నాటక సమాజం స్థాపించి నిర్వహించలేరు. ఈ సుగుణాలతోబాటు నాటక ప్రయోగంలోని లోతుపాతులు, మెళకువలు తెలిసి వుండాలి. సమాజ సభ్యులంతా యింకాలో పాండిత్యం కలవాడు కాకపోయినా నిర్వాహకుల కన్నా ప్రయోగ పరిజ్ఞానం అవుసరం.

సమాజ సభ్యులంతా యెంత యనుభవం కలవారైనా యెంత నిపుణులైనా సమాజ కట్టుబాట్లకు లోబడి వుండాలి. తమ సమాజ ప్రదర్శనలంటే చాలా బాగుంటాయనే పేరు తీసుకురావాలనే దృష్టి వుండాలిగాని యెంతవరకూ తనపాత్ర బాగుండి తాను పేరులోకి రావాలనే దృష్టి వుండకూడదు. తమరుపెద్దలుగా యెన్నుకున్నవాడు తమకుయేర్పరచిన విధులు శక్తివంచన లేకుండా నిర్వహిస్తుండాలి.

పెద్దలుగా యెన్నుకోబడ్డవాడు కూడా పేనుకిపెత్తనం అబ్బిపట్లు ప్రవర్తించక యెవరి మనసూ నొవ్వకుండా సతి చాకచక్యంగా యెవరెవరి శక్తి సామర్థ్యాలకు తగినట్లు వారి వారికి పనులు పుగమాయించి చేయించుకునే శక్తి కలిగి వుండాలి.

సాధారణంగా నాటక సమాజాలకు యీక్రిందిపనులు నిర్వహించ గలవారవుసరం, ఈ పనులకు ప్రత్యేకం ఒక

వ్యక్తి అంటూ లభ్యం కానప్పుడు వాక్యవ్యక్తి ఒకటికన్నా యెక్కువ పనులు నిర్వర్తించవచ్చు. లేక నన్నిపనులూ నొకరే నిర్వర్తించ వచ్చు. ఏదీయేమైనా యీ పనులుజేయాలని ముందుగా ననుకొని నాయా పనులెవరివల్ల జరగూల్సిందీ నిర్ణయం చేయటం సమాజ నిర్వాహకుల ముఖ్య విధులలో నొకటి,

1. ప్రాథమిక దశ

1. నాటక నిర్ణయం:—ఇది సమాజ సభ్యులంతా కలసి చేయవచ్చు వివరాలు మరో ప్రకరణంలో వున్నాయి.

2. నిర్మాత నియామకం:—ఇతనినే డైరెక్టర్‌గా పిలుస్తారు. ఈ వ్యక్తి నాటక శిల్పం బాగా తెలిసినవాడై వుండాలి. నాటకాన్ని పాత్రలనూ అర్థంచేసుకోగల పరిజ్ఞానం కలవాడై వుండాలి.

3. పాత్రల యెన్నిక:—చిన్న పాత్రలనేవి లేవు. అంచేత అంతా పెద్ద పాత్రలకు ప్రాకులాడక తగుపాత్రలను తీసుకోవా లని యెంత చిన్నవైనా.

4. ఆర్గనైజేషన్:—ఆహ్వానాలు, పబ్లిసిటీ ప్రదర్శనశాల వగైరా యేర్పాట్లు పరికరాలను సమకూర్చటం, వగైరా పనుల కుత్సాహులైన వాడుండాలి.

2. ప్రయోగదశ

1. రిహార్సలు:—కట్టుబాటుగా నొక నిర్ణీత టైంకు బిలు ప్రకారం నడపాలి. నటనరంగ ప్రయోగం వగైరా

విషయాలను తమకు తెలిసినంత నిర్దుష్టంగా అభ్యాసం చేసి చక్కని ప్రదర్శన అనిపించుకోవాలి.

3. ప్రదర్శనదశ

1. ప్రేక్షకస్థానం:—అహూతులకు తగు స్థానాలు యేర్పర్చి వారి కసంతృప్తి కలుగకుండా తగు జాగ్రత్తపడాలి. సౌండు, లైటింగు సాంకేతికంగా నిర్దుష్టంగా వుండేలా అమర్చాలి.

2. రంగస్థలం:— గ్రీన్ రూము మేకప్ కూ ప్రాపర్టీస్ వగైరా లందుబాటులో వుండేలా గమర్చేందుకూ నటులు విరామ సమయంలో విశ్రాంతి తీసుకునేందుకు తగు యేర్పాట్లు చేయాలి.

రంగస్థలం :— రంగాలంకరణ లైటింగు వగైరాలు ప్రతి దృశ్యమూ ప్రేక్షకులకు కనిపించేలాగున నేర్పాటు చేయాలి. అనవసరమైన నాట్యం జరుగకుండా ప్రదర్శన చక్కచక్క నడిచేలా గన్ని యేర్పాట్లు చేసుకోవాలి.

ఈ విషయములనుగురించే ముందుప్రకరణలలో విపులంగా చర్చించాను.

ఇక నియమావళి యేయే అంశాలను కలిగివుంటే బాగుంటుందో చెప్తాను.

1. పేరు, నిర్మాణం, చిరునామా :—

2. ఉద్దేశ్యాలు :—

3. సభ్యులు :—

అ నటీనటులు

ఆ. అభిమానులు పోషకులు వగైరా.

అర్హతలు, దుసుము, విధులు, హక్కులు

4. నిధులు :— సేకరణ, భద్రత.

5. నిర్వాహకవర్గము :— సభ్యుల యెన్నికా? నియామకమా? అర్హతలు, బాధ్యతలు, హక్కులు.

6 నిర్వహణ :— సమాజమును యే యే విధముల నిర్వహించవలెనో సూచనప్రాయంగా వ్రాసుకునేది.

7. లెక్కలు :— వ్రాయువిధి, తనిఖీ (ఆ డి టు) యేర్పాటు, లాభనష్టముల పంపిణీనిష్పత్తి వగైరా సూచన ప్రాయంగా వ్రాసుకునేది.

8. ఆస్తులు :— (రంగపరికరాలు సంగీతపరికరాలు వగైరా) సేకరణ, భద్రత.

వివిధవిషయములు :— వీలునుబట్టి అవుసరాన్నిబట్టి పైనియమావళికి మరికొన్ని అంశాలు చేర్చుకోవచ్చు. ఒక మాటచేసుకున్న నియమావళి యెక్కవమంది సభ్యుల నామోదంమీద మార్చుకోనూపచ్చు. సమాజం సమస్తున్నకొద్దీ కొత్తకొత్త యనుభవాలు కలుగుతూంటాయి. కొత్త కొత్త సమస్యలు యెదురౌతూంటాయి. వాటిని జాగ్రత్తగా పరిశీలించి పరిష్కరించుకురావాలి. మన సమాజ చరిత్రానుభవాలూ గ్రంథస్థంచేస్తూపోయే యలవాటు మనకూ మన తరువాతివారికీ కూడా చాలా నుపయోగకరంగా వుంటుంది.

నాటకశిల్పం

IV నాటక ప్రయోగం

1. వృత్తినాటక ప్రయోగం

వృత్తినాటక సమాజాలంటూ యొకానొకప్పుడు ఆంధ్ర దేశంలో వుండేవి. కాని యీనాడు యిట్టి సమాజాలు లేవనే చెప్పవచ్చు.

ఈ వృత్తి నాటక సమాజాలు ధార్వాడ కంపెనీ సార్వీ కంపెనీల ప్రదర్శనలు చేసిన దిగ్విజయ యాత్రతో ప్రోత్సహింపబడి యిండుమిండు అదే ఘక్కిలో ప్రదర్శన లిచ్చేందుకు ప్రారంభింపబడ్డాయి. వీటి పుట్టుక చరిత్రవగై రాలు తెలుసుకునేందుకు యితర గ్రంథాలున్నాయి.

జమీందారులు, ధనాధికలూ నయిన నాటక కళాభిమానులు స్థాపించి నిర్వహించిన నాటక సమాజాలు కుటుంబ ఘక్కిలో (సురభి, సి. యస్. నటేశం వగైరా కంపెనీలు) నిర్వహించిన సమాజాలు, విద్యాధికులైన పుత్తాహ వంతులు స్థాపించి నిర్వహించిన సమాజాలున్నాయి.

ఈ మూడు రకాల వృత్తి నాటక సమాజాలు చ్చ స్థితిలో నున్నప్పు డనేకమంది గొప్పగొప్ప నటులు తయారయ్యారు.

విసిరినమ్మకు బాక్కినదే దక్కుడనే ప్రాథమిక సూత్రంమీద నిర్వహింపబడిన సమాజా లోకభేదము సరియైన స్థానిగు లేక విపరీతమైన ధనార్జనచేసికూడా నష్టపోయి నిర్వాహకుల నింగుమించు బికాదులను చేసి నాశనమయ్యాయి. కుటుంబభక్తిలో నిర్వహింపబడేవి క్రొత్తపోకడలు ప్రవేశపెట్టలేక నామమాత్రావశిష్టంగావున్నాయి. విద్యాధికుల బహుముఖవ్యాపారాలవల్ల యితరకారణాలవల్ల యీ తరహా సమాజాలుకూడా త్వరలోనే నశించాయి. కాగా నాయా సమాజాలలో పాల్గొన్న నటులు కళాకారులు ప్రసిద్ధికెక్కిారు.

ప్రస్తుతవృత్తి నాటకసమాజాలు ప్రదర్శన లేర్పాటు చేసుకోడానికి కంట్రాక్టురుపై నాధారపడుతున్నాయి. ఈ కంట్రాక్టురు కేవలం ధనార్జనే దృష్టిలోపెట్టుకుని ఫలానా నటులుంటే బాగాడబ్బువస్తుందనే యాశకొద్దీ యొకేపాత్రకునలుగు రైదుగురు నటుల్ని మాట్లాడి నాటకప్రదర్శనలు చేయిస్తున్నారు. సమాజాలుగా యేర్పడ్డ నటులుకూడా తమ ప్రదర్శనలు కంట్రాక్టురుసహాయ మపేక్షించి సమాజమంతకూ కొంతనిర్మితమొత్తం పుచ్చుకుంటున్నారు. ధైర్యంచేసి స్వతంత్రంగా నాటకప్రదర్శన నేర్పర్చుకోగల సమాజాలు లేవనే చెప్పవచ్చు. చెడుదుమదుగుగా యిలాంటిప్రదర్శనలు యేర్పర్చుకున్నా నిర్వహణలోపంవల్ల నష్టపోయి కంట్రాక్టునాటకాలకే యెక్కువగా మొగ్గుట జరుగుతోంది. ఈ కంట్రాక్టుర్లను కున్నప్రకారం డబ్బుయివ్వనప్పుడు సమాజ లోని యితర సభ్యు

లకు వేతనం (కిరాయి) ముట్టచెప్పలేక నిర్వహణభారం నెత్తిన వేసుకున్నవారు చిక్కుల్లోపడిన పరిస్థితు లనేకం. ఇటువంటివే మరో కొన్ని కారణాలవల్ల వృత్తినాటకప్రదర్శనలలో నెన్నదగిన పుత్తమనటులు తయారుకావటంలేదు అక్కడనుంచి చొకరూ యిక్కడనుంచి చొకరూ వచ్చి కంట్రాక్టరు చొకగా మాట్లాడి పూచిన దుస్తులకంపెనీవారి మిగిలిపోయిన దుస్తులుధరించి తమ పద్యాలు నాలుగూ చదివేసి నిర్ణయించుకున్న మొత్తంలో కంట్రాక్టరు దయాధర్మంగా యిచ్చిన మొత్తం పుచ్చుకుని రై లెక్కిపోతున్నారు. ఈ తరహా నాటకప్రదర్శన లెప్పుడోతప్ప రసాభాస కాకుండా వుండవు. కంట్రాక్టరులకుకూడా యెప్పుడో కాని పెట్టుబడి సొమ్ము చేతికి వస్తుందన్నయాశలేదు. కంట్రాక్టరు నెత్తికిచేతులు, హాలువాళ్ళ కుర్చీలూ బెంచీలూ ముక్కలు చెక్కలూ, ప్రేక్షకు లసంతృప్తి, యీ నాటకాలవల్ల ప్రయోజనాలు, ఫలితాలు కంట్రాక్టరు నాటక మంటే నామడదూరం పారిపోవటమూ, హాలువాళ్ళు నాటకానికి హాలుకావాలంటే కర్రపుచ్చుకు వెంటబడటం, యెంత మంచి నాటకం ప్రదర్శిద్దామనుకున్నా ప్రేక్షకులలోని నైరాశ్యంవల్ల కలెక్టును లేకపోవడం.

ఈ తరహా నాటకాలు ప్రబలమైన రోజులలో కూడా యొకటి రెండు సమాజాలు ఆ యా సమాజ నిర్వాహకుల పట్టుదలా ఓర్పు, ఫలితంగా కొన్ని క్రొత్త నాటకాలను

ప్రదర్శించడమూ కొంతమంది మంచి నటులను క్రొత్తవారిని తయారు చేయడమూ జరిగింది.

ఇటువంటి అననుకూల పరిస్థితులలో గూడా వృత్తి నాటక రంగం నిలబడ గలిగిందంటే యింగుకు లోగడ పేరు ప్రఖ్యాతులు సంపాదించుకున్న నటుల ప్రతిభా, రెండవ ప్రపంచయుద్ధపు ధర్మమూ యని యేర్పాటున యుద్ధనిధి నాటకాలే కారణం.

ఒక్కొక్క పాత్ర నొక్కొక్క నటు డా పాత్ర తను తప్ప మరొకరు ధరించలేరనేంత విశిష్టతకు తెచ్చారు. వారి జీవితానంతరం గాని మరొకరా పాత్ర ధరించగల ధైర్యం లేకుండా కొన్నికొన్ని పాత్రలను ప్రదర్శించిన నటు లీ కంట్రాప్టు నాటకాల యుగంలోకూడా మన గలిగాడు.

ఏదియేమైనా నాటక ప్రయోజనాన్ని సమాజాలుగా పేరు ప్రఖ్యాతులు గడించుకున్న నొకటి రెండు సమాజాలు మినహా తతిమ్మావారంతా విస్మరించారు. కృష్ణ పాత్రమీద నారదపాత్ర బాగుండటమూ, సత్యభామపాత్ర మీద వసంతకపాత్ర బాగుండటమూ, నక్షత్రకుడి పాత్రమీద వీరబాహు పాత్ర బాగుండటమూ యనే కాంపిటీషను స్పిరిటుతో నాటకాలు ప్రదర్శించారే గాని, యేయొక్క నాటకాన్నీ భక్తి శ్రద్ధలతో నది నాటక మనుకొని పాత్రలు తగు విధంగా ప్రవర్తించిన పాపానపోలేదు. కంట్రాప్టునాటక యుగంలో, సారంగధర నాటకంలో హరిశ్చంద్ర పద్యాలు

వింటాం. మరోదాంట్లా మరోటిచూస్తాం. ప్రేక్షకులు గోల చేస్తున్నారని, యిది వారు కావాలంటేనే వినిపించామనీ యంటారు. ఇది యబద్ధం. లేనిపోని గొప్పదన మాపాదించుకోడాని కొకటి రెండు చోట్ల కక్కుర్తిపడి తాముగానీ పద్ధతులు ప్రవేశపెట్టి యేడ్పించాలని ప్రేక్షకులు ఫలానా పద్యం పాడు, ఫలానా పాట పాడంటే విధి లేక పాడి మరింత అపహాస్యం పాలు కావలసినట్లొంది.

ఇతర రాష్ట్రాలలోని నుత్తమనటులకు మన నటు లేమాత్రమూ తీసిపోరు. కాని వారి నాటక ప్రదర్శనలముందు మన ప్రదర్శనలు నాటక ప్రదర్శనలనిపించుకోవు. అందుచేతనే యేనాటకం తియ్యారనేసినా నెలలతరబడి ప్రదర్శనలుంటాయి. ఇతర రాష్ట్రాల్లో, మన రాష్ట్రంలో నొక ఫ్లాన్లో నొకనాటకం వేస్తే మరల యెన్నోళ్ళకో! యెన్నోళ్ళకో! ఇట్టి తరుణము మించిన దొరకడుకదా!!! చక్కని నాటకాలు వారముల తరబడి ప్రదర్శించిన వుదాహరణలు మనకూ లేకపోలేదు. అందుచేత ప్రజలలో వారములతరబడి యొకేనాటకంచూచే యాశక్తి లేకపోలేదనీ యెటొచ్చీ ఆ స్థాయికి రాగల చక్కని నాటక ప్రదర్శనలే అరుదనీ చెప్పుకోవల్సివస్తోంది.

ఈనాటి వృత్తినాటక ప్రయోగాన్ని గూర్చి అంతగా చెప్పల్సింది యేమీలేదు. ఏదో అమానుషశక్తి యెవరిలోనో ప్రవేశించి యేరెండకరాల పొలాన్నో నమ్మిస్తుంది. పాతపాస నున్నా లేకపోయినా నాడబ్బుపుచ్చుకొని పేరెన్నిక

గన్న నటీనటుల వద్దకుపోయి యొక్కక్క పాత్రకు నలుగురైదుగుర్ని కుదుర్చుకొని హాలువాళ్ళని ప్రాధేయపడి నది కుదుర్చుకుని పబ్లిసిటీ ప్రారంభిస్తాడు. నక్షత్రాలు వక్రించక పోతే పెట్టుబడిసాము కొకఅణా అటూ యిటూగా కలెక్షను వస్తుంది, లేకుంటే హాలుఅద్దెమటుకూవచ్చి వూరుకుంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడసలు యేమీరాకపోవడంకూడా కద్దు!

ఈ తరహానాటకప్రదర్శనల్లో ఆనువాయికీగావస్తున్న

యాచార మొకటుంది, అది వచ్చిన కలెక్షనుకాస్తా చేతబట్టు కునికంట్రాక్టురు పారిపోవడం, మాకుడబ్బు ముట్టలేదుకనుక మేం నాటకం ప్రదర్శించమని నటులు బిగదీసుకోడం, రెచ్చిపోయిన ప్రజలు కుర్చీలతోనూ బెంచీలతోనూ వారిని సత్కరించడం! కొన్నిరోజులు పోయినాక వచ్చిన కలెక్షనులో ప్రపోర్షనేటు (దామాషాగా)నటులకు కంట్రాక్టుర్లు పంచియివ్వటం, అసలు లేనిదానికంటే యిదేనయమని మూడువందలి స్టేగానిరామన్న నటులు మూడు రూపాయలూ పుచ్చుకుని నిష్క్రమించటం జరిగింది. ప్రకటించినరోజుకు అందరు నటులూవచ్చి ప్రదర్శన జరుగుతుంది, అని ఆఖరుక్షణంవరకూ యెవరూ అనుకునేవారు కాదు.

ఇలాపరస్పర మోసాలతో కూడుకున్న యీ ప్రదర్శన లెవరికీ నుపయోగంలేకుండా పోయినాయి, చాలా మంది నటులూ కంట్రాక్టుర్లు కూడా యెక్కువగా నష్టపోయి

నాడు, అయినా యివి ఆపాలన్న వృద్దేశ్య మే యొక్కరికి కలగకపోవడం ఆశ్చర్యం.

ఈ కంట్రాక్టుయ్యుగంలో వృత్తి నాటకరంగం నడచిన విధం పరిశీలిస్తే యీతరహా లిన్నా శ్వేలాసాగిందాయని యాశ్చర్యం వేస్తుంది. నిజమే, యిది యెప్పుడో నశింపుకావలసి వుండెను, కాగా గత ప్రపంచసంగ్రామభర్మమాయని “యుద్ధ నిధి నాటకాలు” అంటూ వచ్చాయి. అవి యీనటనలను నిలబెట్టాయి. ఈ నాటకాలకి డబ్బురాకపోవడ మంటూలేదు, అంచాత ప్రదర్శించినప్రతినాటకానికి ప్రతినటునకూ యంతో అంతో తప్పక ముట్టుతూ వుండేది. ఈ నాటకాలలో కూడా చాలా అవినీతి లేకపోలేదు. నిర్వాహకులు తతిమ్మావారి కన్నుగప్పి యెక్కువ మొత్తాలు మిగుల్చుకుని బాగుపడ్డ వుదంతా లనేకం. అయితే కంట్రాక్టరంటూ యొకడున్నా డతడైనా నటుల కష్టం తినేవాడేకదా! పోనీ మన నటుల్లోనే యొకడు యీలాభంపొందుతున్నాడని వూహకున్న వారు వూహ కున్నాడు లేనివారు రచ్చకెక్కిగోలచేసాడు, ఎంతగోలచేసినా నివి యేర్పర్చేవారికి బాగా లాభాలుండటం మూలాన యీ ప్రదర్శనలు యధావిధిగా జరిగాయి. అక్కడక్కడ మళ్ళీ కంట్రాక్టర్లు తలెత్తారు. మళ్ళీ మామూలు పరిస్థితులు దాపు రించాయి. ఇంతలో పంచవర్ష ప్రణాళికా నాటకాలు ప్రారంభమయి నటులకు టిఫిను కర్చులకు బాధలేకుండా చేస్తున్నాయి.

ఈ తరహా 'చెంచా పాల'తో నాటక రంగ మెన్నాళ్లు బ్రతుకుతుంది? వృత్తినటులు వ్యక్తిత్వాన్ని వదలుకొని నాటక మంటే సమాజ మనే దృఢాభిప్రాయానికి వచ్చి యీ సమాజాభివృద్ధి కనుగుణంగా వ్యవహరిస్తూ చక్కని నాటక ప్రదర్శనలు యేర్పాటు చేయాలి. ఫలానా నటు డనేదానికన్నా ఫలానా సమాజ లాంటి నాటకానికి ప్రేక్షకు లాకర్నింపబడేరోజులు తిరిగిరావాలి. వృత్తి నటులు తమకన్నామించిన నటుల్ని తయారుచేయాలి. సమాజ నిర్మాణాని కవుసరమైన నిబంధనావళితో నవుసరమైతే రిజిష్టరు చేసుకుని నాదర్శవంతమైన సమాజాలు నిర్మించుకోవాలి. చూడ చక్కని నాటకాలు తయారుచేసి ప్రదర్శించాలి.

ఎవరివృత్తివారు వ్యక్తిగతంగా చేసుకుంటూ సంఘం పెట్టుకోవలసిన అవుసరం లేకుండా బ్రతుక నేర్చిన వృత్తులు గలవారే యీ రోజుల్లో సంఘాలు స్థాపించుకుంటున్నారు. సంఘం అంటూ లేనిదే నాటక ప్రదర్శన వీలులేని పరిస్థితులు గల యీ వృత్తిలో గణియపుపెట్టి చంకన బెట్టుకుని యేకాకిగా తిరుగుతున్నారంటే వృత్తినటులు దేశపు నడకలో యెంత పెనుకనున్నారో యాలోచించుకోవచ్చు.

నాటక ప్రదర్శన కయ్యేఖర్చులలో నే డెక్కువ భాగం నటులకూ, హాలుకూ అవుతున్నాయి. ఒక నాటక ప్రదర్శనకు రెండువేల రూపాయలు పుచ్చుకున్న వాడున్నాడు.

ఈమాదిరిగో నటులకూ, హాటుకూ వ్యయపరచి రంగాలం
కరణ వగైరాలకు కూడా వ్యయపరచగల వుత్సాహం యెవ
రికీ వుండదు. నాటకాలు అపభ్రంశ సీనరీలముందు ప్రద
ర్శింప బడుతున్నాయి. వృత్తినాటక సమాజాలంటూ యేర్ప
డిన పిమ్మట యేయే శాఖ కెంతెంత ఖర్చుచేయాలో
ముందుగానే నిర్ణయించుకుని నాటక ప్రదర్శనలో నన్ని
కళలకూ తగు ప్రాధాన్యం యిచ్చి చూడ చక్కని తెలుగు
నాటకాలు ప్రదర్శిస్తారని యాశిస్తున్నాను.

2. బొత్తాహిక నాటక ప్రయోగము.

(a) నాటక నిర్ణయం

వృత్తినటునకు సాధారణంగా తనకిష్టంకాని నాటకంలో
నిష్టంకాని పాత్ర ధరించేయోగం పడ్తుంటుంది. ఇదే యింకా
వివరంగా చెప్పాలంటే అతను వెయ్యదల్చుకున్న అభిమాన
పాత్రగల నాటకప్రదర్శన యేర్పాటు జరుగకపోవచ్చు. అధవా
జరిగినా తన యభిమానపాత్రకు తనుగాక మరొకరి నేర్పర్చ
బడవచ్చు.

బొత్తాహిక నటు డీ విషయంలోచాలా యదృష్ట
వంతుడు. అతని యభిమాన నాటకంలో అతని అభిమానపాత్ర
అతనికి లభించే అవకాశం ఎక్కువగావుంది. ఈవిధంగా తను
హృదయపూర్వకంగా నెన్నుకున్న పాత్రను నటించి మెప్పించే
యవకాశం అతనికుంది.

ఈ సదవకాశాన్ని దుర్వినియోగం చేసుకోరాదు. ఒకానొకపాత్ర తనకు సరిపోయిందీ, మెప్పించ గలదీ యున్న కారణాన ప్రదర్శింపజాలని నాటకాన్ని యెన్నుకుని సమాజం నెత్తిన దుద్దబూనరాదు.

ప్రదర్శింపజాలని నాటకం అంటూ యొకటుంటుందా? వుంటే దాని నిర్వచనం యేమిటి? ప్రదర్శకులకి కొడుకుడు పడ నిదీ. ప్రేక్షకులకి ఆనందాన్ని వ్వందీ, ప్రదర్శింపజాలని నాటకం అని స్థూలంగా చెప్పకోవచ్చు.

ఆంధ్రనాటకరంగంలో పదిమందీ యెలుగెత్తి చాటే కొఱతలు రెండు; మంచి నాటకాలు లేవు. (2) సరైన రంగ స్థలంలేదు. (అంటే ప్రదర్శనశాలలు లేవు).

తమాషగాలేదూ! నాటకాలులేవు. రంగస్థలాలు లేవు యీ రెండూ ఒకరినోటవెంట ఒకేమాదువస్తే “నాటక రంగమే లేదు!”

నాటకాలులేకపోయినా, రంగస్థలాలు లేకపోయినా అదృష్టవశాత్తూ వుత్సాహవంతులైన నటులూ, ఓపికగల ప్రేక్షకులూ వుండటంమూలాన సరైన నాటకరంగం లేకపోయినా యేదో ఒక నాటకప్రదర్శన యేదో ఒక రంగంమీద జరుగుతూనే వుంది.

నాటకాన్ని యెన్నుకోవడమన్నది నిజంగా ఒక పెద్ద సమస్య. ఈవిషయంలో యిదమిద్దంగా కొన్ని నిబంధనలు చెప్పటంగాని వాటిని సర్వేసర్వత్రా ఆచరణలో పెట్టడంకాని

కుదరదు. పరిస్థితులనుబట్టి మనకున్న వీలుచాళ్ళనుబట్టి మనకు అనువైన నాటకాన్ని నిర్ణయించుకోవాలి.

నాటకాలలో యెన్నోరకాలుండవచ్చు. యెన్నిరకాలున్నా మనకు యిప్పుడు రెండురకాల నాటకాలున్నాయి. ఒకటి గద్యపద్యములతో కూడిన నాటకాలు, రెండు పద్యాలేని గద్య (వచన) నాటకాలు. ఈ రెండురకాల్లోనూ పాటలుండా వచ్చు లేకనూపోవచ్చు.

ఒకప్పుడు నాటకాలలో పద్యాలుండాలా అక్కర్లేదా అన్న పెద్దవివాదం బైల్దేరింది. (నిజంగాప్పాలంటే యీ వివాదం అసలు నాటకంలోవున్న పద్యాలు పాడాలా, చదవాలా అన్నది రానురాను అది నాటకంలో పద్యాలుండాలా అక్కర్లేదా క్రిందికి దిగింది)

“పద్యం ఆంధ్రులసొత్తు అది లేకుండా నాటక మేమిటి?” అనేవాడున్నారు. నిజమే పద్యం “పాడటం” మనసొత్తే. ఈ “పద్యం పాడటం” అన్నది మరేదేశపు నాటకాలలోనూ లేదు. ఈ దొమ్మిలో కొటుకుంటూ కొందరు “యితరభాష లలో అసలు పద్యాలేలేవు” అనేశాడు! చాలాపొరపాటు. ఇతరభాషలో పద్యాలు (లేక పద్యాలనుపోలినవి) వున్నాయి. అయితే వాళ్ళు వాటిని మనవారిలా వికృతంగా పాడరు. అంతే అలా అనుకునే అవకాశం కలుగుతోంది. ‘శహర్’ అనేది యించుమించు పద్యమే. పద్యగ్రంథాల్ని రచించిన వారే ‘శహర్’ బంటారు. మేక్స్ వుయర్ నాటకాలు పద్యాలు.

బిగింపులుకావూ? అయితే యవన్నీ మన పద్యాలలా గందరి నోళ్ళుపడి వికృతాకారాలు (రాగాలతో) దాల్చలేదు!

పద్యానికి వచనానికి వున్న తేడా యేమంటే, వచనం యెక్కడంతమవుతుందో మనకి తెలియదు. కానీ పద్యం నాలుగు పాదాలతో (సీసమైతే మరోగీతాన్ని కలుపుకుంటుందనుకోండి) ఆగిపోతుందని మనకిముందే తెలుస్తుంది కానీ యీ రోజులలో పద్య మనేది ఓ నటమహాభావుడు యెత్తుకున్నాడంటే యది యెంతకాలాని కాపబడ్తుందో, పరమాత్ముడన్నవాడికే తెలియకుండాపోయింది!

నాటకాలలో పద్యాలుండాలా అక్కర్లేదా అన్న వాదన గ్రంథరచనకు వాడాల్సింది గ్రాంథికమా గ్రామ్యమాలనే వాదనరాగానే అటూ యిటూ తేలకండా వుండిపోయి పద్యాలుపాడే నాటకాలూ, వచన నాటకాలూ కూడా విరివిగానే చలామణీ యవుతున్నాయి

ఇటుడనంగానే “పద్యాల పాటగాడనే” యపోహ అప్పటికీ యిప్పటికీ కూడా లేకపోలేదు. కానీ పద్యాలపాటగా శ్వేవరూ యుత్తమనటులు కాబాలకిపోయినారు. ఇకముందు నవగలరనే యాశకూడాలేదు!

నాటక మంటే యనేక లలితకళల కలయిక. రచన (నాటకం) చిత్రలేఖనం (తెరలువగైరా) వడ్రంగం (సెట్టింగులు వగైరా) సంగీతం (పాటలూ పద్యాలూ పాడటమే గాదు) వగైరాల కలయిక. ఈ లలితకళల మేళవింపు,

సొంపు మనం నాటక ప్రదర్శనలో చూడగోర్తాం. అలాంటప్పుడు సంగీతాన్ని నాటకం నుంచి తొలగించడం మంచిది కాదు. “సంగీతం లేకుండా నాటక మేమిటయ్యా, నువ్వు నేనూ కూర్చుని మాట్లాడుకునేది నాటక మవుతుందటయ్యా” యనే వాదన్నాడు. ఈ వాదనకూడా తప్పద్రోవ పట్టింది. పద్యాలు పాడటమే సంగీతంగా యెంచడం పొరబాటు. నాటకంలో నేపథ్య సంగీతం సరిగా వాడుకుంటే పద్యాల మీది కీ సంగీతాన్ని తోలాల్సిన యవుసరం వుండదు.

పద్యాలకు వాడే సంగీతం వెట్టితలలు వేసింది. ఈ సంగీత విభాగం అనేక యితర కళలను మింగేసింది. ఒక పద్య పాటకుడు చెవికడ్డంగా చేయి పెట్టుకుని నసహ్యమైన ఆహార్యంతో జగుప్సాకరంగా నటిస్తూ కమ్మగా పద్యాలు పాడుతున్నా డన్నంత మాత్రాన నతడు నటుడూ కాదు, అది నాటకమూ కాదు.

నాటకంలో అన్ని కళలూ సమానంగా రాణించాలంటే యీ పద్య పాటగాళ్ళు తగ్గాలి. పాటకు హంగు దాడులుగా వుండాల్సిన వాద్య విశేషాలు పాటనే మింగేస్తే యెంత సొంపుగా వుంటుందో, నాటకానికి వన్నె తేవాల్సిన సంగీతం నాటకాన్నే వెనక్కునెట్టి ముందుకువచ్చినచుంటే అలాగుంటుంది.

సంగీతం మీద (పద్యాల పాడడం మీద!) వుండే కక్షతోద్ధి వచన నాటకాభిమానులు సంభాషణలకుమాత్రమే

ప్రాముఖ్య మివ్వట మంతమంచిదికాదు. నాటకంలో శృతి మించని సంగీత మాఖరికి నేపథ్య సంగీతమైనా వుంచాలి.

పద్యనాటకాల్లోనూ, వచననాటకాల్లోనూ మళ్ళీ విషాదాంతమనీ సుఖాంతమనీ రెండు రకాలున్నాయి. మనకి సుఖాంతాలేయలవాటు. ఇప్పుడిప్పుడు విషాదాంతాల్ని జీర్ణించు కుంటున్నాం, వీటికికూడా కాస్త చక్కెరపూతపెట్టి!

వీట్లతో మళ్ళీ పౌరాణికాలనీ, చారిత్రకాలనీ, సాంఘికాలనీ వున్నాయి.

సాంఘికాలలో సామాజికాలూ రాజకీయాలూ కలబోసినవీ విడివిడిగా విడదీసినవీకూడా వున్నాయి.

నాటకాల ప్రదర్శనాకాలపరిమి తెక్కువ. వీటిని తయారుచెయ్యటానికయ్యే వ్యయప్రయాసలెక్కువ. తక్కువ కాలంలో సులభంగా ప్రదర్శించటాని కనువుగా నేకాంకికలూ నాటికలూ ఉన్నాయి. వీట్లలో పైన చెప్పబడ్డన్ని తరహాలవీ ననగా పౌరాణికాలూ చరిత్రకు సంబంధించినవీ వగైరా లన్నీ వున్నాయి.

ఏకాంకికలూ, నాటికలూ, సభల్లోనూ, పెళ్ళిళ్ళ లోనూ, ఉత్సవాలలోనూ, ప్రదర్శనకు చాలా ననుకూలంగా వుంటాయి. వీట్ని తయారుచెయ్యటంలోకూడా పెద్దనాటకానికి అయ్యేంత వ్యయప్రయాసలుండవు కష్టనష్టాలున్నా సూక్ష్మంలో బైటపడవచ్చు. చాలా సంస్థలీమధ్య నుత్సవాలలో ఫోటీలకు నాటికల నాహ్వనిస్తున్నాయి.

సాధారణంగా ఔత్సాహిక నాటకసమాజాలలో 'నాటిక' ప్రాక్టీసు చెయ్యని సమాజమంటూ లేదు. పెద్దనాటకం మొకటి తయారయేటప్పటికి చిన్ననాటికలు రెండుమూడు తయారయిపోతాయి. ఈ నాటికలకు మనకు కొడువలేదు. మంచివి వున్నాయా అంటే అది మళ్ళీ వేరేసంగతి. నాటక నిర్ణయించేసుకునేందుకు పడే బాధ నాటికానిర్ణయానికి పడ నక్కరలేదు. ఇంచుమించు చేనాటికకైనా తగుమాత్రం శ్రద్ధతో ప్రదర్శిస్తే రక్తికడుగుంది. ఇంచుమించు నాటికలన్నీ వచనరచనలే.

నాటకం నిర్ణయించడం పెద్దసమస్య. పద్యాలున్న నాటకమా లేనిదాయని ముందు నిర్ణయించాలి. పద్యాలున్న నాటకం తీసుకోవడం కొంత వ్యయప్రయాశలకు లోనైన పని. పద్యాలు రాగయుక్తంగా పాడకపోయినా శ్రుతి తప్పకుండా తగుమాత్రపు రాగవరుసలో ననాలి. ఇందుకు ప్రక్క పాద్యాలు అవుసరం. రిహార్సల్సులో యీ పద్యాలు జంత్ర పాద్య సమ్మేళనంలో బాగా నలగాలి. చక్కనిగాత్రం గల సామాజికులు లేనప్పుడు పద్యాలున్న నాటకాన్ని తలకెత్తు కోవడం అంత మంచిపనికాదు.

పోతే పాటలు ప్రతినాటకంలోనూ పెట్టుకోవచ్చు. అవి కూడా చక్కగా పాడగలవారు లేనప్పుడు వదులుకోవడమే మంచిది. కాదు కూడ దుండాలే అనుకుంటే బాగా ప్రాక్టీసు చేయాలి.

“ఈ బాధలన్నీ పడేబదులు వచన నాటకం తీసుకుంటే సరి” అనుకుంటారు, అఖిరికి జరిగేదికూడా ఇంతే!

అయితే వచన నాటకాన్ని ప్రదర్శించి మెప్పించడమంత తేలికైన పనికాదు. పాటలూ, పద్యాలూ లేనికొరతమరో కళలో చూపాలి. నాటకాన్ని దృఢంగా ప్రదర్శించాలి. పద్యాలూ పాటలూ పాడి తెచ్చుకోగల మెప్పుకేవలం సటనతోనూ, సంభాషణల వుచ్చారణతోనూ తెచ్చుకోవాలి.

అందుచేత పద్య నాటకంకన్నా వచననాటక మున్ని విధాలా పాటవం కలిగి వుండాలి. అంతంతమాత్రపు రచనలు పేలవమైపోతాయి. ప్రదర్శనంతా అయిపోయినాక (అయ్యేదాక కూర్చుంటే!) ప్రేక్షకులు పెదవి విరుస్తారు. అందుచేత చక్కని కథా, మంచి సన్నివేశాలూ సరైన పాత్ర పోషణావున్న నాటకాలే యెన్నుకోవాలి. హారెవరో ప్రదర్శించాడుకదా అద్భుతంగా వుందని అదేనాటకం మీరూ యెన్నుకుంటేమీ చేతుల్లో అది ఫెయిల్ అయిపోవచ్చు. మరొకళ్ళు చెడగొట్టిన నాటకం మీ చేతుల్లో రక్తిగట్టవచ్చు.

ఒకనాటకం రక్తిగట్టడం చెడిపోవడమనేది పూర్తిగా రచనమీదే నాధారపడి వుండదు. ప్రదర్శకుల చేతుల్లో కూడా కొంతవరకు దానియదృష్ట మాధానపడి యుంటుంది. ఒక సమాజంలో యొక నాటకానికి సరిపోయిన వ్యక్తులు మరో సమాజంలో లేకపోవచ్చు మరో సమాజానికి వున్న కొన్నికొన్ని హాంగులు యీ సమాజానికి లేకపోవచ్చు.

ఈవిధంగా యనేకరకాల వీలుచాళ్ళ (Resources) ను బట్టి యంటుంది మీరు చేయ దలుచుకున్న నాటికపు తెన్నిక.

ఫలానా నాటకం బాగుంటుందని వినంగానే యది తొందరపడి నిర్ణయించుకో కూడదు. సావధానంగా యా నాటకాన్ని పరిశీలించాలి. మన సమాజంలో యానాటకం లోని పాత్రలకి సరిపోయే వ్యక్తులెంతమందివున్నారు? ఓ మోస్తరుగా ఫరవాలేదనిపించే వాళ్ళెంతమంది వున్నారు? అసలు పనికిరానివాళ్ళెంతమందివున్నారని ముందుగా బేరీజు వేసుకోండి.

తర్వాత నాటకాన్ని రక్తికట్టించే ముఖ్యపాత్రలేవో చూచుకోవాలి. వాటికి అతికినట్టు సరిపోయినవారుంటే మంచిదే లేక అవి చెడగొట్టకుండా యొకమాదిరిచేయగలవా రుంటే నాటకం మరోలా రక్తికట్టించగలమేమో చూచుకో వాలి. అన్నింటికన్నా ముఖ్యం మీప్రేక్షకులు (సాధారణంగా ప్రతిభౌత్సహిక సమాజానికి కొందరు ముఖ్యప్రేక్షకులుంటారు. (వీరే ప్రతినాటకానికీ చందాలరూపంలో ప్రవేశ ప్రత్రాలుకొంటూ ఉంటారు) ఈ నాటకాన్ని యెలా 'రిసీవ్' చేస్తారో నాలోచించుకోవాలి. వీలైతే కొంతమంది దభిమానులనాహ్వానించి మీరు నిర్ణయించదల్చుకున్న నాటకం వారికి పరిచయంచేసి వారి యభిప్రాయాలుకూడా తెలుసుకోవచ్చు.

పై విషయాలలో ఫరవాలేదని తోచిన నాటకం నిర్ణయించుకోవచ్చు.

‘నాటకాలతం హిసాత్యం’ అన్నాడు పెద్దలు. ఈనాడు ప్రతివారూ నాటకరచనలు చేస్తున్నారు. అలాచేయకూడదని పెద్దలు చెబితే చెప్పవచ్చునుగాని మనం చెప్పకూడదు. పసలేని రచనలు కొద్దిరోజు లేదోకారణాలవల్ల విజృంభించినా కొద్ది రోజులకే చప్పబడిపోతాయి. నాటకరచన మంచిచెడ్డలను రంగస్థలమే తేల్చాలి. సాహిత్యవేత్తలూ విమర్శకులూకాదు. యేపుట్టలో యేపాముందో; ఒకయనామికుడున్నట్టుండి యద్భుతనాటకం రచించవచ్చు (ఇలాంటిసంఘటన లనేకం).

సాహిత్యమంతా తెల్సినపెద్దలకు ప్లేజికాప్ట్ దాని అవసరాలు తెలియకపోవచ్చు. అందుచేత వారు నాటకం పేరుతో మరోటి వ్రాస్తారు. వాట్ని నటనజమాలు ప్రదర్శించలేవు. ప్రదర్శిస్తే ప్రేక్షకులు చూడలేరు.

మన తెలుగునాటకరచన లంతగా చెప్పుకోతగ్గవిగా నుండటంలేదు. నూటికి 99 పాళ్ళనువాదాలు అనువాదమని చెప్పుకోకుండా కళ్ళుమూసుకురాసేసేవి జాస్తీ అవుతున్నాయి. ఈవిధానం సాహిత్యజగత్తుకు ఘోరపచారం. మన నాటకరచనాచరిత్రకు మచ్చతెచ్చేది.

మరొకరక మితరచేళాల నాటకాల టెక్నిక్కును సరించడం. ఇదియొకపక్షంగా మొదటిరకంమీదమెరుగు. అయితే ఈ టెక్నిక్ కొన్నికొన్ని నాటకాలలో వెలిరితల లేస్తోంది. కొంత ఆ నాటకంలోదీ, కొంత యీ నాటకంలోదీ, మరో కొంత సినిమాలోదీకలిపి మనకోనాటకం ప్రసాదింపబడ్తోంది.

ఈకోతకు చెందిన నాటకాలలో స్లాష్ బ్యాక్ పద్ధతి ప్రవేశపెట్టడ మొకటి. ప్రేజికా ప్రభివృద్ధినందని మన నాటకాలలో స్లాష్ బ్యాక్ పద్ధతి సుతరామూ పనికిరాదని నాభావన.

సాలిలోక్స్ (స్వగతం) నాటకాలలో పనికిరాదన్న వారొక పాత్రయొక్క మనోభావాల్ని ప్రదర్శించటానికి స్లాష్ బ్యాక్ పద్ధతి నుపయోగించి కొంతవరకూ పాత్రపోషణ చేయడానికి తంటాలు పడుతుంటారు. ఈ పద్ధతిమీద స్వగతాలు వాడటమే నయం. అందులోనూ మీకళ్ళ యెదుట జరిగినట్లుండే నాటకమని చెబుతూ జీవితంలో వెనుక యెప్పుడో జరిగినట్లు మదే పాత్రలచేత యదేదృశ్యంలో నభినయింప జేయుట మొంతవిజ్ఞత?

సామాన్య ప్రేక్షకుల కసలీ స్లాష్ బ్యాక్ పద్ధతి అర్థం కాదు. సినిమాలు తరచుచూచే ప్రేక్షకులకు కొందరికి యీ పద్ధతి యర్థమవచ్చు. కాని సినిమా టెక్నిక్ నాటకానికి వాడట మాంజనేయులవారి ముందు కుప్పిగంతులు వేసినట్లుంటుంది. నాటకరంగాన్ని సినిమాకు దూరంగా యుంచక పోతే యిక యీ మాత్రమూ మనజాలదు. సినిమాలలోవే నాటకాలలోనూ చూపిస్తుంటే ప్రేక్షకులు సినిమాలనే యెక్కువగా నాదరిస్తారు. ప్రేక్షకుడికి తక్కువ ఖర్చుతో యెక్కువ వినోదం యిచ్చేది సినిమా. నాటక విశిష్టత నిలబెట్టుకోలేక సినిమాను యనుకరిస్తే నాటకం నిరాదరణ పొందుతుంది.

అయితే మరి నాటకం పాతపద్ధతులనుండి నడవాల్సిందేనా, కొత్త పద్ధతులు ప్రవేశ పెట్టవద్దా? యనే ప్రశ్న రావచ్చు. నిజమే, ఏ కళయినా కొత్తదాకులు వెతికి యభివృద్ధి పొందటాండకపోతే యదినసించి తీర్తుంది. అయితే చేతకాని యసంపూర్ణ యనుకరణలు కొత్తపద్ధతులనిపించుకోవని సరివయంగా మనవి చేస్తున్నాను.

పైగా మన నాటకరంగం ప్రాథమిక సూత్రాలనే సరిగా నర్థంచేసుకుని ప్రదర్శించలేని స్థితిలోవుంది. అటువంటప్పుడు లేనిపోని చేతకాని స్పెషల్ యెఫెక్టు పెట్టి యపహాస్యం పాలుకావటం వాంఛనీయం కాదు. ఈ స్పెషల్ యెఫెక్టు నవి యెలా చెడగొట్ట బడుతున్నదీ వేరొకచోట మనవి చేస్తాను. నాటక రచనకు సంబంధించిన యీ విభాగంలో యీ చర్చ యెందుకు వచ్చిందంటే స్పెషల్ యెఫెక్టువున్న నాటకం యవి జాగ్రత్తగా ప్రయోగించ గలవాడు మాత్రమే యెన్నుకోవాలని చెప్పడానికి రచయితలు కూడా సినిమాలలో చూచిన ప్రతికొత్త తెక్నిక్కు నాటకంలోకి జొరబెట్ట వద్దని మనవి చేయడానికి

నేటి నాటక రచన ననేక పరిణామాలు పొందింది. భాసుడనీ, కాళిదాసనీ మనం పైపైకి ఎంత చెప్పుకున్నా మన నాటక రచనా విధానం మొదట్నుంచీ పాశ్చాత్యనాటకాల నేర్పులుగా ననుకరించింది. అమాటంటే పాశ్చాత్యులే మన వార్షనుకరించాలనేసి, గొప్ప జాతీయవాదిగా చలామ

ణయిపోవటంకూడా జరుగుతోంది ఈ ప్రాతిపదికమీద
యిప్పటి నాటకాలన్నీ ననుకరణలనీ పసలేనివనీ యీసడిం
చడంకూడా పరిపాటయిపోతోంది. తెలుగులో రెండే
రెండు నాటకాలు 'మనవి' అనుకోదగ్గ వున్నాయని పెద్దలు
సెలవిస్తున్నారు. ఇది కాదనిచెప్పి సమర్థించుకోగల ధైర్య
మెందరికుంది ? ప్రయోగానికి సంబంధించినంతవరకూ యిప్పటి
నాటకాలు వెనుకటినాటకాలమీ దభివృద్ధిని సాధించాయి.
వెనుకటి నాటక మేది చేపట్టినా ఒమిషన్సు(Omissions) ఎడి
షన్సు (Additions) లేకుండా రంగస్థలప్రయోగాని కనువు
గాదు. నేటి నాటకాలు యించుమించు ప్రొడక్షన్సుకావీలే.
నాటకంపుస్తకం పుచ్చుకుని ప్రారంభించేస్తే ఆఖరయేవరకూ
ప్రయోక్త లేమీ బాధపడనక్కరలేదు. ప్రయోక్తపనిని
చాలా సులభతరంచేసివేసిన యీ రచనలు నాటకప్రయో
గంలో నారితేరినవారు వ్రాసినవి. ఈ రచనలలో (ప్రయో
గానికి సంబంధించినంతవరకూ) ఒక్క పొల్లుమా టుండదు.
కళ్ళుమూసుకు యథాతథంగా ప్రదర్శించివేయవచ్చు. బాగా
రక్తికడ్డాయి.

అనువైన నాటకా లెన్నుకోడానికి కొన్ని సూత్రాలు
పాటించవచ్చు.

నాటకనిర్ణయ మేయొకరిద్దరి చేతుల్లోనూ పెట్టకూ
డదు. అలాగని "పదిమంది వంటవాళ్ళుచేరి చెడగొట్టిన
పులాసు" వాదాదిభిగానూ చెయ్యకూడదు.

ఇతరవిషయాలతో బాటు యీక్రింది ముఖ్యాంశాలు మనసులో నుంచుకుంటే సంతగా వాగ్వాదాలలోకి పోకుండానే పదిమందీ కలసి నాటకపు తెన్నిక చేసుకోవచ్చు.

1. సమాజ ఆర్థికపరిస్థితి, స్తోమత.

ఆర్థిక స్తోమతులేని సమాజాలు, పురాణచరిత్రాత్మక నాటకాలజోలికి పోకూడదు. రంగస్థలాలంకరణకు యితర విషయములకూ ధనవ్యయ మెక్కవగా నుండ దనుకున్న నాటకాల్నే నిర్ణయించుకోవాలి.

2. సటీనటుల శక్తిసామర్థ్యాలు.

ఎవళ్ళని పలుకరించినా నేనో “ఆంధ్ర పృథ్వీరాజు” నంటాడు. తనకు తా నెంతో గొప్ప నటుణ్ణని యింటిదగ్గర కూర్చు నెంత యాలోచించినా ఫరవాలేదు. కానీ పదిమంది లోకీ వచ్చి నాకు ఫలానావేషం (సాధారణంగా హీరో) తప్ప మరోటివద్దనే వాళ్ళని మెల్లిగా సమాజంలోంచి తప్పించాలి. చిన్ననటులున్నాడుగాని చిన్నపాత్రలు నాటకంలో లేవు. ప్రతి చిన్నపాత్ర కొక విశిష్టతవుంది. ఇది అర్థంచేసుకుని తనకు నప్పినపాత్ర (అలా తోచనప్పుడు యితరుల సలహాను పాటించి) యెన్నుకున్నవాడు “మహానటుడు”. అధికారమున్నదని ప్రతి నాటకంలోనూ ‘హీరో’ లేక ముఖ్యపాత్ర ధరించబూసటం మంచిది కాదు. తనకు నచ్చినపాత్ర యున్నదని సమాజంలోని యితర సటీనటుల శక్తిసామర్థ్యాలకు తగనిపాత్రలున్న నాటకాన్ని నిర్ణయించకూడదు.

3. ఎన్నుకోబోయే నాటకం ప్రేక్షకులను రంజింపజేయగలదా?

ఒకో తరహా ప్రేక్షకులకు కొన్నికొన్ని నాటకాలు నచ్చతాయి. కొన్ని నాటకాలెంత గొప్ప శిల్పపున్నానచ్చవు.

4. ఎక్కువ మంది సభ్యులు యీ నాటకంవేపు మొగ్గుతున్నారా?

ఎక్కువ మంది యామోదించిన దాన్నాచరించాలన్న విధి వుండనే వుందిగదా.

5. మనకున్న సాధన సంపత్తి (Resources)తో నీ నాటకం వెయ్యగలమా?

ఈసూత్రాలవల్ల నాటకపు యెన్నిక సులుసూత్రంగా జరిగిపోతుందనిగాని, యీ సూత్రాలనుమించి మరిక లేవని కాదుగాని, నాటకపు తెన్నిక కీ సూత్రాలు కొంతదోహదకారిగా వుంటాయి.

ఈమధ్య కొత్త నాటకాలంటూ మన నాటకరంగం మీదికి రానోచుకున్నాయీ యంటే యవి యశాత్సాహిక నాటక సమాజాల మూలంగానేవచ్చాయి.

ఈ శాత్సాహిక సమాజాల పేరెత్తినప్పుడు ప్రజానాట్యమండలిని విస్మరించలేం. వీరున్న అంగబలం, తగు మాత్రపు ఆర్థికస్థామత మరేసమాజానికిలేవు. ఆంధ్రదేశానికి నాటక మంటే యేమిటో మచ్చుచూపినవాడు వీడు.

ఈ సంస్థలు మరోకొన్నాళ్ళు మనకుండా ననేక కోణాలనుంచి దెబ్బలుతగిలాయి. ఈ దెబ్బలతో నతి ముఖ్యమైనదీ, నన్ని జౌత్సాహిక సమాజాలకూ సాధారణంగా తగిలేదీ ముఖ్యనటులు సినిమావైపుకి మొగ్గుట! యేమయినా వీరు ఆంధ్రనాటకరంగంలో నాట్యాహిక సమాజాల కాదర్శప్రాయంగా ప్రజానాట్యమండలి వివిధ శాఖలకు నడిపారు, అనేక క్రొత్త క్రొత్త నాటికలనూ నాటకాలనూ పరిచయంచేసారు.

నాటకప్రయోజనం వీరి ప్రదర్శనలలో సాధించిన ప్రాముఖ్యం మరేయితర సమాజాలు, యిచ్చిన మరేయితర ప్రదర్శనా సాధించలేదు. వీ రొక్కనాటకాన్నే కాక యనేక పాతకాలపురూపకాల్ని సంస్కరించి ప్రచారంలోకి తెచ్చారు. తతిమ్మావారంతా సుద్ధరించాలని దానంపటుకు చేసి పూడు కున్నారు. వీరు పుద్ధరించిపూపించారు. వాటిలో వుపజ్ఞప్రజ్ఞ కూడా కనబడ్డారు.

క్రొత్తనాటకాల్ని యెన్నుకుని ధైర్యంతో ప్రదర్శిస్తున్న నాట్యాహిక సమాజాలను అజగందించాల్సిందే. అయితే యీ సందర్భంలో ఓచిన్న విషయాన్ని మనవిచేస్తాను.

వీనాటకమయినా నది నా సమాజమొబర్లలో ఒకరుగాని, లేక వారి చుట్టపక్కాలుగాని లేక నభిరూనులుగాని వ్రాసినాదువల్ల దాన్ని యెన్నికచేయకండి. అందువల్ల ముందుముందనేక చిట్కాలు వస్తాయి. ఎవరో ఒకరు వ్రాసిన నాటకాలు ప్రదర్శించడానికే యేర్పడ్డ సంఘాలు లేక పోలేదు, అది వేరేసంగతి.

ఎందుకూపనికిరాని నాటకం మరోమొదలు వ్రాసో
వ్రాయించో తెచ్చి అది ఆడమని కూచుంటాడు. ఈపని
అతను మరో దురుద్దేశ్యంతో చేసివుండడు. కేవలం వుత్సా
హాన్ని పట్టలేక చేసివుంటాడు. అయితే నది ప్రదర్శనకు
యోమాత్రము పనికిరాకపోవచ్చు. అలాగని యతనికి చెబితే
చిన్నబుచ్చుకుంటాడు. మంచివాడైతే యంతటితో వూరుకుం
టాడు. లేకపోతే నాటకరచనమీదా సమాజపువ్యవహారాల
మీదా నయినవాళ్ళదగ్గరా కానివాళ్ళదగ్గరా వుపన్యాసాలు
ప్రారంభిస్తాడు. ఒక్కొక్క మహానుభావుడు సమాజవ్యవహా
రాలు స్థంభించే పరిస్థితికి తెస్తాడు.

ఒకసారి మా కిలాంటి యనుభవమే జరిగింది. సాధార
ణంగా నేనూ గంగాధరరావురచించిన నాటకాలుప్రదర్శించే
వాళ్ళం. ఒకమారు మరొక మిత్రుడు నాటిక నొకదాన్ని
రాసుకొచ్చి యది వెయ్యాలన్నాడు. మాసమాజ మొదలైన
దర మించుమించొక కుటుంబంలా మెలిగేవాళ్ళం.
అయినా ఆ రాసుకొచ్చిన మిత్రుడికి యీ రచన ప్రదర్శనా
నికి పనికిరాదని చెప్పి సాహసించలేక పోయాం. కాగా
పోర్నన్లు రాసుకొని రిహార్సల్సు ప్రారంభించాం. రిహార్సల్సులో
యతని రచనలోని లోపాలూ, ప్రదర్శనకు పనికిరాదన్న
విషయ మాతను రెండు మూడు రిహార్సల్సులోనే తెలుసు
కున్నాడు. “ఇది వెయ్యలేరా బాబూ!” యని యీ
పుస్తకం మర్నాటినుంచి తేవటం మానేశాడు. అప్పటినుంచి

యిప్పటివర కతను మరిక రచన జోలికిపోలేను. ఇప్పుడతడో పెద్ద నటుడు. మా అందరికన్నా యెక్కువ నాటకాల్లో నటించాడు.

ఒక వేళ తప్పనిసరిగా తమ సమాజ మొబద్దు ప్రాసు కోచ్చిన నాటకాలు ప్రదర్శించాల్సి వచ్చినప్పుడు సమాజ సభ్యులు దాని యెన్నిక బాధ్యత వదలుకోవడం మంచిది. బయటనుంచి నలుగురు పెద్దల్ని పిలిచి నాటకం వారికి బాగా పరిచయం చేసి వారి నిర్ణయానికి బదులె నడుచుకోవడం మంచిది.

నాటకపు టెన్నిక విషయంలో యాఖరి విషయమూ యతిముఖ్యమైన విషయమూ యేమిటంటే — ప్రేక్షకులను మనసులో పెట్టుకోకుండా నాటకపు నిర్ణయం చేయకూడదు. ప్రేక్షకులకోసమే నాటకాలు ప్రదర్శించేది. వారు మెచ్చుకోని ప్రదర్శన లిస్తూ యేసమాజ మాట్టేకాలం మనలేదు. రెండు మూడు చెడ్డ ప్రదర్శన లిచ్చారంటే మరొకానికి పూరికే చూసేందుకు రమ్మని బలవంతం చేసినా యెవరూ రాదు.

అలాగని ప్రేక్షకులు కోరే దిదేనని చెత్తంతా వారి నెత్తిన దిమ్మరించకండి. వార్ని చెడునాటకాల బారినుంచి మెల్లిమెల్లిగా తప్పిస్తూ మంచి ప్రదర్శనలు చూసే నలవాటు చెయ్యండి.

ఏదన్నా క్రొత్తనాటకం ప్రేక్షకు లాదరణపొందక పోతే వెంటనే ప్రేక్షకులు మెచ్చుకు తీర్తారనే నమ్మకంగల నాటక మెత్తుకుని ప్రదర్శించండి. లేక మరొక క్రొత్తనాటక మెత్తుకుని అదీ దెబ్బతిన్నదంటే మీ సమాజముకూడా దెబ్బ తింటుంది.

ప్రాతనాటకాలమీద వ్యంగ్యాలు (ఆమాటకొస్తే నెవమీద చేసే వ్యంగ్యప్రదర్శనైనా సరే)నాయా నాటకాలు పాటి ప్రదర్శనారీతులు మీకు బాగా తెలిస్తేనే ప్రయత్నించండి.

ఒకరిని లేక ఒక విషయాన్ని వక్రంగాచూపేటప్పుడు దాని యవక్రరూపం తుల్యంగా తెలిసినవారే యాపని చేయ సూచికర్హలు.

మీ నాటకనిర్ణయములు పొంగానే ఆ నాటక రచయితకు మీనిర్ణయం తెలియబర్చటమూ యాతని యనుమతి గ్రహించటమూ కనీసధర్మం. శక్తికొలది రాయల్లే ముట్ట చెప్పటం హించనీయం.

కాపీరైటు చట్టరీత్యా కాపీరైటు హక్కుదారు అనుమతి లేకుండా ప్రదర్శనలుచేస్తే చిక్కున పడాల్సివస్తుంది. చట్టంమూ తెలావున్నా మనం తననాటకం ప్రదర్శిస్తున్నామని విన్నప్పుడు రచయిత మహదానందం పొందుతాడనేది జ్ఞాపకముంచుకోవాలి. ప్రదర్శనకు ముందు తెలియబర్చలేక పోయినచో ప్రదర్శన అయినాకయినా తెలియబర్చటం శిష్టరీతిచూడు.

బొత్సాహిక నాటక ప్రయోగం

(b) పాత్ర నిర్ణయము - నిర్మాత నియామకము

మీకు తగిన నాటకం నిర్ణయించేసుకున్నాడు. ఇక నిర్మాణం ప్రారంభించటానికి ముందు నిర్మాత నియామకమూ పాత్రనిర్ణయమూ జరగాలి.

నిర్మాతలక్షణాలు : మీసమాజంలో నిర్మాతకుండ వలసినలక్షణాలున్న సభ్యులు కొంతమందియుండ నేయ్యటాడు. అలాంటివారు లేకపోతే బయటనుంచి ఎవరన్నా తెచ్చుకోవడం మంచిది.

బయటనుంచి ఒక అనుభవజ్ఞుడైన నిర్మాతను తెచ్చుకోలేని పరిస్థితిలోగాని, నిర్మాతకూడా నాటకంలో పాత్ర ధరిస్తున్నప్పుడుగాని, లేక మన నిర్మాత అంత అనుభవం లేనివాడైనప్పుడైనగాని కనీసం అప్పుడప్పుడన్నా నాటకప్రయోగం తెలిసిన పెద్దలను మీ రిహార్సల్సుకు ఆహ్వానించి వారి సలహాలు పొందటం చాలా అవుసరం.

సర్వసమర్థుడైన నిర్మాతంటూ మీ సమావేశంలోనే యుంటే మీ సమాజమంత యదృష్టవంతమైనది మరోటి లేదన్నమాట.

‘నిర్మాత’ అన్నది మనకంత వాడుకలో యున్న పదం కాదు సాధారణంగా యీ వ్యక్తిని మనం ‘డైరెక్టరు’ అంటా, ‘నిర్మాత’ యంటే డబ్బు పెట్టుబడిపెట్టేవాడేనని మన

యర్థం, ఇది మనస్సినీమాప్రపంచం మనకు ప్రసాదించిన అర్థం!

“నిర్మాత” డబ్బు పెట్టుబడి పెట్టేవాడు మాత్రమే కాక యనేక యితర బాధ్యతలు వహించవలసినవాడు. నటీనటుల నిర్ణయములో ఆఖరిమాట యతనిది. రిహార్సలూ వగైరా నిర్వహణకు జవాబుదారీ వహించాలి. నాటకం నిర్ణయమైన దగ్గర్నుంచీ రంగస్థలం ఎక్కి ఆఖరు తెరిపడేవరకూ అన్ని విషయాలలో ముఖ్య బాధ్యతంతా నిర్మాతదే. అతనికి సహాయకులుగా డైరెక్టరూ వగైరాలను నియమించుకోవచ్చు.

‘నిర్మాత’ నండి ‘డైరెక్టర్’ రనండి ‘సూత్రధారు’ డనండి లేక మరేదన్నాయనండి. ఏమన్నాయీ వ్యక్తియొక్క బాధ్యత చాలా యెక్కువ ఇతడు స్టేజిక్రాఫ్ట్లో మంచి యనుభవజ్ఞుడై యుండాలి, నాటకాలనూ అందరి పాత్రలను తుణ్ణంగా యర్థంచేసుకోగలవాడై యుండాలి. ఉన్నంతలో యవకాశాల సద్భుతంగా వినియోగించుకోగల నేర్పరై యుండాలి. ఇవన్నీవుండి యోర్పు పట్టుదలాగలనిర్మాత తను రాణిస్తాడు. తన సమాజానికి మంచిపేరుప్రతిష్ఠలు తెస్తాడు.

తనను నిర్మాతగా నియమించమని యేవ్యక్తీ తనకు తానుగా కోరుకోనక్కరలేదు. ప్రతిభవున్న వ్యక్తిమీ దందరిదృష్టి దానంత టడేపడుతుంది. కాగా యీ బాధ్యత కూడా వంతులవారీ పంచుకునే సమాజాలు లేకపోలేను.

ఒకరికన్నా యెక్కువమంది నిర్మాతకుతగ్గ లక్షణాలున్నవారు సమాజంలో నున్నప్పు డిది యాచరణీయమే

కాని కేవలం వంతులకోసమని మాత్రమే నిర్మాతలనుమారు
స్తూండటం వాంఛనీయంకాదు. కాగా నిర్మాత విధుల్ని
జాగ్రత్తగా చూసినేర్చుకుంటూ సమాజసభ్యులంతాకూడా
నిర్మాణంలో నేర్చుసంపాదించుకోవచ్చు. కొన్ని పనులలో
ప్రత్యేక ప్రతిభ కనపర్చేవ్యక్తుల కాయాపనులు వప్పజెప్పాలి.
వ్యక్తుల ప్రజ్ఞనుగుర్తించి వారికి తగు ప్రోత్సాహం యివ్వక
పోతే వారు సమాజాన్ని విడిచివెళ్ళి పోటీసమాజాలు సృష్టించే
యవకాశం వుంటుంది.

పోటీసమాజాలుండకూడదనికాదుగాని, యీ పోటీ
యొక్కొక్కప్పుడు వెట్టితలలువేస్తోంది.

నిర్మాతకు నాటకంనడిపే పూర్తిహక్కు వుండాలి.
కాగా అతడు యెక్కడన్నా నడ్డుత్రోవతొక్కితే పదిమందీ
నది సరైందికాదని చెప్పవచ్చు అతను సర్దుకుంటే మంచిదే.
లేకుంటే అతణ్ణి తొలగించాలి. కాగా రిహార్సల్ను చేసే
టప్పుడుగాని నాటకప్రయోగానికి సంబంధించిన నిర్ణయాలు
చేసేటప్పుడుగాని నిర్మాతదే సై చేయిగావుండాలి. పదిమందీ
పదివిధాల చెప్పేకన్నా సమర్థుడైన ఒకడి నిర్ణయం చాలా
మంచిది. పదిమంది నిర్ణయ మొక్కటైనప్పుడు మటుకు
నిర్మాతే తలొగ్గటం మంచిది.

నాటకప్రయోగంలో నిర్మాత నియంతలామెలగాలి;
కానీ కర్కోటకుడులాగుండరాదు. పదిమంది సభ్యుల అభిప్రాయాలను
అనుగుణంగా నడుచుకునేవాడుగా ఉండాలి; కానీ

తన అభిప్రాయం యేదో పదిమందికీ చెప్పిబిప్పించలేని “ఊహా బసవన్నా” రకం కాకూడదు. ప్రదర్శనలో వనేక కొత్తవిషయాలు ప్రవేశపెట్టగల నేర్పురైవుండాలి; కాని మనమేం చేస్తేయదెఘనకార్యం తత్స్వంగలవాడైవుండకూడదు. ఇసుకలోనుంచి తైలం పిండగల నేర్పువుండవచ్చు; గాని యెవరూ పనికిరాననీ, యెంత పనికిరానివారైనా తా నత్యద్భుతంగా సరిదిద్దగలననీ ప్రగల్భాలు కొట్టకూడదు. సామాజికజీవితంలో వున్న శక్తి సామర్థ్యాలను మెచ్చుకుంటూ వాటిని వృద్ధిచేయగల ప్రజ్ఞకలవాడైవుండాలి. నిర్మాత ‘తోటమాలి’ లా ఎటులను నాటకాన్ని వోర్పుతో పెంచు కుంటూ రావాలి. ఇతడు పరిశీలన (Observation) లో నిధియైవుండాలి.

పాత్ర నిర్ణయం :— పాత్ర నిర్ణయం కూడా పది మంది కలసి చేయటమే మంచిది కాగా నిర్మాతకు కొద్ది మార్పులు చేసుకునే హక్కువుండాలి. రెండు మూడు రిహార్సలు జరిగాక ఈ మార్పులు చేసుకోవచ్చు. నిర్దుష్టంగా పాత్రలను యెన్నుకోగల శక్తివున్న నిర్మాతమాటను పాత్రలను పదిమంది కూడ కాదనలేరు.

సరిగ్గా యొకానొక పాత్రకుసరిపడ్డ వ్యక్తులు ఖొత్తా హిక సమాజాలతో వుండటం బహు అరుదు. కాగా గురికి జానెడు యటు యిటుగా పాత్రనిర్ణయం జరిగిపోవాలి. ఒక పాత్ర కచ్చుగుద్దిపట్లు సరిపోయే వ్యక్తి మనకు వూరికే

లోగా తఱిస్తూ పాత్రల కంతంతమాత్రంగా సరిపోయిన వారు కూడా లేకుండా పోయే చిక్కు సమస్యలు అనేకం అడ్డమవచ్చు. (ఈపరిస్థితి బదిలీలకు అవకాశంవుంటే వుద్యోగాలుచేసే సభ్యులుగల సమాజాలకు తటస్థిస్తూ వుంటుంది.) అందుచేత ఘరవాలే దనుకున్న వాళ్ళతో పని ప్రారంభం చెయ్యాలి. ఒక్కొక్కప్పుడు యిలా యెన్నోబడ్డవారే యసలాపాత్ర తమసామ్మ నేలా తయారవుతూ వుంటారు.

పాత్రల నిర్ణయమప్పుడు సామాజికలంతా చాలా సమరిసభావంతో మెలగాలి.

ఏదో యొకపాత్ర బాగుంపని పదిమందీ దానికే యెగ బడ కూడదు. తమకు సరిపోయే పాత్ర తమకన్నా తమశక్తి సామర్థ్యాల నర్థంచేసుకున్న యితరులకు యెక్కువ తెలుస్తుంది. అంచేత యలాంటివాడు యెంచిన పాత్రలను సంతోషంగా స్వీకరించాలి.

పాత్రల యెన్నికకు సూత్రాలు :— అనుభవమీద ప్రతివిషయానికి సూత్రాలు వుడ్తూంటాయ్, అవే యెప్పుడూ పట్టుకు లాగుతూ కూచుంటే తెగివూచుకుంటాయ్ !

కొందరు యొక విషయంలో యొక యభ్యుదయాన్ని సాధిస్తారు. అది ప్రాతదానిమీద మెరుగని నిరూపణ యవుతుంది. (అయినా కాకపోయినా అయిందనుకుందాం) ఇంత కన్నా యభ్యుదయకరమైనదాన్ని స్వీకరించడాని కటువం వ్యక్తులే వెనకడుగు వేస్తారు. ఇది చాలా తమాషాగా

కనుపిస్తుంది. కానీ నా యనుభవంలో యిలాటి వ్యక్తులు కలుసుకోవటం జరిగింది ఏ విషయమైనా నిత్య పరివర్తనకు దాసోహ మవుతు దన్న సంగతి గమనించాలి. ఆయా పరిస్థితులను బట్టి వచ్చే మాడ్పులు జరగకుండా ఆకట్టడం యెవరితరమూ కాదు.

పాత్రల యెన్నికలకు సూత్రాలమాట యెలావున్నాయో యెన్నిక యొక తమాషా పద్ధతిమీద జరిగిపోతోంది ప్రస్తుతం.

ముఖ్య వ్యక్తికి ముఖ్యపాత్ర తప్పదు. అతనందుకు బొత్తిగా పనికిరాకపోయినా సరే! కొత్తవారికి యెవరికీ పనికిరాని పాత్ర లాతకన్నా తప్పవు

స్త్రీ పాత్రలు పురుషులు ధరించే వెనుకటి రోజుల్లో నాటక సమాజ ప్రవేశం కలగాలంటే 'స్త్రీ' పాత్ర ధరించడాని కొప్పుకుంటే చాలు! స్త్రీ పాత్రలు స్త్రీలేధరించే యీ రోజులలో యేదో అనామక పాత్ర (అని నిర్మాతలు నిర్ణయించినది!) ధరించడానికి వొప్పుగుంటే చాలు

ఇక పాత్రల నెన్నిక చేసేటప్పుడు ముఖ్యంగా జ్ఞాపకం వుంచుకోవాల్సిన కొన్ని విషయాలు వున్నాయి. నటనలో ప్రజ్ఞ గలదని మనకు తెల్సినవ్యక్తి యే పాత్రకైనా పనికివస్తాడనుకోడం భ్రమ అలాగే ఒక వ్యక్తి ఒకరకం పాత్రలకుతప్ప పనికిరాడనుకోడంకూడా పొరబాటే.

పౌరాణిక చరిత్రాత్మకాలకు నన్నికజరిగేటప్పుడు ప్రజలలో పాతుకపోయిన నభిప్రాయాలననుసరించి శరీరపరిమాణాలు కలవార్చి ఎన్నుకోవాలి. భీమపాత్రకు నన్ననివార్చి సాధారణంగా నన్నికచేతుడు కానీ అద్దన నకుల సహదేవుల వేషా లించుమించు 12-16 సంవత్సరాల లోపు వాళ్ళ కిచ్చేస్తూంటాడు. ఈ నకుల సహదేవుల్ని చూస్తుంటే వీరు ద్రౌపది భర్తలా అపారమైన కౌరవసైన్యాన్ని ఓడించిన మాటయెలావున్నా యెదుర్కొన్నవారా యనిపిస్తుంది. ఐతే వీళ్ళముందు (చిన్నగీతలముందు పెద్దగీతలా) భీముడుమటుకు బలే డాబుసరిగా వుంటాడు !

ఇలాటి పౌరాణిక వేషాలకు చక్కని యంగ సౌష్ఠవం గల యాజానుబాహుల్ని యెన్నుకోవాలి. మీసాలకృష్ణలూ, అయిదడుగుల అద్భుతలా ఆయాపాత్రలను బాగుగా మెప్పించిన రోజులు లేకపోలేదు.

ఇకపోతే సాంఘికనాటకాలలోకూడా యవయవసౌష్ఠవం కలవాడు నటిస్తుంటే చూడముచ్చటగా వుంటుంది.

ఒక తరగతి పాత్రలను ధరించటానికి ఆతరగతికి చెందిన వారినే నెన్నుకోవడమనేది మరోసూత్రం.

ఉదాహరణకు ఒక జమిందారుపాత్ర : జీవితంలో పట్టుకొని పదిరూపాయలు ఒక్కమారు చూడనితాని కివ్వచ్చునా ? ఇవ్వకూడదా ?

ఇవ్వకూడదు; కానీ మనం అలా నెన్నిక చేసిన నటుడు జమీందారుల ఆచారవ్యవహారాలు తుణ్ణంగా పరిశీలించి నటించగల ప్రజ్ఞ వున్నవాడని తెలిస్తే ఆసాత్ర కళ్యూమూసు కుని యతనికివ్వచ్చు.

ఇలాగే వృత్తిపాత్రలు : దర్జీ, డాక్టరు, లాయరు వగైరావగైరా. నటుడు వస్తుతః ఆవృత్తి కలవాడుకానక్కర లేదు కానీ వృత్తిలోని మెళుకువలు పాత్రకు అవుసరమైనంత వరకూచూసి నేర్చుకోవాలి.

నటుడికిఃక కాపలసింది ఊహ Imagination దీనికి తోడు ప్రపంచానుభవం వున్నవాడు వుత్తమనటుడు అనిపించు కుంటాడు

సాధారణంగా దుర్మార్గపాత్రలు ధరించేవారు సాధు పాత్రలు ధరించటా కష్టం మాయలఫకీరు పాత్ర అద్భుతంగా బిప్పించిననటుడు హరిశ్చంద్రపాత్రధరించి వల్ల కాటిసీనులో కన్నుకుదించడం క్యారక్టర్ యాక్టింగ్ అనిపించుకోదు. కాగా దుష్టబుద్ధి, దుర్జయపాత్రలనూ హరిశ్చంద్రపాత్రనూ కూడా సమానప్రతిభతో నటించిన మహానటులు లేకపోలేదు. పాత్రల నెన్నికకు సంబంధించినంతవరకూ మనకున్న వ్యక్తులను దృష్టిలో ఉంచుకని నెక్స్ట్ బెస్ట్ సూత్రాన్ని పాటించు కుంటూ నిర్ణయాలు చేసుకోవాలి.

ఇంచుమించు ప్రతిబేత్సాహిక సమాజానికి పెద్దసమస్య స్త్రీపాత్రలు నిర్ణయించటం. ఈ స్త్రీపాత్రలకయ్యే వ్యయం

ప్రయాసలతో పోల్చిచూస్తే ఫలితాలు చాలా నిరాశాజనకంగా ఉన్నాయి. స్త్రీపాత్రలకు తగు నటీమణు లందుబాటు దుసుములో లభ్యంకాక కొన్నికొన్ని నాటకాలప్రదర్శనే మానుకోవలసివస్తోంది. నాటకానికి యేభుర్చుతో ఎక్కువ భాగం స్త్రీపాత్రలక్రిందే వ్యయమయిపోతుంది.

ఈ బాధలన్నీ పడలేక అసలు స్త్రీపాత్రలే లేకుండా కొన్ని నాటికలు ప్రచురితమవుతున్నాయి. మళ్ళీ స్త్రీపాత్రలు పురుషులు ధరించాలనే ఉద్యమంకూడా తలెత్తుతోంది.

మంచిచెడూ ప్రతివిషయంలోనూ వుంటాయి. ఫలితాలు ఆ మంచిచెడ్డలపాళ్ళనుబట్టి యుంటాయి. ఇది ఇంతేనని యేవిషయమూ నిర్ణయించలేం. నాటకాలలోని అనేకజాత్రల రూపాంతరాలు పొందాయి. ఇక పొందుతాయి దీన్ని ఎవరూ ఆపలేదు.

ఔత్సాహిక నాటక ప్రయోగం

(c) రిహార్సల్సు (నాటక శిక్షణ) :

నిర్మాత నియామకమూ పాత్రధారుల యెన్ని కయి పోగానే యిక రిహార్సల్సు ప్రారంభించవచ్చు.

ఈ రిహార్సల్సు ప్రారంభించేముందు నిర్మాత నాటకాన్ని పూర్తిగా చదవాలి. ఏదో మామూలుగా చదివేస్తే చాలదు.

నిర్మాత రచయిత ప్లాటును నిర్దుష్టంగా బహు జనా
మోదకరంగా తన సమాజం ప్రదర్శన చేయగలంతులకు
బాధ్యుడై యున్నాడు. ఈ బాధ్యత విస్మరించరానిది.

ప్రదర్శించబోయే నాటకాన్ని నిర్మాత ట్యుణ్ణంగా
చదివి అర్థంచేసుకోవాలి. నాటకంలో లోటుపాట్లుంటే (సన్ని
వేశాలు గాని, సంభాషణలు గాని, మరేవిషయంగాని) రచ
యిత యనుమతితో తగుమార్పులు చేసుకోవచ్చు.

నిర్మాతకు నాటకం కరతలామలకమై పోవాలి. పాత్ర
ధారులు విశిష్ట పాత్రలను యెలా మననం చేసుకుంటారో
నిర్మాత నాటకాన్నంతటిని సలా మననం చేసుకోవాలి. రచ
యిత ముఖ్యోద్దేశ్యాలూ, యెక్కడెక్కడ క్షై నూత్న వగై
రాలున్నదీ జాగ్రత్తగా గమనించి నోట్సు వ్రాసుకోవాలి.

రిహార్సల్సుకు పోయేముందు నాటకంలో నిర్మాత
కర్థంకాని పాత్రగాని, సంభాషణగాని, సన్నివేశంగాని వుండ
కూడదు ఆయా సందర్భాలలో వ్రాయబడ్డ సంభాషణలు
యెందువల్ల యీ విధముగా వ్రాయబడ్డదీ ట్యుణ్ణంగా చెప్ప
గలిగి వుండాలి ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే నాటకమాడు
తున్న రోజున ప్రదర్శన యేపంథాలో యుంటుందో యతని
మనోఫలకము మీద ముద్రింపబడాలి. అయితే యీ ముద్ర
యప్పుడే ఖాయమవకూడదు.

తను అనుకున్నవిషయాలు కొన్నికొన్ని తీరా రిహార్స
ల్సులోలోప భూయిష్టంగా నిరూపించబడవచ్చు. కొందరి

కొందరి పాత్రలు పాత్రధారల తీరుతెన్నులబట్టి మరొకలా మలిస్తే బాగుండవచ్చు. అందుచేత తను మొదటనకున్న విధంగాగాక కొన్నికొన్ని మార్పులు సంభవం కావచ్చు.

మంచినిర్మాత తోటమాలివంటివాడు. నాటకనిర్మాణాన్ని మంచి తోటను పెంచుకువచ్చినట్లు పెంచుకురావాలి.

ఎన్నుకున్న నాటకానికి నిర్మాత ప్రొడక్షను కాపీ (లేక ప్రాంప్ట్ కాపీ) నొకదాన్ని తయారుచేసుకోవాలి.

రెండు అచ్చుపుస్తకాలుకొని యొక నోటు పుస్తకం మీది కుడిచేతివైపు పుటలలో నతికించుకుంటూ పోతూ యెడమవైపు పుటలపై నోట్సు వగైరాలు వ్రాసుకోడానికి తెల్ల కాగితాలను ఖాళీగా యుంచేయాలి. లేక, ఒకే అచ్చు పుస్తకాన్ని కొని దాన్ని యూడదీయించి ప్రతిపేజీకి మధ్య అవుసరమైనన్ని తెల్ల కాగితాలమర్చి తిరిగికుట్టించి బైండు చేయించుకోవచ్చు. ఈ పుస్తకం నిర్మాతకి చాలా అవుసరం. అతనికి అప్పుడప్పుడు మెరుపులా మెరిసే విషయాలు అక్కడి కక్కడ నోట్సు వగైరాలు వ్రాసుకోడానికి, స్టేజియేర్పాట్లు, పరికరాల లిస్టులూ వ్రాసుకోడానికీ ఈ పుస్తకం బాగా యుపయోగిస్తుంది.

ఓ మూలనుంచి నిర్మాత యీ విధంగా తయారవుతుంటే పాత్రధారులుకూడా తమతమ పాత్రలను తుణ్ణంగా అర్థంచేసుకుంటూ చదువుకోవాలి. వీరుకూడా తమ పోర్షను పుస్తకంలో తమకు తోచినవిషయాల నోట్సు పెన్సలుతో

వ్రాసుకోవాలి. మరీక్రొత్తవారై తేమటుకు నిర్మాత చెప్పనిజే అసలు పోర్న నుచదవడమే మానుకోవడమంచిది. యేదన్నా తప్పుడు యేక్సెంటు మాడ్చులేవనూ అనుకోకుండా యలవడిందా యిక వీర్ని దిద్దటం బ్రహ్మప్రళయమాతుంది.

పోర్నను కాపీలో క్యాచ్ వద్దు లేకక్యూస్ (Cues) వ్రాసుకోవడం చాలా మంచి కలవాటు. అలవాటుమిటి? ఇది నిర్ణయింపబడ్డ విధికూడాను. కాని యిది చాలా చెడ్డ యానువాయితీ. కొందరు నటులు ప్రక్కపాత్ర డెపుతున్న మాటలు వినకుండా యేమాత్రమూ రీయాక్షను చూపకుండా దీపస్థంభాలలా నుంచోడానికి కారణం కొంత వరకూ యీ దురలవాటే.

క్యాచ్ వద్దు సహా తనపోర్నను కంఠస్థంచేసిన నటుడా క్యాచ్ వద్దు ప్రక్క పాత్ర నోటినుంచి యెప్పుడు వినిపిస్తుందా యది వినిపించి వినిపించగానే తనపాతమెప్పుడు వప్పు చెప్పటమూ యనే ధ్యాసలో నిలబడివుంటాడు ప్రేక్షకులిది దీపస్థంభ మనుకుంటారు.

నేను తయారు చేసిన నాటకాలను క్యాచ్ వద్దు లేకుండా పోర్నన్లు వ్రాసి యిచ్చేవాడిని. నీలయితే మొత్తం నాకం లేకపోతే అధవా యా పాత్ర వచ్చినప్పుడు జరిగే పూర్తినాటకం (ఆ పాత్రకు సంబంధించినంతవరకూ) వ్రాసి యిచ్చేవాడిని. ఏ సందర్భంలోనూ క్యాచ్ వద్దు వ్రాసిన పోర్నన్లవరికీ యివ్వరాదనే నియమం పెట్టుకున్నాను.

నాటక భావమూ ప్రక్క పాత్రల సంభాషణల తీరూ తెలుసుకుంటే క్యాచ్ వర్డును గుఱిచాట్టే బాధపడనక్కర లేదు.

క్యాచ్ వర్డు కంతతాబట్టినవారినటన చాలా హాస్యాస్పదంగా వుంటుంది. ప్రక్కపాత్రలు చెప్పేమాటలు గమనించడు. దృష్టి క్యాచ్ వర్డుమీదే కేంద్రీకరిస్తాడు. కర్మం కాలి యీ క్యాచ్ వర్డు మధ్యలో వచ్చిందో పుటుక్కున సంభాషణల మధ్యలోనే యితరపాత్ర గొంతుక నొక్కేస్తాడు. ఇక యసందర్భపు సంభాషణలతో నాటకం నడవాల్సివస్తుంది. అంచేత కంతతా పట్టవలసినది ప్రక్కపాత్రల క్యాచ్ వర్డుకాదు. వారి సంభాషణలలోని భావం. తన సమాధానాలు యుణ్ణంగా తెలిసిన నటుడు తానిదివరలో నీసంభాషణలు చదివి కంతస్థం చేసినాననే భావన కలుగ నీయకుండా నప్పటికప్పుడు సంభాషణలు జరుగుతున్నట్లు నటించగలుగుతాడు.

సంభాషణలు శరవేగంతో నడుస్తూ యే యొక్క పాత్ర తడుముకోకుండా సంభాషించాల్సిన పరిస్థితుల్లోనూ యెదుట పాత్ర సంభాషణ యతని నోటిలోనే తుంచేసి తన సంభాషణ నందుకోవలసిన చోట్లలోనూ క్యాచ్ వర్డు కంతతా పట్టాలి. ఈ సందర్భాలలో కూడా క్యాచ్ వర్డు మాత్రమేగాక సంభాషణ (సాధారణంగా యిలాంటివి కురచగానే వుంటాయి.) అంతా కంతస్థం చేయటం మంచిది.

నటుడు తనపాద్యపుస్తుకంలో పెన్సలుతో తనపాత్రకు సంబంధించినంతవరకూ తనస్వంతపూహలూ, మాడ్చులేషను వగైరాలు నోట్సు వ్రాసుకోవచ్చు. పెన్సలుతో యని యెందు కనాల్సొచ్చిందంటే, యన్ని విషయాలలోనూ అఖరిమాట నిర్మాతదని ఒప్పుకున్నప్పుడు, మన పూహలు యతని పూహలతో వ్యతిరేకించినప్పుడు మనం వ్రాసుకున్న నోట్సుపనికి రాకపోవచ్చు. యప్పుడవి పెన్సలుతో వ్రాసు కున్నవైతే చెరిపేసుకోవచ్చు.

నాటకపు నిర్ణయమూ, నిర్మాత నియామకమూ నటుల యెన్నికయైనాక పై చెప్పినవిధంగా వ్రాతకోతలకు సంబంధించిన ప్రాథమిక వ్యవహారం ముగియగానే రిహార్సల్సు ప్రారంభించుకోవచ్చు.

బొత్సాహిక సమాజాలు రిహార్సల్సు నడవటం చాలా కష్టం. అనేక వృత్తులలో వున్న సభ్యులు వీళ్ళు కలిగించుకొని రిహార్సల్సుకు టైముకురావాలి. ఇది అనుకున్నంత తేలికైన పనికాదు.

అప్పుడప్పుడు కారణాంతరాలవల్ల యనుకున్న టైముకు రిహార్సల్సుకు రాలేనివారిమీద కొంత సానుభూతి చూపవచ్చు. కానీ కొందరికి యిది దురలవాటుక్రింద మాడుతుంది. రోజూ యేదోయొక సాకుదొడుక్కుతూంటుంది! యాలస్యంగానో యసలు రాకుండానోవుండటానికి. ఇలాంటివాడు తమనుయిరకాటంలో పెట్టుకుని యితరులను కూడా యిరకాటంలో పెట్టున్నారన్న

మాట. రిహార్సల్సుకు సకాలానికి రాలేనివాచూ, యసలు రాలేనివాచూ బౌత్సాహికనాటకాలలో పాల్గొనడం విరమించు కోవడమంచిది. మీరు మంచిఅనుభవంకల నటులేయవచ్చు. ఒక్కరిహార్సలులేకుండా (ఆమాటకువస్తే అసలు పుస్తకం గాని, పోర్స్ నుగాని చూడకుండానే!) రంగంయెక్కి సభికులను రంజింపజేయగల ప్రజ్ఞాశాలురు కావచ్చు! కానీ యిది బౌత్సాహికనాటకం అని మరువకండి. ఈ ప్రదర్శనలో అనేకమంది క్రొత్తవారు పాల్గొంటుండవచ్చు. వారికీ మీకూ కాంచినేషను మొదట్నుంచీ చూసుకోకపోతే రంగస్థలంమీద ప్రదర్శన నాడు వారు చెడడమేగాక మిమ్ములనుకూడా చెడగొడ్తారు.

అంతాఅయినాక “చేతకానివాళ్ళని రంగంమీదికి యెవడమ్మన్నాడయ్యా?” అని మీరే డబాయస్తారు. (మరి మీకుకాస్త ప్రాతపేరుందిగా! అందుకని) కానీ నిజం ఆలోచిస్తే లోపంమీది.

లోపం యెవరిదైనా చెడేది ప్రదర్శన. అపకీర్తి సమాజానికి.

మొదటిరోజున రిహార్సల్సులో పాల్గొనేవారంతా తమ తమ పాత్రలు నాటకక్రమంలో యొకమారు చదివెయ్యాలి. ఒక్కొక్కప్పుడు నిర్మాతే పుస్తకమంతా మొదట్నుంచీ చివరి దాకా యెవరెవరు మాట్లాడాలి అనేసూచన ధ్వనిస్తూ చదివేస్తాడు. ఈ పద్ధతికన్నా మొదటిపద్ధతి చాలామంచిది.

మొదటి పద్ధతిలో నిర్మాత తానిదివరకు యాలోచించని కొన్నికొన్ని యమూల్యాభిప్రాయాలు లభించవచ్చు. పైగా పాత్రధారుల శక్తిసామర్థ్యాలు మొదటిమాట చూసేసుకుని అందుకు తగువిధంగా వారినో లేక నాటకాన్నో మలుచుకుంటూ పోవచ్చు.

రెండవపద్ధతిలో నిర్మాతయొక్క స్వంతఉహూలూ శక్తి సామర్థ్యాలూ నటులమీద ముద్రపడే యవకాశం వుంది. ఇది ఒక్కొక్కప్పుడు ఉన్న పాత్రలమీదాపడి నాటకం Stale గా ఏక పాత్రాభినయంగా తయారయే అవకాశం వుంది. నిర్మాత జాగ్రత్తపడాల్సినచోటు యిక్కడే. తన నటన వాచికం వగైరాలు యెవరూ మక్కికిమక్కిగా అనుకరించ కుండా జాగ్రత్తపడాలి. ఇది మన సమాజాలలో లోపి స్తోంది. కాగా అంతక్రొత్తవారే సభ్యులుగాగల సమాజంలో నిర్మాతే నాటకమంతా మొదట్నుంచి చివరివరకూ చదవడం మంచిది.

యీవిధంగా ఒకటి రెండుసార్లు ప్రాథమిక పఠనం పూర్తికాగానే నిర్మాత తను యిదివరకు వ్రాసుకున్న ఏ మొదటి రిహార్సలు గమనించి యప్పటికప్పుడు వ్రాసుకున్న ఏ నోట్సు అవుసరమైనంతవరకూ చదివి వినిపించాలి. విభిన్నాభిప్రాయాలుంటే సమరసభావంతో తర్కించుకుని ఒక నిర్ణయానికి రావాలి. ఈప్రథమ పఠనాలులో నటీనటులు శక్తిసామర్థ్యాలు చాలావరకూ తెలిసిపోతాయికనుక ఒకమాదిరి రిహార్సలు పెడ్యూలు (ఓమ్మేబిలు) తయారుచేసుకోవాలి.

నాటకం చక్కగా ప్రదర్శనయోగ్యత పొందేందుకు, నిర్ణయించుకున్న ప్రకారం విధిగా రిహార్సలు నడిపిస్తేరాలి.

ఔత్సాహికసమాజాలలో వుండే పెద్దలోపం ఏమిటంటే, “నాటకం చక్కగా తయారుచేద్దాం” అని యమితో త్సాహంతో ప్రారంభించి కొంతదూరంపోయి “ఊ కాసీలే ఎలాగోలా దీన్ని గట్టెక్కించి పారేద్దాం” అని ముగిస్తారు.

మీరు మరో అభిమానవృత్తి యేదన్నా స్వీకరించి అది సరిగా నిర్వహించ లేనప్పుడు “నష్టపోతే పోయానులే” అని తలెగరేసుకు తిరిగినా యెవరూ యేమీ అనుకోరు. నటన అభిమానవృత్తిగా స్వీకరించి మీరలా ప్రవర్తింపచూడటం సాహసం

ఈ అభిమానవృత్తి (నటన) మీరు సరిగా నిర్వహించనప్పుడు, బాధా నష్టమూ మీ ఒక్కరితో అంతం కావు. ప్రదర్శనరోజున అనేకవేల కళ్ళు మిమ్మల్ని చూస్తూంటాయి. మీరు మీపాత్రను సరిగా నిర్వహించ లేకపోతే ఆ కళ్ళుగల ఆసామీలందరూ తమను రెండు గంటలు కూచో బెట్టి బాధబెట్టినందుకు మిమ్మల్ని మీ నాటకాన్నీ అడిపోసుకుంటారు.

మీరు గొప్ప ప్రదర్శన యివ్వలేకపోవచ్చు, కాని పోర్షను సరిగా కంఠస్థం చెయ్యకా, ఒకళ్ళతో చెప్పవలసిన సంభాషణ మరొకరితో చెప్పే ఉపభ్రంశాలు చేస్తుంటే చూస్తూ సహించటం కష్టం. ఈ లోపాలకు కారణం స్పష్టమైన రిహార్సలు లేకపోవడమే

“అబ్బే యేదండ్రి యనుకోకుండా మొదలు పెట్టా, సరిగా పోర్నన్నా రాలేదు. రిహార్సలు పెడలేను” యని ప్రదర్శన ఖరా బయినాక చెప్పుకుంటే విని సంతోషించే వారుండరు. ముఖప్రీతికిచప్పరించేసి ‘పోనీలే’ అన్నా “యనుకోకుండా ప్రదర్శించమని వీళ్ళని ప్రాధేయ పడిందెవరు?” యని నవ్వుకుంటాడు మీరులేకుండా చూసి.

రిహార్సలు సాఫ్యమైనంత వరకూ స్టేజీమీది ప్రదర్శనలాగే జరగాలి. చివరిస్టేజీస్ లో కూడా రిహార్సలులో పుస్తకాలు పుచ్చుకుకూర్చుని పోర్నన్లు చెప్పే దురలవాటు చాలా సమాజాలలో చూస్తున్నాను. ఇది క్షమించరాని దారుణపరాధం.

ఒక్కనాటకాని కెన్ని రిహార్సలు కావాలని యిదమిద్దంగా తేల్చిచెప్పటం కష్టం. ఈ విషయ మాయా సమాజాల వీలుచాళ్ళనుబట్టి నిర్ణయించుకోవాలి. సాధారణ నాటకానికి మామూలుగా 20 రిహార్సలు, నాటిక కలకు 10 రిహార్సలు సరిపోవచ్చు.

రిహార్సలు యెక్కవ వ్యవధిలేకుండా పెట్టుకోవాలి. వీలుంటే రోజూ పెట్టుకోవడం మంచిది. అయితే యాత్నాపీక సమాజకులకు తమవృత్తి చేసుకున్నాక రోజూ రెండు మూడుగంటలు రిహార్సలులోగడిపే యోషికా తీరుబాటూ కూడా నుండకపోవచ్చు. అంచేత నొక్కొక్క రోజులో నొక్కొక్కసేను, లేక కొన్ని సాత్రలు మాత్రమే రిహార్స

ర్సల్సుచేస్తూ యప్పుడప్పుడు పూర్తినాటకం రిహార్సల్సు చేసుకోవడము మంచిది.

ఈవిధానంలో నటులందరూ ప్రతిరోజూ రిహార్సల్సుకు హాజరవల్సిన యవసరం యుండదు. నిర్మాత చాలా సూక్ష్మంగా ప్రతినటుణ్ణి పరిశీలిస్తూ ప్రత్యేకశ్రద్ధతో వారి వారికిశిక్షణయిచ్చేయవకాశంకూడా యెక్కువగాయుంటుంది.

ఈ క్రింది పైంటుబిలు కొంతవరకూ యేనాటకాని కైనా యుపయోగపడవచ్చు. రిహార్సల్సు ఈ క్రమములో జరగటం మంచిది.

1. నాటకం ఒకమారు చదివెయ్యటం. వివిధపాత్రలను గురించీ సన్నివేశాలనుగురించీ చర్చ.
2. నాటకం రెండవమారు చదవటం. వెనుకటి నిర్ణయాల ఆచరణ.
3. పాటలూ పద్యాలూవుంటే వాటి మట్లు (ట్యూన్స్) నిర్ణయం మొదటి సాధన.
4. మొదటిరంగం (ఆరంగంలోని అందరునటీనటులతో)
5. రెండవరంగం (ఆరంగంలోని అందరునటీనటులతో)
6. మొదటిరంగం (లోపాలున్న నటీనటులకు ప్రత్యేకం పాటలూ, పద్యాలూ.
7. పైమాదిలే.
8. రెండవరంగం (అందరూ) పాటలూ పద్యాలూ.
9. మూడవరంగం (అందరూ)

10. మూడవరంగం (లోపాలున్న నటులుమాత్రం)
పాటలూ, పద్యాలూ.
11. పూర్తి రిహార్సలు.
12. లోపంగా యున్నరంగం (అందరు నటీనటులూ)
13. లోపంగా యున్నమరోరంగం (డిటా)
14. లోపంగాయున్న మరోరంగం లేక పైవాటిలోదే
యొకటి (అందరు నటీనటులూ)
15. పాటలూ పద్యాలూ పూర్తి ఆర్గెస్ట్రేషన్
16. మొత్తం నాటకంమీద లోపంవున్న సన్నివేశాలు.
17. పూర్తి రిహార్సలు (16 మాదిరి)
18. పూర్తి రిహార్సలు డిటా
19. డ్రెస్ రిహార్సలు.

పై కాలేషీటు మూడురంగాల నాటకం ప్రాక్టీసుకుగాను తయారుచెయ్యబడ్డది ఇది ప్రామాణికంగా తీసుకోవక్కరలేదు ఇంతికన్నా బాగా మీరు ప్రోగ్రామువేసుకోగలిగితే మరీమంచిది ఒకవేళ మీరు ప్రదర్శింపబోయే నాటకం మూడురంగాలకు మించి ఉంటే తదనుగుణంగా 20 కాలెస్లోనే ప్రోగ్రాము వేసుకోడం మంచిది. ఏమైనా 30 కాలెస్ను మించనిస్తే సభ్యుల వుత్సాహం తగ్గిపోవచ్చు. మనం ఎన్ని రిహార్సలు వేశాం అన్నదికాదు కావల్సినది, ఆ వేసినవి యొతచక్కగా నిర్వహించాం అన్నది. పది కాలెస్లో 'ప్రతాపరుద్రీయం' నాటకం చూడముచ్చటగా ప్రదర్శించిన సమాజాన్ని నేను యెరుగుదును.

బౌత్తాహిక సమాజాలలో పూర్తి రిహార్సల్లు జరగటమే అంతంతమాత్రం. ఇక డ్రెస్ రిహార్సల్లుకూడానా? యేమైనా యిది ప్రయత్నించటం మంచిది. అధవా మీరు ప్రదర్శన యివ్వబోయే రంగస్థలంమీద పూర్తిరంగాలంకరణతో ఆఖరు రిహార్సల్లు చెయ్యటం మంచిది.

చారిత్రాత్మక నాటకాలూ పౌరాణికనాటకాలూ వేసేటప్పుడు విధిగా డ్రెస్ రిహార్సల్లు చేసేవారే. లేకుంటే అలవాటులేని ఆదుస్తులూ, గడ్డాలూ, మీసాలూ, కిరీటాలూ, భుజకీర్తులూ, కత్తులూ, డాబ్బూ మీస రంగస్థలంమీద అడుగుడుగునా అడ్డంపస్తాయి. ఒరలోనుంచి కత్తిదుయ్యబోయి వ్రేలు తెగేసుకోవచ్చు, లేక దుస్తుల్ని (కొంగును) అందులో యిరక బెట్టి యెంతప్రయత్నంచేసినా ఒరలోనుంచి కత్తిరాక, కత్తిదానితోబాటు ఒరా అవికట్టిన పటకా యింకా యింకా కర్ణుడి రథచక్రంతోబాటు పైకొచ్చిన భూమి వగైరాలలా రావచ్చుగాని కత్తిమాత్రం ఊడిరాకపోవచ్చు. పంచెకుచ్చెళ్ళు కాళ్ళకు అడ్డంపడి మీరు నరకబోయిన పాత్ర కాళ్ళముందు మీరేసాస్తాంగపడవచ్చు.

ఈ దుస్తులూ పరికరాలతో బాగా పరిచయంచేసుకోకపోతే ప్రదర్శననాడు అపహాస్యంపాలుకావడానికి చాలా వీళ్ళున్నాయి.

రిహార్సల్లులో మెలగవలసిన విధానాలూ వగైరా పెద్దగా యిక్కడ యేకరువుపెట్టనక్కరలేదు. ఐతే మళ్ళీ ఓమారు జ్ఞాపకం చేస్తున్నాను.

అనుకున్న టైముకు రావలసిన ప్రతివాచా వచ్చితీరాలి. నిర్మాత యీవిషయంలో ఆదర్శంగా మెలగాలి. అనుకున్న టైముకు అరగంటముందువచ్చి అంతా అయిపోయినాక వెళ్ళి పోవాలి. రిహార్సల్సుకు టైముకు రాకపోతే (ఒక్కరు రాక పోయినా) షెడ్యూలులో పెద్ద డిసెలావేషను ఏర్పడుతుంది. రిహార్సల్సు నాటకానికి చాలా ముఖ్యం. ఒక్కరు ఆలస్యంగా వచ్చినా అనాటి కవి జరక్కండా పోయే అవకాశం వుంది. అందుచేత అనుకున్న ప్రకారం రిహార్సల్సున్నీ జరిపితీరాలినిన శాధ్యత ప్రతి ఒక్క నటుడిమీద వుంది.

రిహార్సల్సు జరిగేటప్పు డెవల్పింగ్ వచ్చినట్లు వాళ్లు మాట్లాడ కూడదు. రిహార్సల్సులో తమకు పనిలేని పాత్ర ధారులు మాట్లాడకుండానన్నా కూర్చోవాలి, లేకపోతే బైటికి నిష్క్రమించి మరోచోట కూర్చుని మాట్లాడు కోవాలి.

రిహార్సల్సు 'కనసరంటే నతిధులు' తరుచు వస్తూం డట మంత మంచి పద్ధతికాదు. తప్పనిసరిగా రావాలిసివస్తే వారు సత్ప్రవర్తనకలవారిని తీసుకువచ్చినసభ్యులు జవాబు ధారి వహించాలి. సాధ్యమైనంతవరకూ యితరుల్ని రిహార్సల్సుకు రానివ్వకపోవడమే మంచిది.

మనకున్న పాతికమంది సభ్యులేకాక మరోపదిమంది పోగై సలహాదాదులై మన మతికాస్తా పోగొట్టవచ్చు. నిద్ర తానూ పరచవచ్చు. లేనిపోని ప్రచారాలు చేయవచ్చు.

ఏదన్నా జరగవచ్చు. స్త్రీలు కూడా సమాజంలో వున్నప్పుడూ వారితో రిహార్సల్సు చేస్తున్నప్పుడూ యీ విషయంలో మరీ కట్టుదిట్టంగా వుండాలి.

రిహార్సల్సు సాధారణంగా వచనమంతా అయిపోయినాక పాటలూ పద్యాలూ పెట్టుకోడం మంచిది. లేకపోతే ప్రతి వారు పాడటానికి ప్రయత్నించి కాలయాపన జరిగిపోతుంది. కాగా పాటలూ పద్యాలూ, నేపథ్యసంగీతం వగైరాలున్నప్పుడు వాటిని ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకొని ప్రాక్టీసు యివ్వాలి. సంగీతం లేకపోయినా ఫరవాలేదుగాని వున్నప్పుడు పశ్చాత్తి సంగీతం పనికిరాదు. చక్కగా వినసాంపుగా వుండితీరాలి.

నిర్మాత ప్రతినటుడికి తనప్పు డెక్కడనుం చేవిధంగా రావాలి, యెప్పు డెటునిష్క్రమించాల్సిందీ మొదలగు వివరాలన్నీ వ్రాసి యివ్వాలి. లేక మొదటి రెండవ రిహార్సల్సులో నటుడన్నా నోటు చేసుకోవాలి.

రంగస్థలం యొక్క ప్రక్కలోపలగానూ, మరోప్రక్క బయటగానూ, నిర్ణయించుకుని ఆయా సందర్భాల ప్రవేశ నిష్క్రమణలన్నీ యదావిధంగా జరిపించాలి. ఒక్కొక్కప్పుడు వెనుకతట్టును బయటగా వ్యవహరిస్తారు. చక్కని రంగాలంకరణతో నీపద్ధతి చాలా బాగుంటుంది. ఈ పద్ధతిలో రంగస్థలపు రెండు ప్రక్కలూ లోపలిభాగంగా వ్యవహరించుకోవచ్చు.

పోర్నను కంఠస్థంచెయ్యటం : తన పాఠం (పోర్నను) కంఠస్థంచెయ్యటం యనేది బౌత్సాహిక నటులకు పెద్దసమస్య. జ్ఞాపకశక్తిలో యద్భుతప్రజ్ఞ (ఫోటోగ్రాఫిక్ మెమోరీ) గల వారికి యిక్కడ చెప్పవలసినది యేమిటలేదు. వారు మొదటి రెండుమూడు రిహార్సలులోనే పోర్నను కంఠస్థంచేస్తారు.

పోతే కొంతమందికి యెన్నిసార్లు చదివినా పోర్నను రాదు. ఈ విషయంలో కొన్ని సూచనలు ఇస్తాను.

మీ పోర్నను మొదటిమాదుగా మీకై మీరు చదివి కంఠస్థం చెయ్యవద్దు. మొదటి రెండురిహార్సలు యనంతరం కంఠస్థం చెయ్యటం ప్రారంభిస్తే మంచిది. మొదట మీరు తప్పుడుపాఠంకంఠస్థంచేస్తే యందులోవచ్చే లోపాలు ముందు ముందు సర్దుకోడం చాలాకష్టం. మిమ్మల్ని సర్దటం యితరు లకికూడా కష్టతరం గావచ్చు.

జ్ఞాపకశక్తి (ముఖ్యంగా కంఠస్థంచెయ్యడానికి) వృద్ధికి చిన్నపూడు మాగురువుగారొక చిట్కా చెప్పారు. అదిచాలా బాగా పనిచేస్తుంది. ఒక ఘృస్తకములో ఒక పేరాగ్రాఫ్ తీసుకోండి దాన్ని కంఠస్థంచెయ్యండి. చూడకుండా యెవరి కన్నా వప్పుజెప్పండి నట్లుపోతే మళ్ళీచదవండి ఇప్పుడు చూడకండా పైకిచెప్పకుండా వ్రాయండి పోనుపోను పెద్ద పెద్ద పేరాగ్రాఫులతో యీమాదిరి సాధన సాగించండి. ఈ సాధన బాగా వంటబడితే మీరు మొదటి రోజులలో చిన్న

పేరాగ్రాఫు కంతస్థంచేయగలిగినకాలంబో యొకపేజీ కంతస్థం చేయగలుగుతాడు మీశక్తిమీకే యాశ్చర్యాన్నికలిగిస్తుంది.

ఇంకొంచెం యభ్యాసం యయాక యొకటి రెండుసార్లు చదివి మూడోసారి పైకి చదువుతూ చూచి వ్రాతవ్రాసేటప్పటికి అంతా మీకు కంతతా వచ్చేస్తుంది.

ఇంత యభ్యాసం యిప్పుడు చేయలేని వారు రాత్రి పడుకోబోయేటప్పుడుగాని చీకటితో లేచిగాని చదువుకోడం మంచిది. ఈ కాలాల్లో మీ మనస్సు నిర్మలంగాయుండి చదివించి కాస్తా వంటబడుతుంది.

ఇకపోతే చిన్నచిన్న సంభాషణలున్న పాత్రలు మరీ కష్టం. తడుముకోకుండా చటుక్కున సంభాషణ చెప్పేనేర్పు యిలాటి పాత్రలున్నవారికి చాలా యవసరం.

రిహార్సల్సులో సంభాషణలు చాలా తొందరతొందరిగా (అంటే వెనుకనుంచి యెవరో తరుముకు వస్తున్నట్లున్నారు). చెప్పాలి. బాగా స్పీడువస్తే దాన్ని చివరిచివరి రిహార్సల్సులో తగ్గించుకోవచ్చు. అలా తగ్గించుకున్నప్పుడు ప్రాంప్టింగ్ అందుకోడంకూడా చాలా తేలిక.

రిహార్సల్సేకదా యని నెమ్మదిగా మాట్లాడకూడదు. రంగస్థలంమీద మాట్లాడేంత స్థాయిలోనూ మాట్లాడాలి. రిహార్సల్సులో యదోలా మాట్లాడూ ప్రదర్శనరోజున పొడి చేస్తాం యన్నవాళ్ళని నమ్మకండి! కటువుగాయున్న మాట

అనూ, నోటికిపట్టని మాటలనూ మార్చగలిగితే మంచిదే. తేకుంటే యవి వచ్చేంతవరకూ పనికింధాలి. అంతేగాని యపకబాలుండకూడదు.

ప్రాంపింగ్

తెలుగునాట పోర్నస్లు కంకష్టమేసి తుణ్ణంగా నాటకాలాడిన వృత్తి నటులు బహుకొద్ది. ఈ మధ్య యీజబ్బు మరీ ఎక్కువైంది. ఇతర జేశాలలో పోర్నస్లు దానివృత్తి నటులుండరు. మనకు వున్నవారిలో వీరే యెక్కువ.

బొత్తాహిక నటులుకూడా కొందరు పోర్నస్లురాకుండా స్వంతకవిత్యం చెప్పటం ఘనత అనుకుంటున్నారు. కాదు. ప్రాంపింగ్మీద ఆధారపడకుండా పోర్నస్లు చదివే నియమం ప్రతి బొత్తాహిక నటుడూ పెట్టుకోవాలి. ప్రాంప్టరు అవునరం యెప్పుడోకానీ కలుగకూడదు.

నిర్మాతే (అతడు పాత్రతీసుకోకపోతే) ప్రాంప్టరుగా వ్యవహరించవచ్చు. కాని వేరే యొక ప్రాంప్టరు వూడటం మంచిది.

ఈ ప్రాంప్టరు రిహార్సల్సులోనూ ప్రదర్శనలోనూ కూడా ఒకడేవుండాలి. ఇతడు చాలావరకూ ప్రదర్శన అభాసుకాకుండా అడ్డుపడేవాడు.

ప్రదర్శనరోజున దోవనుబోయేవారిని పిల్చి పుస్తకం యిచ్చి ప్రాంప్టరుగా నుంచోబెట్టే పాత్రలు 'అవమింగినట్టు'

నిక్కులుచూడాల్సి వస్తుంది. పాత్రనిర్ణయమప్పుడే ప్రాప్తమగుకూడా నిర్ణయించుకోవాలి.

ప్రాంప్తరు నాటకమంటే ఆసక్తికలవాడై వుండాలి, అలాగని ప్రేక్షకుల తరగతికి చెందివుండరాదు. అయితే రంగస్థలంమీద చక్కని దృశ్యం జరుగుతుంటే పుస్తకం మూసేసి గుడ్లప్పగించి దృశ్యంచూస్తూ యికిలిస్తూ నుంచుంటాడు. సభావణలు మర్చిపోయి ప్రాంప్తింగు అందని పాత్రల్ని చూసి ప్రేక్షకులు పకపకలాడతారు.

రిహార్సల్సులో ప్రాంప్తరు యే యే నటుడు యెక్కడెక్కడ యెంతెంత పాజ్ తీసుకుంటున్నాడో జాగ్రత్తగా గమనించుకోవాలి. ఎక్కడెక్కడనట్లు పోగలడో యూహించుకోవాలి. ఇవన్నీ ప్రదర్శనలోజన చక్కగా వినియోగించుకోవాలి.

ప్రాంప్తింగు నిర్దష్టంగానూ పాత్రలకు వినిపించేలాగూనూ వుండాలి. అలాగని నటునికన్నా యెక్కవస్థాయిలో అరవకూడదు. స్థాయి తగ్గించాలి.

ప్రదర్శనలో ప్రమాదవశాన్న కొన్ని సంభావణలు యెగిరిపోయి నటులు సన్నివేశాన్ని కొన్ని పేరాలు, లేక కొన్ని పేజీలు ముందుకు లాక్కుపోతే వెనుకసంగతినే పట్టుకు ప్రాకులాడకూడదు. తనూ నటులు ఔబుతున్న సంభావన దగ్గరకే వెళ్ళాలి, కొన్ని పేజీలు తిరిగిపోయినాసరే. చేతనయితే సమయోచితంగా ఒక కొత్తసంభావన చెప్పించి వారిని వెనక్కు

తీసుకురావాలి. అంతేగాని అనందరభవు సంభాషణ చెప్పేదాకా వారి ప్రాణం తీస్తూకూర్చోకూడదు.

ప్రాంప్తరు రంగస్థలమంతా తనకు కనిపించే చోటా పాత్రలకు దగ్గరగానూ కూర్చోవాలి. ఇందుకు మంచిచోటు రంగస్థలానికి యెడమప్రక్క ఫుట్ లైటుకు దగ్గరలో ప్రక్క తెర (Side wing) దగ్గర నటులవేపు తిరిగి కూర్చోవాలి. ఏ పరిస్థితిలోనూ ప్రాంప్తరు రంగస్థలం వెనుకనున్న తెర వెనుక కూర్చోకూడదు. ఇది చాలా ప్రమాదం. ఇలా కూర్చుంటే యితనిమాటలన్నీ ప్రేక్షకులకు ముందుగానే వినిపిస్తాయి.

పాత్రల మాడ్చులేషనూ, యాక్సెంటూ, పాజూ బాగా తెలిసిన ప్రాంప్తరు యవి యుపయోగిస్తూ ప్రాంప్టింగు యివ్వడం మంచిదే. తప్పుడు మాడ్చులేషన్లు వగైరాలతో ప్రాంప్టింగ్ ఇవ్వకూడదు. కొందరు ప్రాంప్తరు తామేనటించడం ప్రారంభిస్తారు (వాచికనటనే అనుకోండి!) ఇది కూడదు. ప్రాంప్తరుకుకూడా పోర్వస్థన్నీ యించుమించుకంత తారావటం వాంఛనీయం.

మూవ్ మెంట్సు, గెజ్చర్సు వగైరా :

రిహార్సల్సులో మూవ్ మెంట్సు మరియు మౌళానికల్ గా నేర్చే నిర్మాత ప్రదర్శనరోజున చెడ్డదెబ్బతింటాడు.

సాధారణంగా మనం రిహార్సల్సు చేసుకునే గది ప్రేక్షకన్నా చాలాచిన్నదిగావుంటుంది. ఈ లేడాగమనించకుండా

పొజిషనులూ మూవ్ మెంటూనూ పకడ్బందీగా నిర్ణయించుకుంటే సర్వసాధారణంగా రిహార్సల్సు గదికంటే పెద్దదైన రంగస్థలమీద యివన్నీ యసహ్యంగా కనిపిస్తాయి.

ఉదాహరణకు యిద్దరు వ్యక్తులు రహస్యంగా మాట్లాడుతున్నారనుకోండి రిహార్సల్సు గదిలో యీ సన్నివేశాన్ని యొకడాచివర, మరొకడీచివర నుంచుని ప్రాక్టీసు చేస్తారు. అయినా గది చిన్నదవటం మూలాన వారు దగ్గరగానే వుంటారు రిహార్సల్సులో, ఇదే యలవాటు ప్రకారం రంగస్థలమీద కూడా యొకడాచివర మరొకడీచివర చేరి రహస్య సంభాషణ ప్రారంభిస్తారు. వీళ్ళరహస్య సంభాషణ యరుపులలోకి దిగుతుంది, చూచేవారికి చాలా యసహ్యంగా వుంటుంది. ఇక్కడోచిన్న మూవ్ మెంటు వుందనుకోండి. రంగంమీదకు మరోపాత్ర ప్రవేశిస్తుంది. “యెడం వైపు నున్న వ్యక్తి మూడడుగులేసి కుడి ప్రక్కనున్న వ్యక్తి వెనక దాక్కోవాలి” రిహార్సల్సులో నేర్చుకున్న ప్రకారం రంగస్థలమీద వీళ్ళిద్దరి మధ్యనున్న దూరం మూడడుగులకు మించింది, అంచేత రిహార్సల్సులో మూడడుగులునేసిన వ్యక్తి మరోవ్యక్తి వెనకకుచేరుకుంటే రంగస్థలమీద యదే మూవ్ మెంటులో మధ్యన వుండిపోతాడు. క్రొత్తగా వచ్చిన మూడోపాత్రకు “అమ్మదొంగా అతని వెనక దాక్కున్నావా” యనేలాంటి సంభాషణ వుందనుకోండి. పరిస్థితి యెంత యసహ్యంగా తయారయిందో గమనించండి.

రిహార్సుల్సులో ప్రాక్టీసు చేసినట్లు మూడడుగులు నేసి పూడుగులుంది యెడమప్రక్కపాత్ర, కుడిప్రక్కపాత్ర గుడ్లు విటకరిస్తూ నుంచుంటుంది. మూడవపాత్ర తనసంభాషణ చెప్పటమూ మానటమూ యని సందేహిస్తూన్న సమయంలో తెర వెనుక నుంచి ప్రాంప్తరు గోల “నువ్వే యేయ్ చెప్పు” “అమ్మవొంగా యతని వెనుక దాక్కున్నావా” “ఊఁ చెప్పు చెప్పువేం” “అమ్మవొంగా” యని చెప్పేదాకా పూడు కోడు, మరో కాసేపులే యతడే రంగంమీదికి వచ్చేసి యదికాస్తా చెప్పేస్తాడేమో వన్నంత హడావుడి చేసేస్తాడు. మూడవపాత్ర విధిలేక యాసంభాషణకాస్తా చెప్పేయ్యంగానే జనం గొల్లుమంటారు.

అయితే రిహార్సుల్సు గదినీ రంగస్థలాన్నీ దృష్టిలో పూచుకుని యిక్కడి, యక్కడి తేడాలను బాగా బోధించ గల నిర్మాత కొన్ని గిరులలో మూవ్ మెంట్లు వుండేలా ప్రాక్టీసు యివ్వచ్చు. ఏది యేమైనా ప్రదర్శనరోజున కొన్ని కొన్ని ప్రత్యేక కారణాలవల్ల మూవ్ మెంట్సులో మార్పులవునదం కావచ్చు. అంచేత నటులకు మూవ్ మెంట్సు గణితశాస్త్ర ప్రకారం నేర్పే నిర్మాత ముఖ్యంగా కొన్ని విషయాలు జ్ఞాపకం వుంచుకోవాలి.

ముందు ఈ మూవ్ మెంట్సునేవి యింతశాస్త్రీకంగా యెందుకు చేయ్యాల్సివచ్చిందో తెలుసుకోవాలి.

నాటకదృశ్యం ప్రతీది ప్రేక్షకులకు కనిపించుటమూ
 జటిలముకల అభినయ విశేషాలన్నిటిని అంతాచూచియానందిగ
 చటమూ నాటక ప్రదర్శన కండవలసిన ముఖ్యలక్షణం,
 ఒక గదిలో రెండు పాత్రలు సంభాషించే దృశ్యం వుందను
 కోండి, అది వాస్తవికతకోసం యేమూలా యేర్పాటుచేస్తే
 బాగుండదు. కాగా మరీ మధ్యలో యేర్పాటుచేసినా బాగుం
 డకపోవచ్చు. దృశ్యంలో ఆ యిద్దరూ సంభాషిస్తూనే
 చూడ ముచ్చటగా వుండాలి. ఇంతలో ఆ దృశ్యంలోకి
 మరోపాత్ర తేక మరికొన్ని పాత్రలు ప్రవేశించినప్పుడు
 మొదటి పాత్రలు చూడ ముచ్చట (Graceful)గా తమ
 స్థానాలు తప్పించ గలగాలి. క్రొత్తగా వచ్చిన పాత్రలు
 కూడా తగుచోట తమ స్థానాలు యేర్పడుకోవాలి. ఇది
 ముందు నిర్ణయం జరుగకపోతే మూవ్ మెంట్సు నిర్దుష్టంగా
 జరుగవు. కాగా దృశ్యం చూడచక్కగా వుండదు. చిక్కిరి
 బిక్కిరిగా తయారవుతుంది. ఇది నివారించడంకోసం యెవ
 రెవరు యేయే సంభాషణలలో యెక్కడెక్కడ వుండాలి,
 కదలిక యేయే సంభాషణలలో యెంతెంత యెటువైపుకు
 వుండా లనే నిర్ణయం జరగాలి. ఈ పరిస్థితిలో యనేకమం
 దనేక దారులు త్రొక్కుతారు. కొందరు రంగస్థలాన్ని
 (ఊహకు) గట్టుగా విభాగిస్తారు. మరికొందరు మరోవిధంగా
 చేస్తారు. సినిమాకు కావలసినంత నిర్దుష్టమైన కదలిక నాట
 కాని కక్కరలేదు. అంచేత సన్నివేశం చెడిపోకుండా

చూడ ముచ్చటగా వుంటుందనుకునేలా నటీనటులు తమకు తామే కదలికలు యేర్పరుచుకోవడం మంచిది. ఇదిపైనించి చూచేవారు సరిచూచి మరింత బాగుండేలాటి సలహాలు యివ్వచ్చు. సమయానుకూలంగా యితరకదలికల కడ్డులేని విధంగా యివి మార్పుకోసూవచ్చు.

కదలికలు (మూవ్ మెంట్సు) కేవలం మాంత్రికంగా నేర్చుకుంటే వాటిమీదే దృష్టి కేంద్రీకరింపబడి అభినయ విధానాలలో తలమానికమైన సాత్వికాభినయం దెబ్బతింటుంది. సాత్వికాభినయంలో దిట్టలైనవారికి తప్పచున్నా తప్పకుండా యీ మూవ్ మెంట్సు గెళ్ళరు అలవాటైపోతాయి.

ఈ మూవ్ మెంట్సు, గెళ్ళర్సు, విషయంలో ఒక్క మాట జ్ఞాపకం వుంచుకోవాలి. నాటకం ప్రదర్శిస్తున్నప్పుడు యేడుగులలో ఫోటోతీసినా ఆదృశ్యం చూడముచ్చటగా వుండాలి అనేదిమనస్సులో వుంచుకుని ప్రతి మూవ్ మెంట్సు ప్రతి గెళ్ళరు తదనుగుణంగా నిర్ణయించుకోవాలి. ఇవి మాంత్రికంగా జరిగినట్టు యెప్పుడూ కనపడకూడదు. రంగస్థలంమీద మనిషికి మనిషీ అడ్డురాకూడదు (అలారావలసిన ప్రత్యేక సందర్భాలలో తప్ప) ఒకరికి చెప్పవలసిన సంభాషణ ఏ సందర్భంలోనూ పెనక్కితిరిగి చెప్పే అవకాశం రాకూడదు.

సూలాభినయంలోనేకాక సూక్ష్మాభినయంలోకూడా గెళ్ళరు అవసరం. గెళ్ళరునంగానే చేతులు త్రిప్పటం అవయవాలు కదల్చడమే కాదు. ఒకమాట లేక ఒకవాక్యం

చేప్పేటప్పుడు దాని భావానుగుణంగా వివిధావయవాలలో వంపులూ కదలికలూ చూపగల్గాలి.

ఈ గెళ్ళుచున్న నాటకానికి చాలా అవసరం. సూక్ష్మభీ నయంలో పేరెన్నికగన్న నటులు వీటిని కనపడనీయకుండా అతిమెళకువతో వాడేవారు. స్థూలాభినయంలో యీ గెళ్ళుచు అతిగా వాడి కొందరు నాటకాభినయంలో యీ విధానాన్ని అపహాస్యపాలు చేసారు. నటుని అవయవసౌష్ఠవాన్ని అతని ముఖం యేకోణంలో యేవిధంగా వుంటుందో గమనిచి యీ గెళ్ళుచు నిర్ణయంజరగాలి.

ఒకానొక వ్యక్తి (మంచిఅయిన సౌష్ఠవంగలవాడు) ఒక మాదిరి అడ్డనడకతో ఒక వేషాన్ని అర్కుతంగా ప్రదర్శించాడు కదా అని పీలగావున్న వారుకూడా అది అనుకరిస్తే అసహ్యంగా వుంటుంది. కోరిముఖంవారు నైడుపోజులు యివ్వకూడదు. కొందరు ఏడ్చినా నవ్వినట్టుంటుంది మరికొందరు నవ్వినా యేడ్చినట్టుంటుంది. ఇటువంటివారు తాము ప్రదర్శించజాలనివి ప్రదర్శించకూడదు అంటేనవ్వినా యేడ్చినట్టుండేవారు నవ్వుప్రదర్శించాల్సినవచ్చి నప్పుడు ప్రేక్షకులకు కన్పించేలా నవ్వకూడదు ఒకచిన్న మూవ్ మెంటూ—ప్రేక్షకులకుముఖం కుమరుగునవ్వు తిరిగి మరొక మూవ్ మెంటు ప్రేక్షకులకుముఖం కనిపించటమూ, ఈ మాదిరిగా యేర్పాటుచేసుకోవాలి. ప్రాక్టీసుమీద యిది చాలా బాగా వుంటుంది. యీయ్యాలని చేసినట్లుండకుండా జాగ్రత్తపడాలి

పూర్తి రిహార్సల్సు వేసేటప్పుడు నిర్మాత నటులకు దూరంగా పూడి ఎఫెక్టు గమనించి రిహార్సల్సు అనంతరం తగు సలహాలివ్వటం మంచిది.

సాధారణంగా నిర్మాతపాత్ర తీసుకోకూడదు కానీ ప్రస్తుతం నిర్మాతే ముఖ్యపాత్ర తీసుకునే సమాజాలు యెక్కువగా వున్నాయి. యీ పద్ధతి మానుకోవడం మంచిది. అయితే మన నాటకప్రదర్శనలు నిర్మాతలకు పేరు తెచ్చినవికావు. (అసలు నిర్మాతలంటూ లేరనుకోండి) నాటకమంతా చూచి నిర్మాతను తప్పుకున్న వాడుండదు. నిర్మాత వ్యక్తిత్వం ప్రదర్శనలో కనిపించటంలేదు. ఈ కారణాలచేత అంతగా కష్టపడ్డ వ్యక్తి తెరమడుగున వుండనిచ్చుగొప్పక తానూ ఓపాత్ర (న్యాయంగా ముఖ్యపాత్ర!) ధరించడానికి తయారవుతున్నాడు. ప్రస్తుత పరిస్థితులలో యిది మాన్పలేం.

ఒక్కొక్కపాత్రకు యిద్దరు ముగ్గురు నటుల్ని యెన్నుకుని రిహార్సల్సు చేయించే సమాజాలున్నాయి. అవి యింఁచు మింఁచు వ్యాపారసరళిలో (వృత్తిగా కాదనుకోండి) నడుపబడే సమాజాలని చెప్పవచ్చు. ఎట్టి పరిస్థితిలోనైనా సరే నాటకం ప్రదర్శించితీరాలనేదే వీరి ఆశయం. వీలుంటే యీ పద్ధతి యిన్ని సమాజాలూ యాచరించటం మంచిది. అధవా కొన్ని కొన్ని ముఖ్యపాత్రలకన్నా అండర్ స్టడీ చేయించాలి. ఈ పద్ధతిలో చాలా మేళున్నాయి. కొందరు కొందరు ఒకో పరిస్థితిలో బెదరింపులు ప్రారంభిస్తారు. తాము లేకుంటే

యీ ప్రదర్శనే లేదని విర్రవీగుతుంటాడు. ఇది యీ పద్ధతి వల్ల మాన్యవచ్చు. సమాజసభ్యులకు వివిధపాత్రల అభినయంలో తరిఫీదునిచ్చినట్లూ యుంటుంది.

నాటకశిక్షణకు యితర దేశాలలో పాఠశాలలూ కళాశాలలూ యున్నాయి. ఉత్తమనటు, దర్శక, నిర్మాతలు యిటువంటి సంస్థలలో తరిఫీదు పొందినవారై యున్నారు.

ఈ కారణంగా యొక సమాజంలో చేరే యిటుడుగాని సాంకేతిక నిపుణుడుగాని యెంతోకొంత సాంకేతిక పరిజ్ఞానం కలవాడై యుంటాడు. కానీ మన ఔత్సాహిక సమాజాలలో ప్రవేశంపొందే యువనటులు బొత్తుగా యీ విషయాలలో కొత్తవారై ప్రతివిషయమూ యిక్కడే నేర్చుకోవలసియుంటుంది. ఇది రిహార్సల్సు నియమబద్ధంగా నిపుణులతో నడిపి తేనే సాధ్యమవుతుంది.

ఔత్సాహిక నాటక ప్రయోగం

(d) నాటక అభినయం (నటశిక్షణ)

నాటకాభినయం ప్రత్యేకంగా చెప్పే గ్రంథాలు మనకి లేవు. ఉన్నవల్లా నాట్యశాస్త్ర గ్రంథాలు మాత్రమే. ఈ నాట్యశాస్త్ర రీతుల ననుసరించి యిప్పుడు నాటకాలు ప్రదర్శిస్తే చూచేవాళ్ళుండరు. ఆమాట కొస్తే మన పెద్దల కాలంలో కూడా యీ నాట్యశాస్త్ర రీతుల ననుసరించిన ప్రదర్శన లభ్యమనే చెప్పాలి.

నాట్య శాస్త్రాన్ని, మరోకొన్ని పద్ధతుల్ని కలగా
పులగం చేసి నాటక ప్రదర్శన లనేకరీతుల జరిగాయి.

అన్ని రంగాలలో లాగానే యీ నాటకరంగంలో
కూడా పూర్వపు బాన్సుత్యాన్ని ప్రతిభనూ పొగడుకుంటూ
యిప్పుడు మనం యోదుకూ పనికిరాకుండా పోతున్నా మని
వగవటం పరిపాటయింది.

పూర్వపు ప్రతిభ పూర్వపుది ఇప్పటి ప్రతిభ యిప్ప
టిది దేనికదే ప్రత్యేకంగా విమర్శించి మంచిచెడ్డలు నిర్ణ
యించుకోడం మేలు.

ప్రతి విషయంలోనూ ప్రతిచోటా యభ్యుదయమన్నది
వున్నది ఇది కావనలేని సత్యం. కాకపోతే చామకూర
వారన్నట్లు మనకుచేతకాని దీ పతనావస్థ యని గుండెలు
బాదుకోడం కొందరికి బాగా యలవాటైంది. “అహ! మా
కాలంలో యెంత చక్కటి నాటకాలు చూచాం, అవి
యిప్పుడేవి? అలాంటి నటులే?” యని పెద్ద దగ్గరనుంచి
చిన్నదాకా యొకటే రాగాలాపన యైపోయింది. ప్రాత
నాటకాలు చూడని కుర్రకాడు నిజమే కాబోలనుకుని నీర
సించి పోవడం జరుగుతోంది. ఈ మాదిరి ప్రచారంలో
జాతీయత కూడా ఓడోసు మిళావుచేస్తే యిక మరెవ్వరూ
నోరెత్తడానికి వీల్లేదు ఎత్తితే ‘విదేశీ వ్యామోహి,’
‘బానిస’ మళ్ళీ మాట్లాడితే ‘దేశద్రోహి’లాంటి పదజాలం
తేలిగ్గావాడి నేమనల్సీరో యైపోవచ్చు. అన్ని కళలలోనూ

యిది వ్రేళ్ళు తొక్కుతోంది. సమూలంగా పీకివెయ్యకపోతే
యెక్కడికో యెన్నివేల యేళ్ళు వెనక్కో!! చెప్పలేం.

పురాణం (ప్రాత) వ్యవహారాలకు వాటికితగు ప్రాధా
న్యం యివ్వాలిందే కాదని యెవరంటారు! ఈ ప్రాత
వ్యవహారాల్ని పొగిడేటప్పుడు వాటికివ్వాలని సరియైనవిలువ
“ఆ కాలంలో ఫలానాకళ యేస్థాయిలో యున్నది” అంటే
గాని యదేపట్టుకుప్రాకులాడ్డాం యనే భావం యేకోశానా
యుండరాదు. ఊరదృష్టవశాత్తూ యిప్పుడు మన గ్రుడ్డి
“ఉద్ధరణ” కార్యక్రమంలో జరుగుతున్న యప్రభంశమే
యిది.

ప్రాతవాటి ఉద్ధరణ మ్యూజియమ్ స్థాలునట కే అనేది
జ్ఞాపకం యుంచుకోవాలి. కాదు యదే యీనాడూ యాచర
ణీయం యంటే మనం ఆకాలంలోకి వెళ్ళటానికి మూటా
ముల్లే సరుకుంటున్నామన్నమాటే!

P. C. బడువా నిర్మించిన “దేవదాసు” చిత్రం
యాకాలంలో విశేషకీర్తిని ధనాన్నీకూడా యార్జించింది.
మొన్నమధ్య పురోభావంలో “దేవదాసు” చిత్రం వచ్చింది.
ఈ చిత్రానికి పోటీగా ఆ చిత్రం విడుదలచేసారు. కొన్ని
సెంటర్లలో యీ వుద్ధరణకార్యక్రమం అవి రెండూ చూచి
వుంటే నేను యేం చెప్పదల్చుకున్నదీ తేలిగ్గా గ్రహించగలరు
(బి) కాలకుపోకుండా సత్వంవహించుంటే).

క్రొత్తచిత్రంలో ప్రతినిష్పక్షమందులోనూ చెప్పలేనంత అభివృద్ధి కనిపించింది. ప్రాతచిత్రం యిందుమించు యొక 'అపహాస్యం' గా కనిపించింది. ఆ రోజులలో యీచిత్రానికి నివాళులర్పించిన వాళ్ళల్లో నేనూ ఒకణ్ణి. పోతే యీ నాటికి సరిపోయిన స్థాయిలో యిప్పటి చిత్రం వున్నదాయన్నది వేరేవిషయం. అది యుండేట్లుగా చూచుకోవడమే మన ఘనత.

యే విషయంలోనైనా మార్పుయనేది తప్పనిసరి. నాటకకళలో ముఖ్యంగా అభినయంలో మనకాలంలోనే మనం అనేకతరహాలు చూస్తూవచ్చాం. ఆయాసందర్భాలను బట్టి ఆయారకాలు ప్రజాదరణపొందుతూ వచ్చాయి. నాటక ప్రదర్శనలో ఫలానిపాత్ర యెలానడించాలి యనేది యెవరూ చెప్పజాలని విషయం. నటునియనుభవంతో బాటూ ప్రేక్షకుల యభిరుచులతో బాటూ యిది మార్తూవస్తోంది. యీ మార్పు తెడుది యనుకోవడం పొరబాటు. మహానటుల యనుభవాలు జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే వారే ఒక్కోపాత్రను యేయేవిధాల మలుచుకు వచ్చిందీ ఆర్థం అవుతుంది. శ్రీ ఛార్లెస్ సోవ్ వ్రాసిన 'నోట్స్ యె సోమెటైం యాక్టర్' యిందుకు చక్కని ఉదాహరణ. ఆయన యాపు స్థలంలో తనవిధాను భవాన్ని వ్రాస్తూ ఒక్కొక్కపాత్ర (తను నడిచి చేదే) యెలా పరిణితి చెందుతూ వచ్చిందో విపులంగా తెలియబర్చారు.

అంచాత ఒక్కొక్కపాత్ర ఒక్కొక్క విధానంగా నటించాలి యనుకోడం పొరబాటు. అంతేకాదు ఒక్కొక్క రసం ఒకోవిధానంగా అభినయించాలి అనుకోడం కూడా పొరబాటు. యీ విషయాలు మున్నుండు విపులంగా మనవి చేస్తాను.

అసలు నటనంటే యేమిటి?

జీవితంలో ప్రతివ్యక్తి నటుడే యనే వాదన యొకటి యుంది. ఇది నిజమేకూడాను. ఈ సత్యాన్ని గ్రహించి యది యనుకరించగలవాడు నాటకంలో ఉత్తమనటుడౌతాడు.

విభిన్నమనస్తత్వాలు గల వ్యక్తుల వ్యవహారాలు (కనీసంవారు యితరులతో జరిపే సంభాషణలు వగైరా) జాగ్రత్తగాగమనించండి. మీకుయెన్నెన్నో శ్రోతసంగతులు తెలుస్తాయి. ఒకరు మరొకర్తో పొడుగిట్లో 'పుల్లకూరవండు కున్నాడు' అని చెప్పడానికి యెన్ని మూతివంకర్లు పెడతారు, యెన్ని వికారచేష్టలుచేస్తారు! మరొకరు యెంతో గొప్ప విషయాన్ని అతిలేలికగా చెప్పివేస్తారు. ఈ మనుష్యుల తత్వాలు, పరిసరప్రభావాలు, జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే అభినయంలో మనకు యనేక విషయాలు తెలుస్తాయి. ఇవి నాటకంలో నటించడానికి బాగా యుపయోగపడ్తాయి.

జీవితంలో వ్యక్తి నటించేటప్పుడు తనను ప్రేక్షకులను దృష్టిలో వుంచుకోడు. ఎ.తవరకూ ఎదుటి వ్యక్తితోనే యతని సంబంధం. కాగా నాటకంలో నటించేవ్యక్తి జీవితంలో జరిగినది లేక ఇరుగగలదనిపించే ఒకానొక సంఘటనను ప్రేక్షకులకువిపులంగా

తెలిసేలా చెప్పడానికి నటిస్తాడు. అందులో స్వాభావికతతో బాటు కొంత అన్యభావికతకూడా వుంటుంది. ఈ రెంటిమేలు మిలాపు నాటకీయత పొరుగింట్లో సంభవించిన మరణానికి లోకధర్మంగా ఓసారి “అయ్యో పాపం” అనేస్తారు కానీ నాటకంలో ఇది సంభవించి చచ్చినవారి ఆత్మీయపాత్ర దుఃఖరసం ప్రదర్శిస్తుంటే అది తమకే సంభవించినట్టు ప్రేక్షకులంతా కన్నీళ్ళు కాదుస్తారు ఒక భీభత్సదృశ్యం (యద్ధం గ్రుద్దులాట వగైరాలు) చూస్తున్నవారు పిడికిళ్ళుబిగిస్తారు, ఒక శృంగార దృశ్యం చూస్తున్నవారు నాయిక (నాయకుడు) తమతోనే ఆవిధంగా ప్రవర్తిస్తున్నట్టు మురిసిపోతారు. ఆయా ఘట్టాలలో ఆయా అనుభూతులు ప్రేక్షకులలో కల్గించగలవాడు ఉత్తమనటుడనేది నిర్వివాదాంశం. ఇది సాధించడానికి అనేక తీరులు వున్నాయి ప్రముఖనటులు తమ తమ వీలుచాళ్ళను బట్టి యీ తీరులన్నీ ఆచరణయోగ్యములని నిరూపించ గలిగారు. క్రొత్తరీతులు వెతికి అడికూడాచూడముచ్చటగా ప్రదర్శించగలవారిని నిరుత్సాహపరచకూడదు. కాగాలోపాలుంటే విమర్శనాత్మకంగా చెప్పటం మంచిది.

ప్రేక్షకులను రంజింపజేయాలి నాటక నటన. కాగా యనఃదర్శనంగా ప్రవర్తించి ప్రేక్షకుల మెప్పు పొందగలవారు కొందరున్నారు. ఈ పద్ధతి ఉత్తమప్రమాణాలలో నటించే వారికికూడా వొక్కొక్కప్పుడు శరణ్యమౌతూంటుంది. ఇది మంచిదికాదు. కానీ ఆయా సందర్భాలనుబట్టి సనివార్య

మాతోంది. సాధ్యమైనంతవరకూ యీ పదతికి స్వస్థానము
టం పొందవలసియింది.

నాటకనట నాకేమూడు అనేకమందికి ప్రదర్శింప
బడుచుంది అంచాత విధిగా మనంచేసే ప్రతిపత్తి, ప్రతిచేష్ట,
ప్రేక్షకులందరికీ కనిపించేలా గర్భమయ్యేలా, చేయాలి. మనం
చెప్పే ప్రతిమాటా ఆఖరికి జనాంతికమైనాసరే అందరికీ వినిపిం
చేలాచెప్పాలి ఇక్కడే ప్రాప్తించిన పాత్రకూ నాటకపాత్రకూ
తేడా ప్రారంభం అవుతుంది. ఈతేడాను తేడాలా కాకుండా
స్వాభావికంగా వుండేలా ప్రదర్శించగలగటం ఉత్తమనటన.

సాధన :—ఇది సాధించడానికి నటులు కాదల్చుకున్న
పాత్ర కొంత శిక్షణపొందాలి.

మనం మామూలుగా మాట్లాడుకునే స్థాయిలో రంగ
స్థలామీద మాట్లాడే ఎవరికీ వినిపించదు (మైక్రోఫోనులు
వగైరా యేర్పాటుచేసినా!) అలాగని చెవిటివాళ్ళముందు అరిచి
నట్లు అరిచినా బాగుండదు. కాగా స్థాయి యెక్కువచేసినా
మామూలుగానే మాట్లాడునట్లు భ్రమకలిగించాలి. ఇందుకు
సంగీతసాధన మంచి శిక్షణ. వాచికానికి (సంభాషణలకు)
కూడా శృతిస్థాయిలయ లవుసర మనేది గుర్తించాలి.

అంగికాభినయానికి కూడ తగిన శిక్షణ కావాలి.
అంగవిన్యాస మడ్డదిడ్డంగా చేసేస్తే యాంగికాభినయం కాదు.
క్రమబద్ధంగా చూడ ముచ్చటగా వుండాలి. ఇందుకు శరీర
ప్రాయామం మంచిది ఒక్కోమారు కదలకుండా బొమ్మలా

నుంచోవాల్సిస్తుంది. ఒక్కోమా రైత్తిన చెయ్యి పావు గంటదాకా దింపకుండా వుంచాల్సి వస్తుంది. శరీరవ్యాయామంతో యివి సాధించడం తేలిక.

సాత్వికాభినయాని కేకాగ్రత యవునరం. ఏకాగ్రత సాధించడానికి ప్రతి నటుడూ ప్రయత్నించాలి. ఇది చేతకాకపోతే సాత్వికాభినయం ప్రదర్శించటం చాలాకష్టం. ఒక పఠాన్నీ లేక గోడమీద పెట్టుకున్న నొక గుర్తు (చుక్క)నో తదేకంగా చూస్తూ ధ్యాన నిల్పటం ప్రాక్టీసు చేస్తే యేకాగ్రత కొంతవరకూ యలవడతుంది.

నటుల కాహార విహంగాదులలో నియమమూ నీతి, చాలా యవునరం. వృత్తినటులకు మరీను.

నటనలోని ప్రాథమిక సూత్రాలు : అందరికీ కను పించేలా మనంచేసేది ప్రతివారికీ యర్థమయేలా గుండాలి ఇందుకుగాను ముందుగా మనకి మనం నటించబోయే పాత్ర బాగా యర్థంకావాలి. చేసే విన్యాసమూ చెప్పే మాట అర్థయుక్తంగ వుండాలి.

నటనలో ననేక పద్ధతులున్నాయి. ఒకే పాత్ర నొక్కోతరం వా నొక్కో విధంగా నభినయించి మెప్పు పొందారు. ఇదెలా సాధ్యమయిందనేది పరిశీలిస్తే నటనకు యెప్పుడూ యొక ప్రమోదం లేదని దేశకాల పరిస్థితులను బట్టి మారుతూంటుందని తెలుస్తుంది. పరిణామ వాదం యొప్పుకున్నవాడు దీన్ని కాదనలేదు కొన్నికొన్ని రసాల

నొక్కొక్కవిధంగా నభినయించా అనుకోవడం పొరబాటు. ఆయా రసాలు తాము నటించే పాత్రల నైజాన్నిబట్టి మారుస్తూ ప్రదర్శించాలి. అంచేత Character study యనేది నటుడు ముఖ్యంగా తెలుసుకోవాలి.

ఒక త్రాగుమోతుపాత్రనే తీసుకుందాం-మధుసేవలో “రంగడు”-దేవదాసులో “దేవదాసు” ఈ రెండూ త్రాగు మోతు పాత్రలే అయినా మొదటిదానికి రెండోదానికీ యెంతో తేడావుంది. దేవదాసు త్రాగుమోతుతనం ప్రారంభించిన కాణ్ణించీ మధుసేవలో రంగడిపాత్రను అనుకరించేస్తే సరిపోతుందా? అలాగే దుఃఖం యిదీ ఒక్కో అంతస్తు మనుషులు ఒక్కోలా ప్రదర్శిస్తారు కదా! ఈ తేడాలు ట్యుణ్ణంగా అవగతం చేసుకుని ప్రదర్శించగలగాలి. అంతేగాని దుఃఖం అనంగానే గుండెలు బాదుకుం లేడిస్తే సరిపోదు ఇలాగే శృంగారం వగైరా ఇతర రసాలుకూడాను ఆయాపాత్రలనుబట్టి ప్రదర్శించాలేగాని శ్లోకాలలో వ్రాశాడకదా అనీ పిడుక్కి బిచ్చానికీ ఒకటేమంత్రం పఠించకూడదు.

ఒక్కోపాత్రను తీసుకుని ఆపాత్ర నైజగుణాలు వగైరా కథనుబట్టి సుభాషణ సన్నివేశాలక్రమాన్నిబట్టి తెలుసుకోవాలి. అటువంటిపాత్ర మనం ప్రాపంచికంగా ఎక్కడన్నా చూచామా అని గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. మనకు తెలియనిపాత్ర అయితే కొంత ప్రయత్నంచేసి తెలుసుకోవాలి. పురాణ, చారిత్రకపాత్రలైతే విఘ్నవిమర్శతో కూడిన గ్రంథాలు పఠి

శీలించి పెద్దలనడిగి తెలుసుకుని పాత్రస్వభావాన్ని అవగతం చేసుకోవాలి. మనకన్నా ముందు ఒక సాంప్రదాయాన్ననుసరించి పాత్రనటించబడుంటే ఆ నటనలోని మంచిచెడ్డలు అవగాహనచేసుకోవాలి. లేక మనకు అటువంటి వీలుచిక్కపోతే ఆ పాత్ర ఆవిధంగా నటించబడటం చూచిన వారినుంచి విషయాలు తెలుసుకోవాలి. అప్పుడు మన యభిప్రాయాలుకూడా కలబోసి నటనారీతులు నిర్ణయించుకోవాలి. అంతేగాని గ్రుడ్డిగా పాత నటులను అనుకరించకూడదు. నటనలో అనుకరణ పనికిరాదు - “నటన అంటేనే అనుకరణకదా! ఇదేమిటిలా అంటున్నాడనుకోకండి! మరోసటుడ్ని అనుకరించి నన్నాళ్ళూ మనం అపర.....లాగానే వుండాలి! నటనలో అనుకరించాల్సింది ప్రాపంచిక పాత్రలనుగాని ఉత్తమ నటులనుకాదు. ఉత్తమనటులపోకడలు పద్ధతులు తెలుసుకోవాలి. అంతేగాని వారినటన అనుకరించకూడదు.

తామెన్నుకున్న పాత్రను యుక్తంగా పరిశీలించి యా పాత్రమీద యొకమాదిరి నిర్ణయం జరిగినాక నటన ప్రాక్టీసు చేయాలి. కొందరి ప్రాక్టీసు యద్దంలో చూస్తూ చేస్తామంటారు. అద్దంలో చూస్తూ ప్రాక్టీసు చేసినవాడునటులు కాలేదుకాగా యొకరిద్దరు పేరుప్రఖ్యాతులు సంపాదించుకున్న నటులద్దంలో చూచే ప్రాక్టీసు చేశారనివినికిడి. ఇది యెంత వరకూ నిజమో తెలియదుకాని యీ మాదిరి ప్రాక్టీసువల్ల హాస్యకాభివయ మన్నది పూర్తిగా దెబ్బతింటుంది. పోతే

నిలువుటద్దముందు ప్రాక్షీసుచేస్తే ఫోజులూ వగైరా వోమాది
రిగా రావచ్చు. కానీ రంగస్థలమీద కూడా అద్దం దృష్టి
పథంనుంచి పోక నటుడ్ని యాంత్రికంగా తయారుచేస్తుంది.
సహృదయులైన విమర్శకులను దగ్గర కూర్చో పెట్టుకుని
నటించి తప్పొప్పులను తెలుసుకుని ప్రాక్షీసు చేయటం
మంచి పద్ధతి. నటనలో మంచి యనుభవం కలిగిన నిర్మాత
శిక్షణలో తర్ఫీదు పొందుతున్నప్పుడు యిక విచారించా
ల్సిన పనేలేదు. అద్దంలోచూచి యెప్పుడూ ప్రాక్షీసు చేయ
కూడదు. అద్దంలో చూస్తే భావాలెలా ప్రదర్శిత మవు
తున్నాయో చూసే దృష్టి వుంటుంది కాని ప్రదర్శిత చే
యవకాశముండదు.

సూలాభినయం సూక్ష్మాభినయ మన్న రెండు విధా
లైన యభినయం నాటకాలలో వాడుకలోవుంది ఆంగికం
వాచికం ఆహార్యం ఈ రెండు విధాలైన యభినయాల
లోనూ వాడతారు. నాటకాభినయానికి వన్నె తెచ్చేది
యాహార్యం (పాత్ర ధారణ లేక యలకరణ, దుస్తులు,
రంగాలంకరణ) ఈ ఆహార్యం సరియైనది నిర్ణయించుకోవాలి.
సూలాభినయంలో యాంగిక వాచికాలకు ప్రాధాన్యం.
సూక్ష్మాభినయంలో సాత్వికాభినయాని కెక్కువప్రాధాన్యం.

సూక్ష్మాభినయం మొదటి వరుసలలో కూర్చున్న
సభికులకు తప్ప చివర చివర కూర్చున్నవారికి సరిగా కన్పిం
చదు. ఇందుకు రంగస్థల మీది లైటింగు యేర్పాట్లూ

ప్రేక్షక స్థానంలోని సీటింగుయేర్పాటు కూడా కొంతవరకూ కారణాలు. ఈ రోజులలో కూడా యివి చక్కబడలేదు.

జనం యెక్కువగా హాజరైన నాటక ప్రదర్శనలలో విధిగా స్థూలాభినయానికి ప్రాధాన్యత యివ్వాలి. నిర్ణీతమైన (Limited) సభికులున్నప్పుడు సూక్ష్మాభినయానికి ప్రాధాన్యత నివ్వవచ్చు.

ఆంగికాభినయంలో నటుడు వివిధావయవాలను విరివిగా ఉపయోగిస్తాడు. ఈ పద్ధతి ధీరోదాత్త పాత్ర లెక్కువగా వాడకూడదు.

తోలుబొమ్మలాటలో చిన్నచిన్న పాత్ర లవయవాలన్నీ కదుపుతాయి. పాత్రల యాధిక్యత పెరిగినకొద్దీ తల మాత్రం కదుపుతాయి. ఈ విధానం నాటకాభినయానికి కూడా సూత్రప్రాయం కాగా భరతనాట్యపు 'కృష్ణ' పాత్రలూ స్థంభాకారపు తక్కువ (భటులు వగైరా) పాత్రలూ మనకు కోకొల్లలు! ఇది కూడని పని. కానీ భేక కాల పాత్రలనుబట్టి భరతనాట్యపు కృష్ణు లుత్తమ నటులుగా చెలామణి కాకపోలేదు.

ఆంగికాభినయం విరివిగా నుపయోగించేవారి కవయవ సౌష్ఠవమూ వాటి గదలికల్లోని సొంపూ, వన్నె తెస్తాయి.

వాచికాభినయం (ఇటీవల ప్రచారంలోకి వస్తున్న మూగనాటకాలలో మినహా) ప్రతి పాత్రకూ యవుసరం. వాచికం నిడువంగా, తగుస్థాయిలో వినదగిన కంఠస్వరంతో

ఔష్పగలిగియుండాలి వాచికాభినయంలో యాక్సెంట్ (Accent) మాడ్యులేషను (Modulation) వగైరాలు బాగా సాధనచేయాలి. ఒకేవాక్యాన్ని వివిధపాత్రలు ఆయా సందర్భాలనుబట్టి చెప్పేతేడాలు అవగతం చేసుకోవాలి.

పూర్వనాటకాలలో వచనంకూడా శృతియలకు యనుగుణంగా యుండేది. అందుకు విభిన్నంగానూ కొందరు (మహానటులే) చెప్పేవాడు రసస్ఫూర్తి యనేది యుంటే యే విధానమైనా ఫరవాలేదు.

స్వగతాలనూ, జనాంతికాలనూ ప్రకాశసంభాషణలకు విభిన్నంగా చెప్పాలి. స్వగతాలూ జనాంతికాలూ కూడా ప్రేక్షకులకు వినిపించేలాచెప్పున్నా యవి ప్రకాశసంభాషణలు కావసేభావం ప్రేక్షకులకు కలిగితేరేలా వాటిని చెప్పాలి.

సాత్వికాభినయంలో దిట్టలైననటులు యాంగికవాచిక ఆహార్యాభి నయాలను మిన్నగా ప్రదర్శించగలరు. సర్వ అవయవ వ్యాపారులను మనస్సు యెలాగయితే నడుపుతోందో సాత్వికాభినయం యలాగే తతిమ్మా యభినయాలను నడుపుతుండదు. నటుడు తాను ధరించేపాత్రయొక్క అప్పటి స్థితి గతులను యాలోచిస్తూ యందులో ప్రవేశించడానికి ప్రయత్నిస్తూ నటించాలి. నటుడు ప్రాపంచిక పాత్రమీద గెలుపు సంపాదించిదిక్కడే. ప్రాపంచికపాత్ర యొక విషయాన్ని అనుభవించి ఆ విధంగా ప్రవర్తిస్తుంది. కాగా నటుడు విషయాన్ని అనుభవించకుండా యూహించి ప్రదర్శిస్తాడు.

నటుని యూహాశక్తి యెక్కువగా బయల్పడేది సాత్వికాభినయంలో, త్వరత్వరగా పాత్రలో లీనం చెందడానికి వీలుగా నటుడు తదేకత (Concentration) యలవరచుకోవాలి. జరగని యొకసంఘటన జరిగినట్టు యూహించి తదనుగుణంగా రసోత్పత్తి చేయడానికి మనస్సు పరిపరివిధాల పరుగులు తీస్తుంటే సాధ్యంకాదు. అంచేత మనస్సు నిలకడకు సాధన యవునరం. మరోవిషయం : సాత్వికాభినయం యనుకున్న ఫలితాలు సాధించాలంటే ప్రేక్షకులుకూడా కొంతవరకూ పాత్రలో లీనమవాలి. అందుకుగాను ప్రేక్షకులను కూడా యూహాజగత్తులోకి తనతోబాటు తీసుకువెళ్ళగల శక్తి నటునకు అవునరం. మంచిసాధనతో అనుభవంమీద యావిషయంలో కూడా చక్కని ఫలితాలు సాధించవచ్చు.

ప్రేక్షకుల యభిరుచుల్నీ, Response నీ బట్టిస్తూ, సూక్ష్మాభినయాలను మారుస్తూ ప్రదర్శించగలగటం యొక విశిష్టత. ఇది అందరివల్లా కాకపోవచ్చు. అయినా సాధ్యమైనంతవరకూ ప్రేక్షకుల యానందాన్ని నుసరించి నటించడం మంచిది.

నాటకంలో నటించే ప్రతిపాత్రా రంగస్థలమీద యున్నంతసేపూ కథలోనూ సంభాషణలలోనూ లీనంకావాలి, జరిగేదీ జరుగబోయేది తాము చెప్పాల్సిందీ చెయ్యాల్సిందీ యంతకుముందే తమకు తెలిసినా తెలీనట్టూ అప్పటికప్పుడు సంభాషణ సన్నివేశాల పరిణామాన్ని బట్టి ప్రవర్తిస్తున్నట్లూ

నటించాలి. మరోపాత్రవటిస్తుంటే తదనుగుణంగా Reaction చూపాలి సాధారణంగా మరోపాత్ర తన సంభాషణ చెప్పుచున్నప్పుడు నాచాన్సురానీ నాతడాఖాకూడా చూపిస్తాలే యన్నట్టు బుర్ర క్రిందికి మీదికి ప్రక్కలకూ యూపుతూ నుంచోటం రియాక్ష్ ననిపించుకోదు. ప్రక్కపాత్ర చెప్పే సంభాషల్ని యనుభవించాలి. రంగస్థలంమీద పాత్రలే నాటకంలో లీనంకాకపోతే యిక ప్రేక్షకులసంగతి చెప్పాలా?

ఈమధ్య “ఫలానా నటుడు ఓవర్ యాక్ష్ ను చేసాడు” అన్నమాట చాలామంది దనటం నేర్చుకున్నారు. నటనలో ఓవర్ యాక్ష్ ను అన్నది లేదనేది చాలామంది పెద్దనటుల అభిప్రాయం! కాగా “అండరుయాక్ష్ న్”ను గురించివీరే అక్కడక్కడ మందలింపులుచేసినట్లుకూడా తెలుస్తుంది!! మనం ఓవరుయాక్ష్ ను అనుకునేది పాత్రధారి పాత్రను సరిగా అర్థం చేసుకొనక నటిస్తున్న విధానం. ఒక్కొక్కప్పుడు చూచేవారికి కూడా పాత్రస్వభావం తెలియక ఓవర్ యాక్ష్ ను అకుకుంటారు ఉదాహరణకు ప్రతాపరుద్రీయంలో పిచ్చివానిపాత్ర, కొంతవతకూ పేరిగానిపాత్ర. ఈ పాత్రలకు మోతాదుమించిన నటన అవుతరం. అది ఓవర్ యాక్ష్ నుకాదు. పాత్రలస్వభావంలోనే వున్నదీ ఓవర్ యాక్ష్ ను. అది ప్రదర్శించకపోతే “అండర్ యాక్ష్ ను” అవుతుంది. పేరిగాడు ప్రతాపరుద్రుడౌతాడు పిచ్చివాడు యుగంధరుడౌతాడు!!

ఒకదృశ్యంలో చెప్పేవారూ వినేవారూ ఇద్దరే కాక మరికొన్ని పాత్రలుంటాయనుకోండి. ఇవన్నీ రథంమీది బొమ్మల్లా కూర్చుని గుడ్లుమిటకరిస్తూ చూస్తూంటాయి. ఇది చాలా అసహ్యంగా వుంటుంది. ఉదా : కురుక్షేత్రంలో ధృతరాష్ట్రుని కొలువుకూటం. జహుళప్రచారంగల యీ నాటకాన్ని గురించి చెప్పాల్సిందేముంది !

రంగస్థలంమీద పనిలేనిపాత్ర, అ. టూవుండదు. సంభాషణలు లేనంతమాత్రాన అపాత్రలు దిక్కులుచూస్తూ మరబొమ్మల్లా నుంచోకూడదు. జరిగే సంభాషణలనుబట్టి వీరు కూడా నటిస్తూండవచ్చు. ఇటువంటి పాత్రలు నటించేటప్పుడు ముఖ్యపాత్ర (అనగా అప్పుడు సంభాషణలు చెప్తూ ప్రాధాన్యంవహించేపాత్ర)కు అడ్డుతగులకూడదు. అతని సంభాషణలూ నటనా చూడటం మాని యీ పాత్రలవంక ప్రేక్షకుల దృష్టి మళ్ళేలా ప్రవర్తించకూడదు. ఎవరన్నా ప్రేక్షకులు హఠాత్తుగా యీ పాత్రలవంక చూసినప్పుడు మటుకు యివి నిర్వాచారంగా నిలబడి కనిపించకూడదు.

నటనావిధానంలో అప్పుడూ, ఇప్పుడూ, యిక ముందూ కూడా మార్పులు అనేవి వున్నాయని గమనించాలి. ఇవి ఎందుకు? ప్రేక్షకుల అభిరుచులు మార్పుంటే నటనకూడా మార్పొంది, మారితీరాలి. లేకుంటే అది నాశనం అవుతుంది. తెనుగుజాతి ప్రాంతాల ప్రేక్షకులకు నచ్చిన నటన విద్యాధికు విజ్ఞానవంతులకు నచ్చకపోవచ్చు. కొన్నాళ్ళకు తెనుగు

బడిన స్త్రీతాలవారుకూడా విద్యాధికులు మెచ్చే నటన కల వాటుపడవచ్చు. విద్యాధికులకూ విజ్ఞానవంతులకూ సాంప్రదాయనట నని లేనిపోనివేవో ప్రదర్శిస్తూ కూర్చుంటే నాటకమంటే మొహం మొడుతుంది. అంతేగాకమరొక అపహాస్యంగా కూడా వారు భావించవచ్చు. అందుకనే “అసంపూర్ణ రామాయణం” లాంటి వ్యంగ్యనాటికలు బహుశ ప్రచారంలోకి వచ్చాయి!

నాటకాభినయం శాస్త్రమూ, కళా, అనే చర్చ అనవు సరం. కావలసిందల్లా ప్రజానురంజకంగా అభినయించగల్గటం. ఇందుకు తగు కృషి అవుసరం.

ఔత్సాహిక నాటక ప్రయోగము

(e) ఆహార్యం

1. పాత్రధారణ, అలంకరణ (Make up).

ఔత్సాహిక నటులలోనేమి వృత్తి నటులలోనేమి పాత్రధారణను గురించి తెలిసినవారూ, తెలిసి యాచరించ గలిగినవారూ, బహు కొద్దిమంది. మేకప్ లోని మూల సూత్రాలు తెలుసుకున్నంతమాత్రాన తమకుతాము మేకప్ చేసుకోవడంగాని, లేక మేకప్ లో తానుపాత్ర ప్రజ్ఞావంతుల నుడుకోవడంగాని పొరబాటు.

కొద్దోగొప్పో మేకప్ తెలిసినవారుకూడా తమ ముఖానికి రంగువేసుకోడానికి ధైర్యంచాలక మేకప్‌మాన్ వద్దకు చేర్తారు. 'నాకు ముందు వెయ్యమంటే నాకు ముందు వెయ్య'మని.

ఔత్సాహికనటునకు యెప్పుడోగాని రంగస్థలమెక్కేయవకాశం లభించదు. మేకప్‌మీద యెన్ని పుస్తకాలుచదివినా యెన్ని డిమాన్డ్స్ ప్రేమనుచూచినా యవకాశాలుతక్కువగుట మూలాన సాధనచేసి ప్రత్యేకత సంపాదించే యవకాశ ముండదు. అందుచేత యెందుకీ బాదరబంధీయంతాయని మేకప్‌కు మరొకరిమీద యాధారపడతారు. ఔత్సాహిక నాటకాలకు కుదురుకున్నా ప్రొఫెషనల్ మేకప్‌మాన్ ప్రొఫెషనల్ గానే వ్యవహరిస్తాడు. అతనికి పాత్ర స్వభావం మనసూ వగైరాలు తెలుసుకుని ప్రత్యేక మేకప్ చేయాలనే యాసక్తి యుండదు. కాగా యిందుకుగాను మన సమాజంతో బాటు (అందులో నొకడుగా) మెలగగల మేకప్‌మాన్ దొరకటం లేక తయారుచేసుకోగలగడం యీ సమాజపు యద్వప్తమనే చెప్పాలి.

సాధారణంగా మేకప్‌మాన్ ముందు కూర్చున్నవారు తమ వేషస్వభావం వయసూ యతనికి చెప్పరు. మన సెక్స్‌తో వుంటుంది. ఉత్సాహం యెగడటూంటుంది. మేకప్‌మాన్ కివ్వేం పట్టవు వరసపెట్టి రంగుకొట్టుకురావడం 'కార్యక్రమంలో ఓపన్నండేళ్ళ బాలాకుమారుడిలా తయారుచేసివేడలి'

‘ఆ! అద్దంచూచుకోండి’ యంటాడు. తీరా అద్దంచూసుకుని “అయ్యో కొంపముంచావయ్యోయ్, నేను వేసేసి ముసలాడి వేషమని” లబలబలాడ్తావు “ఆమాట ముందే చెప్పలేక పోయాడా? సరేరండి” యని యిక ముఖానిండా పిచ్చిగీతలు గీసి వదుల్తాడు. అప్పుడా వేషం మనం అనుకున్నట్లు ముసలిముఖం గాకుండా జబ్బు మొహంగానో మరోలాగానో యుంటుంది.

తనకు తాను మేకప్ చేసుకోడం తేలికేకాని కొంచెం శ్రద్ధా మంచి ప్రాక్టీసు యుండాలి. మేకప్ యంటే రెండుచేతులకీ యింతగ్రీజ్ పెయింట్ (కేక్) తీసుకుని బాగా మర్దించి మొహానికి టపా టపా బాచుకోడం కాదు. (మాచిన్న తనంలో యిదోసర్దాగా యుండేదనుకోండి!)

మీరంతా పోర్నల్లు కంఠస్థంచేసి మీ పాత్రను తీసుకొని నటించగలమనే ధైర్యంతో నాటకప్రదర్శకు హాస రయాడు. మేకప్ చేసుకోడానికి కూచున్నారు ఆఖరున చేసుకుంటున్న యీ మేకప్ నే మీరు రంగస్థలమీద ప్రవేశించగానే ప్రేక్షకులు ముందుగా చూచేది. ఈ పురాణమీదనే మీరు యెంతో గొప్పగా నటించబోయే పాత్ర నిర్మాణం, పరిణామం యాధారపడ్డది అందుచేత యిది యెంత ముఖ్యమో ఆలోచించుకున్న నటుడు మేకప్ గురించి ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకుంటాడు. మేకప్ లో రంగుల కలయిక తెలియాలి, ఏయే రంగులు కలిస్తే ఏయే యెఫెక్టు వస్తుందో

బాగా తెలియాలి. అవునరమ్మైతే నీ రంగుల కలయికమీద ప్రయోగాలుచేయాలి. ఏవోకొన్ని యింగ్లీషు పుస్తకాలు చదివి కేకుల నెంబర్లు తలుచుకుంటూ జపంచేస్తుంటే మేకప్ చేతకాదు. ఇంగ్లీషు పుస్తకాలలో వారు వ్రాసిన మనుషుల రంగూ మనరంగూ వేరు. ఆ నెంబర్ల కేకులు (గీజ్ పెయింట్స్) మనకు పడవు. కనుక పుస్తకాలు చూచి, నెంబర్లు కంఠస్థం చేసి మోసపోకండి. స్వంతంగా ప్రయోగించి యేయేనెంబర్లు గల రంగులు యేయేవిధంగా సరిపోతాయో తెలుసుకోవాలి. అయితే యీ ప్రయోగాలు ప్రదర్శన ముందుమటుకు చెయ్యకండి. ఇంటిదగ్గరచేసినా మీదుతప్పే అవకాశంవుంది. రంగ స్థలంమీద యెంతలైటు వుంటుందో అంతలైటూ పెట్టుకుని ఈ ప్రయోగాలుచేయాలి. రంగులకు కాంతికి (లైటుకు) చాలా సంబంధంయుంది. కాంతిప్రభావం రంగుల్ని తమాషాగా మారుస్తుంది.

మేకప్ సామానులు మంచివి యెంచుకుంటే యాట్ట శ్రమపడకుండా చక్కగా మేకప్చేసుకోవచ్చు. చెప్పడు మాటలువిని చెడ్డసామానులు తెచ్చుకుంటే మీరెంతచక్కగా నటించదల్చుకున్నా రంగస్థలంమీద మీపాత్రధారణ సరీగా లేకపోతే రసాభాసమవుతుంది. (మధ్యలో మీసాలూడి పోవడం రంగువున్నట్టుండి బీటలుపడిపోవడం లేక కారిపోవడం వగైరాలు). మీకు పరిచయంలేని పరికరాలు యనుభవం సంపాదించకుండా మొదటిమారుగా వాడకండి.

ఈ క్రింది మేకప్ సామానులు ప్రతినాటకానికి యుపయోగిస్తాయి.

1. గ్రీజ్ పెయింట్ నెం 2, 2½, 3, 5, 9.
2. కార్మైన్ (ఫ్లక్స్ రెడ్ లేక యాజ్) నెం 2, 3.
3. రోజ్ పౌడరు (ఫేస్ పౌడరు)
4. సఫేద్ (జింక్ పౌడరు)
5. ఎరుపురంగు (గుమ్మాలకి వేసుకు నేది మంచిది) 1 తులం
6. పసుపురంగు ,, ,, ,,
7. స్పిరిట్ గమ్
8. ఐబోపెస్సిల్స్ (నలుపు, బ్రౌన్)
9. ఐషేడ్స్ కు వివిధరంగుల కణికలు
10. పౌడర్ పఫ్ (లాంబ్స్ పూల్) పాడ్స్
11. క్రేప్ హెయిర్ (అనేక రంగులుంటాయి మనకు తెలుపు, నలుపు, గ్రే రంగులు చాలు)
12. కొబ్బరినూనె.
13. సబ్బు (లక్స క్రేష్ట)
14. రంగు తుడుచుకునేందుకు కొత్త గుడ్డముక్కలు లేక పాత వైనా బాగా వుతికించినవి (వీటికి లోపిస్తే కత్తె నులనిండా దుస్తులనిండా రంగుపులిమి యుంటుంది జాగ్రత్త!)
15. చిన్న కత్తెర (మంచిది)
16. అద్దం (పెద్దవీ చిన్నవీ కూడా)

17. సేస్టీపిన్నులూ

18. సూదీ దారం.

స్పిరిట్ గమ్, కొబ్బరినూనె సీసాలు అవుసరం ముగియకుండానే తన్నేసి ఒక బోసేస్తారు హడావిడిలో; ఎవర్ని యేమియనటానికి వీలుండదు, పైగా పారబోసుకున్నాక యెవర్ని మటుకు యేమిప్రయోజనం! అంచేత వీటికా ప్రమాదం రాకుండా ముందే జాగ్రతపడాలి. ఖాళీ సిగరెట్టుడబ్బలలో యిసుకపోసి యీ సీసాలను వాటిలో గుచ్చి పూచుకోడం మంచిది.

స్పిరిట్ గమ్ ముందుగా పెట్టచేసుకోవాలి. ఒకటి రెండు చుక్కలు బొటన వేలుమీద వేసి చూపుకు వేలుతో పట్టిచూస్తే సరిగా అతికేదీ లేదీ తెలుస్తుంది. సరిగా అతక్క పోతే కాస్త రెజిన్ మెత్తగానూరి తగుమాత్రంగా కలిపి బాగా గిలకరించండి.

వేషధారణకు కొద్దిక్షణాలు ముందు చక్కగా గడ్డం గీసుకోవాలి. ప్రొద్దున్నే చేసుకున్నా లెద్దా అని తీరా గ్రీజ్ పెయింట్ వేసుకునేసరికి గడ్డమంతా అసహ్యంగా కనిపిస్తుంది. పొడరువేసేసరికి అసలు చూడలేకుండా తయారవుతుంది.

గడ్డంగీసుకున్నాక : చెమటా, మట్టి, నూనెజిడ్డు లేకుండా ముఖం సబ్బుతో సుభ్రంగా కడుక్కోవాలి. లక్ష్మి సబ్బు నాటకాలప్పుడు వాడటానికి బహుశ్రేష్టం. కొన్ని యితర సబ్బులు వున్న జిడ్డుకుతోడు మరోకొంత మైసలాంటి బరికను పట్టిస్తాయి.

తలవెండ్రుకలు ముఖంమీద పడకుండా వెనక్కి దువ్వుకోవాలి. అపురమైతే ఒక గుడ్డపీలిక తలకు కట్టుకోవాలి. తలవెండ్రుకలు ముఖంమీదపడి గ్రీజ్ పెయింట్లు వేసేటప్పుడు చీకాకుచేయకుండా ఇక మనవేషానికి సరిపోయిన నెంబరు గ్రీజ్ పెయింట్ కొంచెంగా కుడిచేతి చూపుడువ్రేలుకు తీసుకుని యెడమ చేతి అరచేతిలో వ్రాసి దాన్ని బాగా మర్దించాలి. చేతివేళ్ళకి వుంగ్రాలుంటే వాటిని తీసేయాలి. కేకు (గ్రీజ్ పెయింట్) వ్రాతదైతే బిగుసుకుపోయి వుంటుంది. ఎంత మర్దించినా సాకాసపడదు. ఇలాంటి కేకునుగని, లేక చేతులకు పట్టించుకున్నాకగాని పెట్రోమాక్స్ లైటు తలదగ్గర పెట్టివుంచితే మెత్తపడుతుంది. గ్రీజ్ పెయింట్ ముఖానికి యెక్కువగా పట్టించుకోగూడదు.

మేకప్ అనేది ముఖభావాలు కనిపించకుండా వేసుకునే ముసుగుకాదు. ముఖాన్ని తేజోవంతంగానూ భావప్రకటన కనుగుణంగానూ వుండేట్టూ చేయాలి.

మేకప్ లో సాధారణంగా రెండువిధాలు :

(1) సామాన్యమైనది.

(2) ప్రత్యేకమైనది.

సామాన్యమేకప్ అంటే ముఖాన్ని వున్న దున్నట్లు మెరుగుద్దేసెయ్యటం. ప్రత్యేక మేకప్ అంటే ముసలి ముఖాలు, వికృతాకారాలు స్పెషల్ యెఫెక్టు (మసూచికం వ కరటింకర్లు వగైరా) చూపటం.

ఈ రెండుతరహాలకుకూడా గ్రీజ్ పెయింట్లు వేసుకోడం పాడరద్దుకోడంవరకూ ఒకటే. కాగా ప్రత్యేక మేకప్ వాడబోయేవారు గ్రీజ్ పెయింట్ రంగులు మార్చుకోవాలి. ఒకేమారు ఒకరంగుగాని ఒక్కొక్క భాగానికి ఒక రంగు చొప్పునగాని వాడాలి.

గ్రీజ్ పెయింట్లు సాధారణంగా నెం 2 లేక $2\frac{1}{2}$ అన్ని ముఖాలకీ వాడారు నె బర్ల బాధ ఆట్టలేకుండా ఓ సుళువు సూత్రం చెబుతాను. పసుపూయెరుపూ రంగులు వాడటంలో మీరు నేర్పరితనం సంపాదిస్తే నెం 2 లో మీరు కోరిన రంగులు తెప్పించుకోవచ్చు. ఈ రంగుల మిళితం జాగ్రత్తగా ముందు పరీక్ష చేసుకోవాలి. మీరీరంగుల మిళితం చేయగల నేర్పు బాగా సంపాదించాలి. అప్పుడు యెన్ని యేళ్ళ వయస్సుకు రోగిరంగు బాగా నవ్వుతుందో యప్పటికప్పుడు మీరే తయారుచేసుకోగలరు. ఇదీగాక మనలో కొందరు తెల్లతోలు వాళ్ళు కొందరు నల్లతోలువాళ్ళూ వుంటారు. అంచేతయేదో ఓనెంబరు పట్టుకు ప్రాకులాడకూడదు. నల్లవాళ్ళకు ఎరుపూ పసుపూ రంగులు ఓమోతాదు యెక్కువపడాలి. తెల్ల వాళ్ళకు యివి అంతగా యెక్కువ కలపకూడదు.

గ్రీజ్ పెయింట్లు రెండుయర చేతులమీదా బాగాపల్చగా అయేలా మర్దనచేసుకోవాలి. అలాదుద్దుకుంటూనే రెండు అరచేతులూ రెండు చెంపయెముకలమీదా (చీక్ బోన్స్) బాగా అదుముకోవాలి తరువాత నుదురుకీ గడ్డానికీ అదుముకోవాలి.

అంటే యీ భాగాలు రంగుతో హైలైట్ కావలసినవన్నమాట. ఇక ముఖం అంతా అద్దుకుని జాగ్రత్తగా కలుపుకురావాలి. ముఖం అంతకీ (ముందు అద్దిన నాలుగు చోట్లా కొంచెం యెక్కువగా) సమానమైన ఫిల్మ్ పడేట్టుగా పులమాలి. ఈ గ్రీజ్ పెయింట్ యెక్కుడా యెక్కువ తక్కువలు (మాసికలు, పొడలు) పడకూడదు. చెవుల గుంటలన్నింటిలోనూ బహుశ్రద్ధతో పులమాలి. గడ్డంక్రిందా, మెడముందు వెనుకలూ జాగ్రత్తగా రంగు కలిసేలా పులమాలి.

చాలామందికి ముక్కుకి గ్రేజు పెయింట్లు సరీగా సతకదు. (ముక్కుమీద చెమట పోసేవారికి మరీను) యెక్కువన్నా యవుతుంది, తక్కువన్నా యవుతుంది. పొడలు పొడలుగా వస్తుంది. తీరా పొడవద్దే సరికి యీ లోపం విపరీతంగా కనుపించి రంగు కడిగేసుకోవాలసి వస్తుంది. కనుక ముక్కుకి గ్రేజు పెయింట్లు చాలా జాగ్రత్తగా వాడాలి. ముక్కు ముఖంలోని యన్ని భాగాలకన్నా (చెవులు మినహా) చల్లగా యుంటుంది. (ముక్కుమీద చెమట పోసే వారికి మరీను). గ్రీజు పెయింట్ లోని మైనం యీ చల్లదనానికి తగిలీ తగలకండానే యీ భాగాలలో గట్టిపడి పోతుంది. గట్టిపడిపోయిన పెయింట్లు బాగా పులమడానికి వీలుగాక పొడలూ, యతుకలూ యేర్పడుతాయి. అందుచేత ముక్కుకి గ్రీజు పెయింట్లు వేసేటప్పుడు ముక్కును పొడిరుమాలుతో తుడిచాలి. అప్పుడరమ్మైతే కొంచెం దుద్దితే సరి వేడెక్కు

తుంది. రంగును తొందరగానూ గట్టిగానూ చేతులతో రుద్దుకుంటూ ముక్కుకు పట్టించుకుంటూ యుంటే యీ భాగానికికూడా రంగు బాగా పడుతుంది.

మామూలుగా నాటకాలలో వాడే గ్రీజు పెయింట్లు తడితగిల్లే గట్టిపడి ఫిక్సు అయిపోతుంది. ఏ పరిస్థితిలోనూ పొడరునొక్కి గ్రీజుకు నిగారంపు తగ్గేలా చేయకుండా గ్రీజు పెయింట్లకు తడి తగలనీయరాదు.

ఇంతవరకూ గ్రీజు పెయింట్లు మేకప్ కు పునాదియని తెలుసుకున్నాం. ఈ పునాదిమీదే ముందు ముందు మీరు చేయబోయే మేకప్ యంతా యాధారపడి యుంటుంది. అందుచేత యిది చాలా జాగ్రత్తగా చేసుకోవాలని మరో మాట నొక్కి చెబుతున్నాను. ఏ పరిస్థితులలోనూ గ్రీజు పెయింట్లు యెక్కువగా పట్టించుకోవద్దు. తక్కువైతే మరో కోటిరంగు వేసుకోవటంలో వున్నహాయి యెక్కువ పట్టించు కుని తక్కువ చేసుకోవడానికి గుడ్డతో తుడుచుకోవడంలో లేదు!

గ్రీజు పెయింట్లయినాక ఫేస్ పౌడర్ (పూజ్) వాడాలి. ఇదీ యనేక రకాలు. రంగుల మార్పుకూడా యుంటుంది. ఏ రంగు కావాలో మాటిమాటికీ మీరు పుస్తకాలలో చూచే యలవాటు మానుకోవాలి. అనుభవం మీద తెల్సు కోవడం మంచిది. తెలియని సామానులు వాడకండి. పెద్ద పెద్ద పేర్లున్నాయి కదాయని. ఎక్కువ యెప్పుడూ చీళ్ళకు

వాడకూడదు. ఇది ఫిక్సుకాక కొంతసేపటికి కదిగి కారటం ప్రారంభిస్తుంది. అన్నిటికన్నా శ్రేష్ఠం మంచికంటెనీవారు తయారుచేసిన గుమ్మాల రంగు. పేర్లమీద మోజుంటే Carmen 2 వాడండి. ఎట్టటి వాళ్ళయితే రెండుబుగ్గలూ కొంచెం గిల్లండి. రెండు బుగ్గలమీదా యెట్టథాళు దిగు తుంది. ఒక 'స్పాట్'లో యక్కడ యెట్టరంగు పట్టించండి. కొంచెము యెక్కువగానే! (మరీ యెక్కువద్దునుమా!) ఆ ముద్దను, లేక చుక్కను ముక్కువేపుకూ, చీక్ బోన్ వైపుకు బుగ్గలవైపుకూ సర్దుకు రావాలి. దుద్దకూడదు. ముందు రంగు యంటించినచోట కొంచె మెక్కువగానూ సర్దివనోట్ల లో పేడ్ వచ్చినట్లుగానూ వుండాలి. ఇది చాలా బాగుంటుంది. మొగవారికి వల్లవారికి, చీక్ బోన్ క్రిందుగా రంగు మచ్చ పెట్టి పై మాదిరిగానే సర్దుకురావాలి.

పడుచువేపాలకు యిదేరంగును కొంచెంగా నుదురు యూ చివరనుండి యీ చివర వరకూ ఒంటిరేఖ విభూతిలా పెట్టాలి. ఆ గీతను క్రిందకూ పైకీ సర్దివేయాలి. మూడు ప్రేళ్ళకూ కొంచెంగా పట్టించుకుని చెవులమీద యద్దుకొని సర్దుకోవాలి. గడ్డం క్రింది యెముక మీద యూ చెవి తమ్మి క్రిందనుంచి యీ చెవి తమ్మి క్రిందవరకూ యొక ప్రేలు పెడల్పున వ్రాచాలి. గడ్డంముందు భాగానికి (క్రింది పెదవి క్రింద యేర్పడిన గుంటలో) పెదవి పెడల్పున యద్దాలి. ఇవన్నీ సరిగా సర్దుకోవాలి ముక్కు దూలానికి ముక్కుపుడ

కలు పెట్టుకొనే చోట కూడా యద్దాలి. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే యావనరక్తం ముసమిసలాడుతూ ప్రవహించే యన్నిచోట్లా యీ యెర్రరం గద్దాలి. దాన్ని జాగ్రత్తగా నర్దాలి. రుద్దకూడదు. ఫీక్స్ కు వేసిన షేడ్ కన్నా ముఖా మీద యితరచోట్ల వేసిన షేడ్స్ తక్కువగా వుండాలి.

ఇక్కడ యవుసరమైన వేషాలకు ఐషేడ్స్ దిద్దుకో వాలి. లైట్ మేకప్ పులకు ఐషేడ్స్ యనవుసరం. ఎరుపు, ప్రాను, నీలం, గ్రే, రంగుల పెన్సిళ్ళతో యీ షేడ్లు దిద్దుకో వాలి. లేకుంటే ఆయారంగులు జాగ్రత్తగా అగ్గిపుల్ల (వెలి గించి ఆర్పినలిపితే మొనవస్తుంది) తో కనురెప్పలవద్ద దిద్ది వాటిని పైకనురెప్పకు పైకీ, క్రింది కనురెప్పకు క్రిందికీ నర్దాలి.

ఇక పొడదు వేసుకోవచ్చు ఇది రోజ్ గాని లేక Broun (బ్రౌన్) (ఎరుపు, పశుపు, రంగులు మిశ్రితమైన రంగు) గాని యుండాలి. (ఈ రంగులుకలిస్తే చర్మపురంగు వస్తుంది) పొడదు కొంచెంగా అక్కడక్కడ అద్దితే లాభం లేదు. పొడదు అద్దడానికి చెయ్యి వుపయోగించరాదు. “లాంబ్స్ వూల్ పఫ్” యుపయోగించాలి. ఎక్కువైతే మెత్తనిబ్రష్ తో తుడిచివెయ్యాలి. ఆ అద్దినపొడదును గ్రీజ్ పెయింటుయొక్క నిగారింపు తగ్గేలా మెత్తని గుడ్డతోవత్తాలి. తరువాతకూడా యెక్కువతక్కువలుంటే జాగ్రత్తగా కలుపుకు నుంచేసుకోవాలి. పొడదు అద్దకం సరిగాకలిసాక చేతులు రెండూ స్క్విల్లోముంచి విడిలించేసి (చేతులు కొంచెం తడిచేసుకొని)

మొహం యంతటా యద్దకోవాలి. పొడరు యద్దటంలో యింకాయేమైనా మిగిలిపోయిన తేడాలను యీతడిచేతితో సవరించేసుకోవాలి. ఇప్పుడు మేకప్ ఫిక్స్ యయిపోయిందన్న మాట.

ఏ పరిస్థితుల్లోనూ పొడరుయద్ది రంగుఫిక్స్ చేయకుండా కనుబొమ్మలు, కనురెప్పల వెంట్రుకలకు నల్లరంగు పులమ రాదు. అది ముందుగా వాడితే పొడరుయద్దటప్పుడు మొహం యంతటికీ నల్లరంగు పడుంది.

కనుబొమ్మలు (స్పెషల్ మేకప్ లేకపోతే) నల్ల పెన్సిల్ తోగాని యిండాకా చెప్పినలాటి మొనదేల్చిన యగ్గిపుల్ల తోగాని నల్లరంగుతో దిద్దుకోవాలి. ఇక్కడకూడా 'బ్లాక్ కేక్' వాడటం మంచిదికాదు. ఇదీ కరిగి క్రిందికికారుతుంది కాటుక వాడవచ్చు జాగ్రత్తగా. చూపుడువేలు బొటన వేలు మునుగోళ్ళతో కొంచెం నల్లరంగు తీసుకుని జాగ్రత్తగా కనురెప్పల వెంట్రుకలను సవరదీయాలి. చాక్సుకూడా నల్లరంగుతో కలుపుకోవాలి. నుదురుపక్కలజుట్టుకునల్లరంగుతో తేలికగా "టచ్" చేయాలి.

ఇక లిప్స్టిక్ : కొందరు పెదవులచుట్టూ గీతగీసుకుని జాగ్రత్తగా యెర్రరంగు పట్టిస్తారు ఇదిబాలెట్ బాక్స్ చిల్లలే కనిపిస్తుంది మొగవాళ్ళకు, అందులోనూ ముసలివాళ్ళకు యే పరిస్థితులలోనూ లిప్స్టిక్ వాడరాదు ఏతే పడుచు (మొగ) వాళ్ళకూ, మరీ నల్లగా వున్నవారికి మటుకు కొంచెం యెర్ర

రంగు (కార్మెన్ నం. 2) క్రింది పెదవికి రాసుకుని పై పెదవిలో నొక్కుతూ సరిచేసుకోవాలి రెండు పెదవులకూ యెప్పుడూ పూయవద్దు అడపాత్రలకులిప్పిందిద్ది కార్మెన్ 2తో కాస్త జుక్ పొడకు కలిపి క్రింది పెదవికి చుక్క పెడితే ఆ పెదవులు ఆహ్వానిస్తున్నట్లుంటాయి !

కొందరు బ్యూటీషియన్స్ (నల్ల చుక్కలు) పెద్దారు. ఇవి స్త్రీ పాత్రలకు వాడటం మంచిదే ముఖభంగిమలకుబట్టి గడ్డం ప్రక్కల, పెదవులపైన, ముక్కుకు క్రిందుగా (యేదో ఒక పైపు) ఒక్కొక్కప్పుడు ఫాలభాగానికో ప్రక్కకూడా యీ చుక్క పెట్టవచ్చు.

“అకర్ణాంత విశాల నేత్రాలు” కావాలంటే నల్లరంగు చార వెలుపల కనుకాలనుంచి కణతలదాకా లాగవచ్చు.

ఏదైనా అతిగా మాత్రం యెయ్యకండి. అన్నీ అందాలూ ఒకరికేపెట్టేస్తే తలినెట్టి రామారావుగారి “ప్రబంధసుందరి” తయారవుతుంది ! గుండ్రటి ముఖంకలవారికి అకర్ణాంత విశాల నేత్రాలు పెడతే హార్డి మహాశ యుడు జ్ఞాపకం వస్తాడు !

కోప పాత్రలకు కనుకొలుకులలో (ముక్కు ప్రక్కనున్న భాగం) ఎర్ర చుక్క పెట్టాలి అయితే నాటకంలో యీమాడిని మేకప్ (పాత్ర స్వభావవివరణచేసేది) అనవసరం నాట్యము లకు మాత్రం యిది పనికివస్తుంది. నాటకంలో ప్రవేశించిన పాత్ర మొదట్టింపి చివరవరకూ కోపంగా వుండవచ్చు. యెప్పుడో యొక్కడో కోపం వస్తుందని మొదట్టింపి

కొలకుల్లో యెర్రచుక్కలు పెట్టుకుకూర్చోనక్కరలేదు. నటుడు తగుమాత్రపు మేకపుతో రసాలన్నీ, నటిస్తూ ఒప్పించాలి. రసానుగుణంగా మేకప్‌లో వున్నాయికదా అని పుస్తకాలలో వ్రాసినట్లు చేసుకు కూర్చోకూడదు.

ఇక మీసాలూ గడ్డాలూ వగైరాలు పెట్టుకోవచ్చు. అయితే అరునదానికి కానికానికి క్రేప్ హెయిర్ జోలికి పోవడం చాలా ప్రమాదకరం సాధ్యమైనంతవరకూ నల్లపెన్నలు క్రేప్ హెయిర్ స్థానం యాక్రమించటం మంచిది. తప్పనిసరిగా క్రేప్ హెయిర్ వాడవలసివస్తే మటుకు కొన్ని ముందుజాగ్రత్తలు అవుసరం.

స్పిరిట్ గమ్ ముందుగా పెన్సిల్ చేసుకోవాలి. ఇదివరకు చెప్పాను, మళ్ళీ చెబుతున్నాను. స్పిరిట్ గమ్ సీసా బాగా గిలకరించి ఒకటి రెండు చుక్కలు బొటన వ్రేలుమీద వేసుకుని చూపుడువేలుతో నొక్కిచూస్తే సరిగా అతికేదీ లేనిదీ తెలుస్తుంది. సరిగా ఆతక్కుపోతే కాస్త రెజిన్ మెత్తగానూరి తగుమాత్రంగా కలుపుకోవాలి. ఈ పెన్సిల్ నాటకపు క్రితం రోజునే చేసుకోవాలి.

ఇక క్రాప్ హెయిర్ లోకూడా రెండురకాలున్నాయి. ఒక రకం (తక్కువ ఖరీదుప) నిగనిగలాడుతూ బిరుసుగా యుంటుంది. ఇది బాగా అలకదు. మంచిరకం నిగరింపు తక్కువగా మామూలు పెంట్లుకల మాదిరివుంటుంది మెత్తగా పట్టుకుచ్చువలె వుంటుంది. ఇది మంచిది. ఇది జడల రూపంలో

బభ్రమవుతుంది. కావలసిన దానికంటే యెక్కువగా యెప్పుడూ యీ జడ వూడదియ్య కూడదు. ఒక యంగుళము జడ సుమార్తైన నాటకం మొత్తానికి సరిపోవచ్చు. జడ వూడదీసి చాలా రోజులు నిలవయుండింది గుంభన Texture తగ్గిపోయి జావజావగా వుంటుంది

నాటకం రేపనగా శుభ్రంగా జడవూడదీసి (వంకులు పోకూడదు) సీశ్వలో బాగా నానబెట్టాలి. మర్నాడు యుదయము (అంటే నాటకం రోజున) తీసి శుభ్రంగా పొడి గుడ్డతో యద్దాలి. అలా యద్దేటప్పుడు కూడా వంకులు పోకుండా జాగ్రత్త పడాలి. అటుపిమ్మట తగుమాత్రిపు యెండలో యార బెట్టాలి. మండుటెండలో దీన్ని యెండవేస్తే కమురుకంపు కొట్టడమే కాక షేప్ చెడిపోతుంది. ఈ విధంగా క్యూర్ చేసుకున్న క్రేప్ హెయిర్ వూడిపోకుండా చక్కగా అతుక్కుని వుంటుంది. బజార్లో కొన్నదికొన్నట్లే వాడితే నూనె జిడ్డు వగైరాలుండి సరిగా అతకదు. నూనె స్పిరిట్ గమ్మకి విరుగుదు.

క్రేప్ హెయిర్ యంటించాల్సిన భాగానికి స్పిరిట్ గమ్ జాగ్రత్తగా పిల్లలువాడే వాటర్ కలర్ బ్రష్ తో రాయాలి. రాసీ రాయుగానే క్రేప్ హెయిర్ యంటించ కూడదు. కానేపు రాయాలి. బాగా యారాక (పూర్తిగా యెండిపోయినాక కాదు). కావలసినవిధంగా క్రేప్ హెయిర్ యంటించుకోవాలి. కొంచెం తడిగల చేతిదుమీలుతో కాసే

పదిమి పట్టకోవాలి. మధ్యలో నూనె తగలకుండా వుంటే దీన్ని పట్టుకు వుయ్యాలలూగినా వూడకపోవచ్చు.

క్రేప్ హెయిర్ తో మీసా లనేకరకాలుగా చేస్తారు. అవన్నీ యిక్కడ చెబితే యీ భాగానికే యొక పెద్దపుస్తకం కావాల్సి వస్తుంది. ముఖ్యమైనవి రెండురకాలు చెప్తాను.

1. మీసాన్ని (లేక గడ్డాన్ని) కావలసిన పేపులో ముందుగానే తయారు చేసుకుని దాన్ని యంటించుకుని తరువాత కత్తెరతో సరిచేసుకోవటం. ఇది చాలా తేలికపద్ధతి.

2. మీసాల్ని గడ్డాల్ని ముందుగా తయారు చేయకుండా క్రేప్ హెయిర్ కొంచెంకొంచెం తీసుకుంటూ వెంట్రుకల మొదళ్ళు పైనించి కిందకు యంటించుకుంటూ పోతూ దాన్ని యవుసరమైనట్టు కత్తెరతో కత్తిరించుకుంటూ పోవడము మరో పద్ధతి.

మొదటి పద్ధతిలో మీసం క్రింది వెంట్రుక లాపొడుగు నుంచీ పొడుగు వరకూ యతుక్కుంటాయి. రెండవ పద్ధతిలో మొదళ్ళు మాత్రమే యతుక్కుంటాయి. ఈ పద్ధతిలో మీసా లతికించిన వానిలా కాకుండా నిజంగా మొలచిన వాటిలాగుంటాయి. అయితే యీపద్ధతి కష్టం. ఈమాదిరి మీసం పెట్టడాని కెంత చెయ్యిదిరిగిన వారికైనా పావు గంటకు తక్కువ పట్టదు.

కనుభూమ్మలకు కూడా క్రేప్ హెయిర్ వాడతారు. ఇందాక చెప్పినట్లు ప్రత్యేక కారణ ముంటేతప్ప కనుభూమ్మ

లకు క్రేప్ హాయిర్ వాడకండి. ఒక్కొక్క వేషానికి పొదలు లాగుండే కనుబొమ లవుచరమవుతాయి. అటువంటిప్పుడూ తప్పని సరయినప్పుడూ మాత్రమే క్రేప్ హాయిర్ వాడండి. లేకుంటే నల్ల పెన్నలేచాలు చక్కగా కనుబొమలు దిద్దుకోడానికి.

స్పెషల్ క్యారక్టర్ మేకప్ :— స్పెషల్ క్యారక్టర్ మేకప్ అంటే ఒక మనిషి ముఖం యతని ముఖంలాకుండా మరోమనిషి ముఖంలా కనిపించేటట్టుచేయ్యడం యని పైన మనవి చేసాను.

పైన వివరించిన విధంగా సామాన్యమైన మేకప్ కు వాడే గ్రీజ్ పెయింటూ, పౌడరూ వాడటం వరకూ దీని కీమామూలు మేకప్ కూ భేదంలేదు. మేడ్స్ కోసం నల్ల పెన్నలుతో కొన్ని గీతలు గీస్తే సరిపోదు.

ముసలి ముఖం కావాలంటే సాధారణంగా నుదుటిమీద మూతివద్దా కొన్ని నల్ల గీతలు గీస్తారు. కళ్ళమట్టారా, బుగ్గలకూ నల్లరంగు పులిమేస్తారు ఈ విధంగాచేస్తే ముసలి తనంకన్నా రోగిష్టితనం యెక్కువగా వ్యక్తమవుతుంది.

ఏదో యొక ప్రత్యేక ముఖాన్ని తయారు చెయ్యాలి వచ్చినప్పుడుతప్ప (మీ ముఖమే ముసలితనంలో యెలాగుంటుందో అలా తయారు చెయ్యవలసి వచ్చినప్పుడు) మీరు ముసలితనంలో యెలాగుంటారో యలా మేకప్ చేసుకోటం

మీరు ముసలితనంలో యెలాగుంటారో చాలా తేలికగా తెలుసుకోవచ్చు.

కనుబామలు పైకెత్తి ముఖంబిట్టించితే నువ్వుటిమీద గీతలు పడ్తాయి. ఆ గీతలు నల్ల లేక డార్క్ బ్రౌన్ పెన్నలుతో దిద్దండి.

ఆశ్చర్యం ప్రకటిస్తూనవ్వండి, కళ్ళప్రక్కలవంపులు కనిపిస్తాయి. అక్కూడా పైరంగు పెన్నలుతో దిద్దకోండి.

మూతివెడల్పుచేసి నవ్వితే మూలలు ముడతలు పడతాయి. వాట్నికూడా పైమాదిరి దిద్దండి.

ఈగీతలు గీతలలాకాకుండా ముడలనేభ్రమకలిగేలా గీసుకోవాలి. అందుకుగాను నల్ల లేక డార్క్ బ్రౌన్ పెన్నలు గీతలప్రక్క తెల్లగీతగీసి దాన్ని మొదటిగీతతో జాగ్రత్తగా కలుపుకుంటూవస్తే వెలుగునీడలయెఛ్చెప్పవచ్చి నిజంగా ముడతలనే భ్రాంతి కలిగిస్తాయి.

ఇంతలా ఒక్కసారి చెయ్యగలపనికాదు. ప్రయత్నం మీదా యనుభవంమీదా మంచి నేర్పరితనం సంపాదించవచ్చు. కాస్త నలుపు లేక నీలరంగు, గడ్డంపెరిగేచోట (మాసిగడ్డానికి వాడే విధంగాకాదు) కళ్ళచుట్టూ రారాసుకోవాలి. ఒక్కో వేషస్వభావాన్ని బట్టి ముక్కుకు కూడా ఆ వైపు ఈ వైపు యీరంగు రాసుకోవచ్చు.

తలనెరసినట్లు చూపడానికి కొందరు పుత్తతెల్ల ఫేస్ పౌడరు తలమెట్టుకల కక్కడక్కడ యద్దుతాడు. ఇది

చాలా పొరపాటు, షేన్ పాడరు చివరంటానిలవదు. మధ్యలో మాసిపోయి తెల్ల వెంట్రుకలు నల్ల పడ్డాయి. మామూలు పాడరుకు బదులుజింక పాడరు వాడటం మంచిది, కాస్త లేజ్ వీన్ కూడా కలిపి పట్టిస్తే మరీమంచిది.

పళ్ళూడినట్టు చూపడానికి నల్ల యెనామిల్ పళ్ళుకి నేయాలి,

గుడ్డికన్నుకోసం యెర్రధాళు నీరుల్లి పాయ సంపాదించి దానిపై (పల్చని) పొర జాగ్రత్తగాతీసి కన్నుమూసి బాగా స్పిరిట్ గమ్ రాసి, అరిసతర్వాత ఆ పుల్లిచొక్క యంటిస్తే దగ్గర్నుంచి చూసినవాళ్ళే నిజంగా యది గుడ్డికన్నే యనుకుంటారు.

గుడ్లు తేలేసినట్లు చూపడానికి కళ్ళుమూసుకుని పై రెప్పలకు లేజ్ లైనులో కలిపిన జింకుపాడరు పట్టిస్తేసరి.

అనుభవంమీదా పరిశోధనమీదా యిలాంటి మెలకువ లనేకం కనిపెట్టా పోవచ్చు. ఈ సందర్భంలో ఒక్క మొక్క మళ్ళీ జ్ఞాపకం చేస్తున్నాను.

“నాటక మంటే లేనిదాన్ని యున్నట్లు ప్రేక్షకులచేత భ్రమింపజేసే అద్భుతకళ” ఈ సూక్తి ఆహార్యం విషయంలో అక్షరాల నిజం.

కుంకుడుకాయలు దుదాక్షులులా కనిపిస్తాయి.

మొచ్చిబంగారం వివిధరంగుల్లో పెండి బంగారంగానూ, నవరత్నాలక్రిందా చెలామణివుతుంది.

సూక్ష్మంలో మోక్షం చూపించటం బాగా నేర్చుకోవాలి.

విగ్గులు (టోపాలు) :

సాధ్యమైనంతవరకే వివాదకండి. విగ్గు మధ్యలో పడిపోతుందేమో ననే భయం మీకు నాటక మాడ్చున్నంతసేపూ వుంటుంది. తప్పవినరిగా యిది పెట్టుకోవల్సివస్తే మంచివిగ్గు మీతలకు సరిపోయినది చూచి వాడండి. దాన్ని నెత్తిపెట్టుకోబాయేముందు కాస్త తైలసంస్కారంచేసి దువ్వండి అన్ని వేపులా అదిమేలా గమర్చుకోండి.

విగ్గుపెట్టబాయేముందు తలముందుభాగంలోని వెంట్రుకలు ముందుకు దువ్వి విగ్గుపెట్టి ఆవిగ్గుమీదనుంచి యీ వెంట్రుకలు వెనక్కువిరిచి తలపిన్నలు (అవుసరం అయితే) పెట్టేస్తే విగ్గుపెట్టినట్లుండదు. మామూలు శిరోజకేశములే అనేలాగుంటుంది. ఛాత్రవద్దా కణతలవద్దా యవుసరం అయితే కాస్త క్రేప్ హాయి అంటించాలి.

మీసాలు, గడ్డాలు.

ఇవి కూడా యప్పటికప్పుడు క్రేప్ హాయిర్ తో నంటించుకోడం మంచిది. లేకుంటే రెడీమేడ్ గా వున్నవన్నా అమర్చుకోవచ్చు. చెవులకి కొక్కేలతో తగిలించుకునే విమాత్రం వాడకూడదు. అవి మధ్యలో ఘాడిపోతాయి.

చేతులూ, పాదాలూ,

సాధారణంగా నాత్సాహికులు చేసే పొరబాటు మెడ, చెవులకు, సరీగా రంగుపట్టించుకోకపోవడమూ, చేతులకూ పాదాలకూ అసలు వేసుకోకపోవడమూను.

ముఖానికిమాత్ర మతి యందంగా రం గద్దకుని కాళ్ళూ చేతులూ యధాతథంగా వదలివేస్తే అసహ్యంగా కనిపిస్తుంది. చేతులకీ పాదాలకీ గ్రీజ్ పెయింట్ వేసుకో నక్కరలేదు. ఇదివరకు పెరల్ క్రీమ్ పూసుకునేవారు. అది లేనిపక్షంలో, జింక్ పౌడరూ, షున మొహానికి వేసుకున్న రంగుకు సంబంధించిన షేడ్ వచ్చేలా యెరుపూ పసుపూ రంగులుకలిపి నీళ్ళతో పూసుకుంటేచాలు. పౌడలూ మచ్చలూ మటుకు రాకుండా చూచుకోవాలి. ఈవిధమైన రంగుదుస్తులతో కప్పబడని శరీరభాగానికంతటికీ వెయ్యాలి. నిక్కరూ నగంచేతుల చొక్కాలువాడేట్టయితే మోచేతులూ మోకాళ్ళ వరకూ యీ రంగులే వేయాలన్నమాట.

మేకప్ అయిపోగానే యిక మీకు నిర్ణయింపబడ్డ దుస్తులు ధరించవచ్చు.

నాటకంలో “అతినర్వత్ర వర్జ్యయేత్” యీ సూక్తి పాత్రధారణకు మరీ యెక్కువగా వర్తిస్తుంది. మేకప్ యెవరికి వారు వేసుకోవడం నేర్చుకోవడం మంచిది. మేకప్ లో పత్యేక ప్రవీణులు తయారవడంకూడా సమాజాలకు మంచిని

అహర్యం

(ii) దుస్తులు

“దుస్తుల విషయం పెద్దగా తెలుసుకునేదేముంది ? బొత్తాహిక నాటక సమాజాలు చారిత్రాత్మక నాటకాల ప్రయత్నమే చేయడగదా ! వాటికేకదా దుస్తులు కావలసినది ?” అని యా భాగాన్ని యశ్రద్ధ చేయకండి.

చారిత్రాత్మక నాటకాలూ, పౌరాణిక నాటకాలూ తీసుకుంటే, యించుమించు మీకు దుస్తులబాధ లేదనే చెప్పవచ్చు. మంచి డ్రెస్సుల కంపెనీకి వెళ్తే మీకు కావలసిన దుస్తులన్నీ దొరుకుతాయి. పరికరాలు కూడా వారివద్దనే దొరుకుతాయి కాస్త డబ్బు యెక్కడానా !

ఇలాటి నాటకాలను దుస్తులు యెన్నుకునేటప్పుడు కూడా జాగ్రత్తగా యే యే మనిషికి యే యే దుస్తులు కావాలో నిర్ణయించుకుని లిస్టు వ్రాసుకుని నవి సంపాదించుకోవాలి. సాధారణంగా మనం యే కంపెనీకో వెళ్ళి “ఏమయ్యా ! మేము ‘ఛత్రపతిశివాజీ’ నాటకం వేస్తున్నాం సీదగ్గర యేమేమి దుస్తులున్నాయి ?” యని యడుగుతాం. ఆ కంపెనీ యజమాని వ్యాపార సరళిలో (బేరం పోగొట్టుకోడానికి యిష్టంలేక “అయ్యోబాబూ ! మనదగ్గర లేనిదటూ వుంటుందా ? మీకెందు కన్నీ నేను చూచుకుంటాగా !” అంటాడు. మంచివాడైతే యలాగే యన్నీ తెచ్చు

కుంటాడు. కానీ సాధారణంగా జరిగే సంగతి; తీరా నాటకం రోజున నాలుగు పంచలూ, యెదు చొక్కాలూ తక్కువ తేస్తాడు. దాంతో నావేషము ముందుగనుక యా చమ్మికొట్టునో తొడ క్కుంటానులే. నే తొడుక్కుంటానని పోట్లాటలూ యొక్కొక్కప్పుడు కొందరు నటులు మూతులు బిగచీసుకుని కూర్చోటాలూ జరుగుతాయి. ఇలాంటివి జరుగకుండా ముందు జాగ్రత్త పడటం మంచిది. మనకు కావలసిన దుస్తులన్నీ యొక కంపెనీలో దొరక్కపోతే మరొకంపెనీకి కూడా యార్డర్ దిద్దటం మంచిది.

చారిత్రాత్మక నాటకాలలో దుస్తులరంగుల కలయిక చాలా ముఖ్యం. కాగా యప్రభంశపు నీనరీల ముంపర నాటక మాడతూ దుస్తుల రంగుల్ని గురించి యాట్ట బాధపడనక్కరలేదు. నీనరీలు (నెట్టింగులైతే మరీ మంచిది) దుస్తులు రంగుల కాంచి నేషను చక్కని లైటింగు యెఫెక్టుతో చారిత్రాత్మక నాటకాలు ప్రదర్శిస్తే చాలా చక్కగా వుంటాయి. ఈ పీల్లు మన రంగుస్థలానికి డ్రేవు, ప్లీటింగోనం ప్రయత్నించడం చాలా వ్యయప్రయాసలకు లోనై నవని.

బొత్తాహిక సమాజాల్లి వ్యయాన్ని భరించే స్థితిలోలేవు. అంతగా భరించే స్థితిలోవున్న సమాజమంటూ బైల్డింగ్ తే నీ విషయమై సలహాలివ్వగల పెద్ద - లనేక వుంది. శున్నాధు, గొప్పగొప్ప, పుస్తకాలున్నాయి.

ఇకపోతే మామూలు సాంఘిక నాటకాలకూ నాటికలకూ దుస్తులవిషయం, ఇదియెవరూ పట్టించుకోదు. సాంఘికం యనగానే యే దుస్తులైనా సరే సరిపోతాయనే ధీమా.

నిర్మాత యీ విషయంలో కూడా తగు శ్రద్ధ వహించి యెవరెవరేయే విధంగా దుస్తులు ధరిస్తే బాగుంటుందో ముందుగానే నిర్ణయించాలి. ముందుగా చెప్పలేదు యంచాత ఓమాడు ఓనటిమణి “దొంగటకం” నాటికలో (ఇది యొక సామాన్య గృహస్థు యింట్లో రాత్రి 10-40 కి ప్రాచీన భించే నాటిక, భర్త పెట్రోలింగుకుని బైటికి పోబోతుంటే భార్య నివారంపులతో ప్రారంభ మవుతుంది ఈ నాటికలో స్త్రీ పాత్రకు సంసారపక్షపు స్త్రీ యింట్లో పడుకోబోయే ముందు కట్టుకునే దుస్తులు వాడాలి) తలకి మస్లీరూ కళ్ళకి జోడూ. చేతిలో శాకూ పుచ్చుకుని గ్రీన్ రూమ్ లోనుంచి బైటకు వచ్చింది. “ఇదేమిట మూతల్లి యీ వేషం?” అంటే, వెంట పున్నాయన “ఆ-కాస్త డాబుసరిగా కనిపించవద్దండీ?” యన్నాడు. ఆయన్నీ యావిడ్ని యొప్పించి ఆపటాటోపం యంతా యెలిపించేసరికి మాతాతలు దిగివచ్చారు. ప్రదర్శన పదినిముషా లాలస్యంగా ప్రారంభించాల్సి వచ్చింది.

ఇకపోతే యీ రోజుల్లో యన్ని వృత్తులవారూ, యన్నీ మతాలవారూ యొకేవిధమైన దుస్తులు వేసుకుంటున్నాడు. కానీ నాటకంలో యిలాధరిస్తే బాగుండదు.

“రాజు వెళ్ళలే సభాకూ” (పాత్ర ప్రవేశించేటప్పుడు తనని పుట్టుపూర్వోత్తరాలు చెప్పటంలేక చెప్పించటం) రోజులు పోయాయి సంభాషణలలోకూడా యెప్పటికోగాని యీ పాత్ర ఫలానా యని తెలియబడలేదు అంతా అసహనం దుస్తులన్నా ప్రత్యేకించి ధరింపజేయటం మంచిది. పాత్ర యొక్క స్వభావాన్ని బట్టికూడా దుస్తుల నిర్ణయంజరగాలి. దుస్తులరంగులు రంగస్థలం వెలుగులో కొట్టొచ్చినట్టు కనపడాలి. ప్రత్యేక సందర్భాలలో ఇంకా వ్యతిరేకంగా పూడాల్సిస్తే తప్ప వెలా తెలా పొయే దుస్తులు ధరించిన పాత్రలు (సాఫీక నాటకాలలోనైనా సరే) ప్రేక్షకులను ఆకర్షించలేవు.

ఈ దుస్తుల సమస్య ముందుగానే తేల్చుకుని నిర్ణయించు కోకపోతే తీరా నాటకం మొదలెట్టబోయేసరికి మూతి ముడుపులు ప్రారంభమవుతాయి. సాఫీకాలలో ఏ పాత్రకా పాత్ర దుస్తులు తెచ్చుకోవల్సిందే. అతనివద్ద లభ్యంకానివి మరెవరి వద్దనైనా నడిగి ముందుగానే దగ్గర పెట్టుకోవాలి. తీరా నాటకం రోజున రంగు వేసుకుని “ఏరా హనుమంతరావ్, ‘డాక్టరుకోటు’ తెచ్చున్నానే ఏదీ యిలాపారెయ్” అంటే ఆ హనుమంతరావు నాలిక కడుచుకుని “అరెరె మర్చి పొయారా బ్రదర్” అంటాడు. పోనీ యిప్పుడెళ్ళి తీసుకు రమ్మందా మంటే, అతడూ ముఖానికి రంగు పట్టించుకుని కనుబొమలు దిద్దుకు టున్నాడాయే! ఎలా పెళ్ళిమనడం? ఇక నీకు యేమి పుచ్చినంతపనోతుంది, అక్కడికీ యిక్కడికీ అయిన

వాళ్ళనీ కానివాళ్ళనీ పరుగులెత్తించటం, దుసరుసలూ బుసబుసలూను. నీకునిర్ణయించిన దుస్తులూ పరికరాలూ సీసంచీలో లేకుండాఅసలు నువ్వు నాటకప్రదర్శనకు హాజరవటం పెద్ద పొరబాటు. ఔత్సాహిక నటుడుగా యిలాంటి పని యెప్పుడూ చెయ్యవద్దు.

ఆ హా ర్యం

(iii) రం గాలంకరణ.

మేకప్ చేసుకుని దుస్తులు ధరించటంతో ఆహార్యం పూర్తికాలేదు. రంగస్థలాలంకరణకూడా ఆహార్యంలో ఒక భాగమే.

ఈ రంగస్థలాలంకరణలోకూడా అనేక మార్పులు వచ్చాయి, వస్తున్నాయి. ఎన్ని మార్పులువస్తున్నప్పటికీ ముఖ్యంగా మనం గమనించాల్సింది, రంగస్థలంమీద మనం చేసిన ప్రతి అలంకరణా ప్రతి ప్రేక్షకుడికీ కనిపించాలి. అంతే గాక యీ రంగస్థలాలంకరణ పాత్రలనుగానీ వారి నటనను గానీ మరుగుపరచనిచోట్ల వుండటంకూడా ముఖ్యం.

రంగాలంకరణకు ముఖ్యంగా యీ రోజులలో శిరశి వాడుతున్నారు. సెట్టింగులు వాడుతున్నామని అనుకుంటూ వాటికికూడా తెరలే వాడుతున్నారు. సెట్టింగులకీ తెరలకీ తేడావుంది. మన రంగస్థలం యీ తేడాలను అంతగా పట్టించు

కోలేదు. తెరల్ని సెట్టింగుల్ని కలగాపులగంగా నన్ని సమా
హరించు పాట్లన్నాయి.

తెరలమీ దుడ్డావననాలూ, వీధులూ, కొండలూ
నదులూ వ్రాయించేసి కింద ఓ బలమైన కర్రదూర్చి పైకి
క్రిందికి రోల్ (చుట్టుకునేలా) చేస్తే అవి తెరలూకావు సెట్టిం
గులు అంతకన్నా కావు. ఈ రెండురకాలయొక్క అస్వాభావిక
కలయిక అవుతుంది. తెరలమీద ముడతలుంటాయి. వీటి
మీద వేసిన మేడలూ మిదె వంకర్లు పోయాయాయి.

సెట్టింగుకు ముడతలుండరాదు. అది గాలిలో పూగ
రాదు. పూర్తిగా ఫ్రేములో బిగించాలి. ఇతే ఇలా ఫ్రేములో
బిగించబడినవాటితోబాట పుసరాన్ని బట్టి తెరలుకూడా
వాడ్తూ బారు. అదంత మంచిపద్ధతి కాదు. వాడితే పూర్తిగా
తెరలన్నా (జొమ్మలు లేనివి) వాడాలి. లేకుంటే పూర్తిగా
సెట్టన్నా నిర్మించాలి. ఒకవేళ తప్పనిసరిగా తెరలు సెట్టింగులో
వాడాల్సివస్తే నమి ముడతలు పడకుండా నూగిన లాడకుండాను
జాగ్రత్తపడాలి.

“ఈ దుర్భేద్యమయిన బండిఖానా నుంచి బైట పడ
గలనా?” అనునొక పాత్ర జైయిల్లో నున్నట్లు భిషయిస్తూం
టాడు, జైలుగోడ; కటకటాలువున్న తలుపు పెయింట్ చేసిన
తెర వెనుక కట్టారు. ఈ తెర వెనుక (ఎప్పుడూ ఎవరో యొక్కరు
ఉండి తీర్తాడు) నున్న వారు వెనుక నుంచి సరిగా ఈమాటలు
అంటున్నప్పుడే ఒక్క తోపు తోస్తారు? తెర ముందుకు

వచ్చి అల్లనాడు. ఎంత నుచ్చేద్యమయిందో బంగిళానా! ఇలాంటి అపద్రంశాలు చేసేకన్నా ఏదో ఒక రంగు తెర వేసేస్తే సరిపోతుంది. అదే జైలు, అదే ఉద్యానవనం అదే అన్నీను నటులు చక్కగా అభివయం చేస్తుంటే, అదృశ్యాన్ని ప్రేక్షకులే తమ మనోవిధిలో చిత్రించుకుంటారు. అనవకనవక దృశ్యాన్ని ప్రేక్షకుల ముందు దృష్టికి వేస్తే పనికి వస్తుంది.

రంగు తెరలు వాడేవాడు కూడ వాటికి లేనిపోని హంగులూడబరాలూ పెట్టున్నాడు. రంగు తెరమీ దొక పటం ప్రవేశపెట్టాడన్నట్లే. అది ఓ గది గోడల్లా కనిపించదు. ఆ పటాన్ను విరి తీస్తున్నట్టుంటుంది. తెరలూ యిటూ ఉగినప్పడల్లా. ఏదన్నా ప్రత్యేకావుసర ముంటే తప్ప తెరలకు అలాగే కరణాలు వేయ కూడదు.

తెరలు కూడా గుంభనగా నిలబడటానికా చివరనుంచి యీచివర వరకూ సంచి కుట్టి చి అందులో నిసుక నింపాలి. తెరలేదో యొక రంగుని వాడవచ్చును. అయితే కొన్ని రంగులు వెలుగును మింగేస్తాయి. కొన్ని క్లుప్త ప్రకాశింప జేస్తాయి. తెరల ముందు ప్రదర్శించే నాటకాలను నీలి తెర ముంధు ప్రదర్శించే నాటకాలనటం పరిపాటయింది. ఇది సత్యమారం. నీలి తెర నాటకానికి వాడకూడదు. నీలి రంగు వెలుగును మింగేస్తుంది. ఛాస్ (Fawn) లేతపసుపు లేతనీలం లేక లేత గ్రేరంగులు తెరలకు ఇలాగా పనికివస్తాయి.

తెరలకు వాడేగుడ్డ మందంగా ఉండి రంగును మెరవ జేసేదిగా ఉండాలి. వెల్ వెల్ గుడ్డ ఖరీదెక్కువైనా చాలా బాగుంటుంది.

“పిండి కొద్దీ రొట్టె” అన్నట్లు రంగా లంకరణలో సమాజపు ఆర్థిక పరిస్థితిని బట్టి సామాగ్రి నిర్ణయం చేసుకోవచ్చు, కాగా పెద్దగా డబ్బు ఖర్చు చేయకుండానే యద్భుత ఫలితాలను సాధించవచ్చు.

మేడమెట్టుమీద నుంచి దుముకునూ రంగస్థలంమీద ఒకపాత్ర ప్రవేశించే దృశ్యాన్ని మేడమెట్టు నెట్టులేకుండానే యత్యద్భుతంగా ప్రదర్శించేవాళ్ళు. నాలుగైదుకొయ్య మెట్లుగల బ్లాకులు (ఎత్తైన స్లాటుఫారా లెక్కడానికి తయారుగా ఉంటాయి) ఒకటి సంపాదించి ఒకవైపు వింగుతో రెండుమెట్లు బైటకు కనిపించేలా కోణంలో పెట్టాలి, దాని నెనతో బల్ల (టేబిల్) వేయాలి. పాత్రధారి బల్లమీద నుంచుని రెండవ మెట్టుమీదికి దూకి పరుగుత్తుకుంటూ రంగంమీదికి ప్రవేశిస్తాడు. ప్రేక్షకులు ఈ పాత్రధారి మేడమెట్లన్నీ దూకుతూ వచ్చాడని భ్రమిస్తారు. యాక్షను రియాక్షను సరిగా ఉంటే,

నాటకంలో ప్రేక్షకులను మీరు భ్రమింపజేసి నవ్వుడు వాడుపొందే తృప్తి మీరునిజం వస్తువులను ప్రదర్శించినప్పుడు పొందలేరు.

లేనిది అన్నట్లు భ్రమింప జేయటమే నాటకానికి ఉన్న గొప్ప లక్షణం. ఈ భావం నాటకరచనలో కొట్టవచ్చి

నట్లు కనిపిస్తుంది. విశ్వేశ్వరాలయం పెట్టుకట్టాల్సిన అవుసరం లేదు కనుకనే విశ్వేశ్వరాలయ వర్ణన ఒక పాత్రచేత చెప్పించడం. ద్వారకానగరాన్నీ ఆలయందల్లీనీ ప్రేమమీదకు తెచ్చి “అదిగో ద్వారక ఆలయందలవిగో” అని ఎలుగెత్తి ఆరిపించటమొందుకూ? చెప్పించడమో, చూపించటమో యేదో నాకటి చేస్తేచాలు.

కౌత్సాహిక నటులు ప్రదర్శన చేసే రంగస్థలం సర్వ సాధారణంగా చాలా చిన్నదిగా యుంటుంది. ఇందుమీదికి లేనిపోని సుంజామా అంతా చేర వేసి దీన్ని సూరీచిన్నది చేసి స్తున్నాడు పాత్రధారులకు కాలూ చెయ్యూ కడుపుకునే చోటు లేకుండా కూడా పోతోంది.

ఒక పాత్ర ఇనప్పెట్టై తీయూల్సి, సన్న వేళ ముంటుం దనుకోండి అప్పుడమాంతం యినప్పెట్టై మోసుకువచ్చి రంగం మీద పెట్టనక్కర లేదు. ఇది తేవటానికీ తొలగించటానికీ చాలమంది మనుష్యులు కావాలి అట్టల్లోకడితే వసహ్యంగా ఉంటుంది. కాగా ప్రక్కతెరవద్దకుపోయి ఇనప్పెట్టై తీసినట్లు అభినయిస్తేచాలు. అభినయం బాగుంటేనిజంగా నీవినప్పెట్టై తీసావనే ప్రేక్షకు లనుకుంటారు. ఐతే యినప్పెట్టైకూడా ఒక పాత్రధారి అయితే ముటుగు (అది వేరే సంగతి!) దాన్ని కూడా రంగ మిక్కించాల్సిందే.

ఓ నాటకంలో “యిదిగో యాయినప్పెట్టై ముట్టుకు ప్రమాణం చేస్తున్నాను. నామాటనమ్మ” యన్నమాటలు

సంభాషణ మధ్యలో వచ్చాయి. ఆ పాత్రను నేనే యభినయిస్తున్నాను. సంభాషణ యా మాటలకు సమీపిస్తున్నప్పుడు నేను యెప్పుడూ రంగస్థలంమధ్య వుండేవాడిని కాను. (ఒలా వున్నట్లైతే చాలా ప్రమాదం ఆ మాట చెప్పడానికి ముందు ప్రత్యేకం సహారా యెడారి దాటినంత వ్యవధి తీసుకోవాలి.) రంగనికి ఓ ప్రక్కకు మెల్లిగా చేరేవాణ్ని. ఆ ప్రత్యేక సంభాషణ చెప్పేముందు యెఫర్టులెస్ (Effortless) గా తెరలోకి వెళ్ళి స్వరస్థాయి హెచ్చించి “యిదిగో యీ యినప్పైటై వుచ్చుకు ప్రమాణం చేస్తున్నా” ననే వాణ్ణి. ప్రేక్షకులు నిజంగా నేను యినప్పైటై తలమీద చేయివేసి యా ముక్కలు చెప్పినట్లనుభూతి పొందేవారు.

ఈ యెఫెక్టు నేనొక్కడే తీసుకు వచ్చినది కాదు. రంగంమీదున్న పాత్రనాతో బాగా సహకరించేది. నేచెబుతున్న మాటలకూ నాచేప్పల కతిడు చక్కగా రియాక్టుచేసేవాడు. అతడి రియాక్ష్ను ప్రేక్షకులలో ప్రతిబింబించేది. ఇతడు నేను యినప్పైటై తలమీద చేయివేయటం చూసినట్లు యభినయిస్తుంటే యితణ్ని చూస్తూ నామాటలు వింటున్న ప్రేక్షకులు తామూ తెరలోని దృశ్యము చూచినట్లే భ్రమించేవారు. ఇటువంటి రియాక్ష్నులేక పాడైపోయిన మరో యుదాహరణ చెప్తాను. ఒక పాత్ర యినప్పైటై తీసి మరో పాత్రకు డబ్బు యివ్వాలి. ఇనప్పైటై తెరవాల్సిన పాత్ర తెర ప్రక్కకిపోయి యినప్పైటై తెరచినట్లు యభినయిస్తుంది.

డబ్బుదీసుకునే పాత్రధారి అసలు యావేపే చూడకుండా “వోం యైదారేవుందన్నావు?” యంటాడు. అంటే యంత కంటే యా పెట్టెలో యెక్కువే వూదన్నమాట. అయితే కంతస్థం చేసిన సంభాషణ మర్చిపోకుండా యితడా సమయానికి చెప్పాడేగాని యినపెట్టెలోకి చూస్తున్నట్లు యభినయించలేదు. ఆ కారణాన కనపడని యినపెట్టె వున్నట్లుగా ప్రేక్షకులకు యనభూతి కలుగలేదు.

ఇంతకూ చెప్పనచ్చే దేమిటంటే పాత్రలన్నీ సహకరిస్తే లేని యన్యుతాలు యన్నట్లు భ్రమింప చేయ్యవచ్చు. విశ్వరూప సందర్శనం బొమ్మలతోనూ, వైరువర్కులతోనూ, చూపనక్కరలేదు. కృష్ణ పాత్రధారి చక్కని భంగిమలో నుంచుని విశ్వరూప వర్ణన చెబుతుంటే (కవిత్రాసినపద్యమే) దుష్ట చతుష్టయం భయకంపితులై గజగజ వణుకుతుంటే ధృతరాష్ట్ర గాంధారులు వాళ్ళంతా కళ్ళుచేసుకుని సంభ్రమాశ్చర్యాలతో చూస్తుంటే, విదుర ద్రోణాదు లానంద భాషాలు రాలుస్తూ విశ్వరూపాన్ని యారాధిస్తున్నట్లు అభినయిస్తుంటే ‘విశ్వరూప సందర్శనానుభూతి’ ప్రేక్షకులు పొందరా? కాగా యీ దృశ్యానికి ప్రేక్షకులను కొంచెం ముందుగా తయారుచేసివుంచాలి సన్నెన్న కంటిన్యూచేస్తూ అసలు దృశ్యం పతాక స్థాయిలో ప్రదర్శించాలి.

నేటి యాత్మాహిక సమాజాలలో రంగాలంకరణకు చూపాల్సినపన్నీ చూపించితీరాన యపోహయొకటి కాగా

ప్రేక్షులను కుని పాతుకుపోతోంది. కాగా భావాన్ని విస్మయించి ప్రదర్శనలు చేసిన పూర్వ సమాజాలు కొన్ని రంగస్థలంమీద ముఖ్యాంశాలు, దృశ్యాలు, (యభినయపూర్వకంగా) ప్రేక్షకుల మనోఫలకాలమీద హత్తులేక పోయి యిట్టే రంగాలంకరణ కార్యాటాలు చేస్తున్న నేట సమాజాలు కొన్ని కూడా యీ విషయంలో (యసందర్భ యసంపూర్ణతల వల్ల) యంతకన్నా యెక్కువ పరాజయాలనే పొందుతున్నాయి.

ఫుట్ లైటుకు ప్రేక్షకులకి మధ్య యొక జానమయెత్తున రంగస్థలం యూచిపరచుంది యీ చివరవరకూ యెట్ట గుడ్డకట్టాలి, ఇది చాలా ముఖ్యం.

ఈ సందర్భంలో రంగస్థలం కొల్లలు గురించి కొంత వర్ణన యవునరం.

రంగస్థలం పరిమాణా లేకుంటే యనే ప్రశ్నకు తమకా విషయంలో బాగా యనుభవం వుండనుకున్నవారు 18 అడుగుల వెడల్పూ, 9 అడుగులలోతూ వున్న రంగస్థలం వుండాలనటం విన్నాను. నిజానికి యీ పరిణామాలు ఓమోస్తరుగా యన్ని ప్రదర్శనలకూ దామాయిపా సరిపోవచ్చు. కానీ యీ కొలతలు తెలుసుకొనే ముందుగా గమనించాల్సిన ముఖ్యవిషయం యొకటివుంది ఇద్దరుగాని యొకరుగాని రంగస్థలంమీద నిలబడియున్న దృశ్యానికి యిత పెద్ద వెడల్పుగల రంగస్థల మనవ్రసరం. కాగా యిక్కడే లేక ముప్పై మంది

ప్రవేశించినపుడు యీ రంగస్థలం చాలదు. రంగస్థలాన్ని యవుసరమైనట్లు కుంచించుకోవడమూ పెంచుకోవడమూ చేయగల యేర్పాట్లు ప్రవేశపెట్టడం మంచిది. ఇందుకుగాను తెరలు, లైటింగు వాడే నిపుణత్వం కావాలి. ఈ విషయాలు తుణ్ణంగా తెలుసుకోడానికి యనుభవజ్ఞులనూ, మంచి పుస్తకాలనూ సంప్రదించవచ్చు గ్రంథవిస్తరణ భీతిచే యిక్కడ వివరాలు చర్చించదలచలేదు.

లైటింగు :

అగ్గిమీద గుగ్గిలం మొదలు పెట్రమాకు లైట్లు యెల్క్రిక్ లైట్లు ఆర్కులైట్లు వరకూ వచ్చాయి.

లైటింగు ప్రత్యేక శ్రద్ధతో నేర్పాటు చేసుకోవాలి. రంగస్థలమంతా ప్రేక్షకులకు కనపించేలా లైటింగు యేర్పాటు చేసుకోవాలి.

ఫుట్ లైట్లు, సైడ్ లైట్లుతోనాటు పై లైట్లు కూడా వుండాలి. లేకపోతే పిచ్చిచిడలు పడ్డాయి. ఒకానొక పాత్ర పైడి ముందుకు వచ్చి నటించేటప్పుడు ఫుట్ లైట్లు ఆపాత్ర ముఖాన్ని క్రీసవలో వుంచే వివంగా వుండకూడదు.

రంగు రంగుల లైట్లు, ఫోకసింగు ఎగైరాలు అత్యవసరం పరిస్థితులలో మాత్రమే వాడాలి అనుభవం లేకుండా అసవుసరంగా వాడే యీ స్పెషల్ లైటింగుకావాల్సిన ఎఫెక్టు యివ్వకపోగా అసలు ప్రదర్శనకే ముప్పులేవచ్చు. కాగా యీ ఫోకసింగులూ ఎగైరాలూ చాలా చౌకలో ఏర్పాటు

చేసుకోవచ్చు. ఏది ఏమైనప్పటికీ ఎలెక్ట్రిషియను నాటకానుభవం వుండి క్యూలు (సంకేతాలు) చక్కగా అనుసరించగలవాడై తేనే ఇవి రాణిస్తాయి. స్పాట్ లైట్ వగైరా ప్రత్యేక ఏర్పాట్లు అనుభవంలేకుండా చేస్తే రసాభాసమవుతుంది.

లైటింగును గురించిన సాంకేతిక శాస్త్ర సుదీర్ఘ చర్చ చేసే అవకాశం యిక్కడలేదు. దీనివిషయమై తెలుసుకోడానికి యీ విషయంలో ప్రత్యేకకృషి సల్పిన అనుభవజ్ఞులు విపులంగా వ్రాసిన పుస్తకాలున్నాయి. లైటింగు ఓమాదిరిగా ఫరవాలేదనిపి. చేలా అమర్చగల సమాజాలుకూడా మనకు లేకపోలేదు వారినిడిగి వివరాలు గ్రహించవచ్చు.

ఉన్నతలో క్లుప్తంగానూ అందంగానూ రంగస్థలం మీద లైటింగు అమర్చుకోవాలి అన్ని పాత్రల ఆభినయానికూ బాగా కనిపించేలా లైటింగు ఏర్పర్చుకోవాలి.

సాండు :

ఈమధ్య ప్రతినాటకంలోనూ దూరశ్రవణయంత్రాలు వాడుతున్నారు. ఇవి సరీగా అమర్చకపోతే నికృత ఫలితాలిస్తాయి. నటులు మైకును దృష్టిలో ఉంచుకుని ప్రవర్తిస్తారు. తాడు స్పీకర్లు సరిగా అమర్చకపోతే శ్రేక్షకులకు రెండు మూడు ధ్వనులు వినిపిస్తాయి. సౌండ్ సిస్టమ్ అనుభవజ్ఞులు అమర్చాలి.

సాండును గూర్చిన చర్చ రంగస్థలంమీద అమర్చిన “మైకు” మూలంగా యీ విభాగంలో చోటుచేసుకుంది.

రంగస్థలమీద యెక్కడనుంచి మాట్లాడినా నిర్దుష్టంగా గ్రహించగల మైకు అమర్చాలి. కాగా యిలా పవరు ఎక్కువవున్న మైకు పెట్టినప్పుడు ప్రాంప్టింగూ తెంపెనుక వ్యక్తుల కలకలమూకూడా ప్రేక్షకులకు వినిపించే అవకాశం వుంటుంది. ఈ విషయం జాగ్రత్తవహించి, అనవుసరమైన గొడవలు తెరలో చేయకూడదు.

ఈ దూరశ్రవణ యంత్రాలు అమర్చని ప్రదర్శనలో నటులు గొంతులు చించుకు అరవాల్సివస్తుంది. స్వతస్సిద్ధంగా గంభీరమైన గొంతుకలవారికి దూరశ్రవణ యంత్రాలు లేక పోయినా ఫరవాలేదు. కానీ ధ్వని గాంభీర్యతలేనివాడు మాత్రం కష్టపడాలి. “ధ్వని”కి చూచుకుంటే భావమూ, మాడ్చులేమనూ, మార్దవమూ మంటగలుస్తాయి. వీటివిషయం శ్రద్ధవహిస్తే “బిగ్గరగా చెప్పండి” అని ప్రేక్షకులు అరుస్తారు.

మొత్తంమీద సౌండులోపంవల్ల నాటకం పాడుకాకుండా వుండేలాగున సౌండుసిస్టమ్ ఏర్పాటుచేసుకోవాలి.

ఔత్సాహిక నాటక ప్రయోగం

(f) ప్రదర్శన

ప్రదర్శన నిమిత్తం నాటకంతయూరు చెయ్యటం ఒక ఎత్తూ దాని ప్రదర్శన మరొక ఎత్తూను. మనంఎంత పకడ్బందీగా నాటకం ప్రాక్టీసుచేసి నప్పటికీ ఎన్ని హంగులతో ప్రద

శ్విస్తున్నప్పటికీ యెన్నెన్ని కొత్త షయాలు ప్రదర్శింప తల పెట్టి నప్పటికీ “జానానని” తలలూపించుకో గలిగేది యీ ప్రదర్శన సరిగా జరిగితేనే, అందుచేత ప్రదర్శనలో మీరు మీ సర్వశక్తులూ ధారపోసి ప్రదర్శనమును వియజవంతం చేయాలి. ఎక్కడెక్కడ తప్పటడుగువేసిన చేసిన ప్రయత్నమంతా వృథాయిపోతుంది.

నాటకం ప్రకటించిన టైముకు ప్రదర్శింప లేకపోవటం ఒక పెద్దలోపం కాగా టైము నిర్ణయించుకోడంలో కూడా కొంత దూరదృష్టి వుండాలి.

సాయంత్రం 7-30, 8 గంటల మధ్య నాటకం ఎప్పుడూ ప్రారంభించ కూడదు. (చిన్న నాటకం అయితే తప్ప) సాధారణంగా నాటక ప్రదర్శన 8 గంటలు పట్టవచ్చు. సాయంత్రం 7-30 గంటలకు భోజనాలు చేసి బయల్దేరేందుకు సరైన టైము కాదు. కాగా భోజనాలు లేకుండా ప్రేక్షకులు రాత్రి 10-30 దాకా ఆగరు మీ ప్రదర్శన బాగున్న, ఆకలితట్టుకో లేక ప్రదర్శన మధ్యలో లేచి వెళ్ళిపోయే వారిని చూస్తూ మీరు కించపడాల్సి వస్తుంది. ప్రారంభిస్తే సాయంత్రం 6, 6-30 గంటల మధ్య ప్రారంభించండి, లేకుంటే రాత్రి 9-30, 10 గంటల మధ్య ప్రారంభించండి.

సభలూ, సమావేశాలూ సంతరం ప్రదర్శన ఏర్పాటు చేసుకోటం అటు సభలు నిర్వహించే వారికీ ఇటు నాటకం నిర్వహించే వారికీ కూడా మంచిది కాదు. ఎంత గొప్ప

ఉపన్యాసంచెబుతున్నా నాటకంకోసంవచ్చిన సభికుల ఉపన్యాసాలకువిసుక్కుంటాడు. ఉపన్యాసకుణ్ణి వెళ్ళిపోమ్మని ఈలలూ చప్పట్లూ కొద్దాడు. ఇక నాటకసమాజా పాత్రధారణపూర్తి చేసుకొని వేదికను రంగస్థలంగా ఎప్పుడు మారుద్దామా అని నోట్లో వేళ్ళేసుకొని కూర్చుంటుంది.

ఉపన్యాసాలకి జనాకర్షణకోసం నాటకాన్ని ఉపయోగించుకోటం చాలాచోట్ల ప్రారంభమయింది. కాగా అర్థనైజర్లు మీదభక్తిశ్రద్ధలున్న జనం అయితే ఉపన్యాసాలన్నీ అయేదాకా నోరుమూసుకొని కూర్చుంటారు. లేకపోతే ఉపన్యాసకుడి భరతం పట్టిస్తాడు.

నాటకం ముందు పెద్దపెద్ద వ్యక్తుల పుష్పన్యాసాలేర్పాటుచేసి వాన్ని చిన్నతనం చేయటం భావ్యంకాదు. ఈ విషయంలో భేదాభిప్రాయాలుండవచ్చు. కాదనను. కాని కొంతవరకూ యీ విషయంలో నా యభిప్రాయంతో నేకీభవిస్తారని నమ్ముతున్నాను.

కొన్ని కొన్ని సభలలో ననేక సమాజాల నాహ్వానించి యనేక తరహా ప్రదర్శన లొకేరాత్రి యేర్పరుస్తాడు. ఇది మరీ దారుణం. ఇంచుమించు నాటకసమాజాల చిత్రపథ యని చెప్పవచ్చు. కార్యక్రమ మాలోచించి రచించని కారణాన యప్పటికప్పుడే సమాజం తయారుగా వుంటే వారికి రంగస్థల మెక్కి యవకాశం లభిస్తుంటుంది. ఈ మేర్పాటు వలన కొన్నికొన్ని మంచి ప్రదర్శనలు కూడా

బూడిదలో పోసిన పన్నీరొ తాయి. (ఫార్సు తరువాత గంభీర ప్రదర్శన రక్తికట్టదు). ఇటువంటి సందర్భాలలో సమాజాలన్నీ సమరసభావంతో ముందుగానే యొక ప్రోగ్రాము నిర్ణయించుకుని యా వరుసప్రకారం ప్రదర్శనలివ్వటం మంచిది.

నాటకం కొందరి ప్రేక్షకుల యానందం కోసం ప్రదర్శిస్తున్నా మన్న విషయం మర్చిపోకూడదు. మీరు యెంత గొప్పనాటకం ప్రదర్శిస్తున్నా సరే! ప్రేక్షకులు దాన్ననుసరిస్తూ యానందించిననాడే మీ ప్రదర్శన సార్థకత జెందుతుంది.

‘సభా సప్తాంగలక్షణం’ మీ ప్రేక్షకులలో ననేక రకాల వాడుంటారు. ఏరకం ప్రేక్షకుడయినా మంచిప్రదర్శన యేదో చెడ్డ ప్రదర్శనయేదో చెప్పేయ్య గలడు. కొన్ని కొన్ని మంచి ప్రదర్శన లతెన్ని “మళ్ళీయది చూడా”లన్నంత సంతోష పెట్టకపోవచ్చు. కాని ప్రదర్శన బాగుంటేమటుకు యసంతృప్తిగా యే ప్రేక్షకుడూ వెళ్ళిపోడు.

మీ ప్రదర్శనకు సరైన రెస్పాన్సు లేకపోతే లోపం ప్రేక్షకులమీద తోసెయ్యకండి. కారణాలను మరొకచోట కూడా వెతకండి.

ప్రదర్శన ప్రారంభించేముందు నాటి నటులంతా కలిసి యిష్టదేవతా ప్రార్థన చేసుకోవచ్చు. అది తెరవెనుకనైనా చేసుకోవచ్చు, తెర ముందుకు వచ్చియైనా చేసుకోవచ్చు, లేక యెవరిమనసులోవాల్తైనా చేసుకోవచ్చు. అసలు ప్రార్థన

చేయని సమాజాలూ వున్నాయి. ఉన్నా ఫరవాలేదు. అది వారి వారి యిష్టానిష్టాలతో కూడుకున్నది.

అయితే ప్రార్థనను (తెరముందుగాని వెనుకగాని) చేసేటప్పుడు యా గీతాన్ని యంతా కలసి చక్కగా ప్రాక్షీసు చేసినవారే పాడాలి. గాడిదలూ, గుఱ్ఱాలూ కలసి బండ్లు లాగినట్లుండకూడదు. మీ ప్రదర్శనలో ప్రేక్షకులు ముందుగా వినేది యిది. దీనిమీద మీరు శ్రద్ధవహించరు. అప్పటి కప్పుడు నలుగురైదుగురుని ప్రోగుచేసి యిష్టంవచ్చిన వరుసలలో 'వందేమాతరం' యనో మరో ప్రార్థన గీతమో యెత్తుకుంటారు. మీ టీమ్ వర్కులోని లోపం ప్రేక్షకుల కప్పుడే తెలిసిపోతుంది. సరిగా ప్రాక్షీసు లేకపోతే ప్రార్థన గీతం విరమించండి. అంతగా మీరు భగవంతునిమీద భక్తి వుంటే మనసులోనే ధ్యానం చేసుకోండి కర్పూరం వెలిగించి కొబ్బరికాయలు కొట్టి ఓ దణ్ణం పెట్టండి చాలు.

తెర ఎత్తగానే అంతవరకూ రణగొణధ్వనిగా నున్న ప్రేక్షకలోకం నుంచి నిశ్శబ్దం పుట్టుకురావాలి.

ఇందుకు గాను మీ ప్రారంభం తమాషా పంథాలో పూటే మంచిది కాసీ అన్ని ప్రదర్శనలలోనూ వినూత్నంగా ప్రారంభించే అనకాళం వుండదు. గారడీవాడు కనికట్టుచేసే విధంగా మీరు నాటకం ప్రారంభించ లేకపోతే సాధ్యమైనంత త్వరలో ప్రేక్షకుల గోల యణగి పోయేలా ప్రయత్నించాలి. ప్రారంభంలో మీరు సుభాషణలు మెల్లగా చెబితే 'యేమ

న్నాడు' అని ప్రక్కవారిని యడిగే ప్రేక్షకుల మాటలూ 'అబ్బ వివవయ్యా! యని విసుక్కునేవారిగోలా యిదివరకటి గోలని యెక్కువ చేస్తుంది. అరగంట దాకా మీరేం మాట్లాడుతున్నదీ ప్రేక్షకులకు (వినిపించక) యర్థంకాదు.

రంగస్థలమీద మీద చేసే ప్రతి యంగ విన్యాసమూ ప్రేక్షకులకు కనిపించాలి. మీద చెప్పే ప్రతిమాటా (జనాంతికమైనాసరే) వినిపించాలి. ప్రేక్షకుల కనుమరుగయ్యే దృశ్యంగాని వినిపించకూడని మాటగాని నాటక ప్రదర్శనలో యెక్కడా యుండ కూడదు. ఉంటే యది నాటకంకాదు.

ముఖ్య దృశ్యా లేవీ రంగస్థల మూల మూలల యేర్పాటు చేయకూడదు. ప్రేక్షకులలో యివి కనుపించని యొక వర్గం నిక్కి నిక్కి చూస్తారు. వెనకవాళ్ళి 'కూచో కూచో' మని గోల చేస్తారు. ఈ గోలలో మనదృశ్యం, అనుకున్న స్థాయికి రాదు.

తెరకూ తెరకూ, దృశ్యానికి దృశ్యానికి మధ్య కాల విలంబన పుడకూడదు ఇందుకుగాను యీ మధ్య వచ్చే నాటకాలు ఒకే దృశ్యం (సెట్టు) మీద నాటకం ముగిసేలా రచింప బడుతున్నాయి కాని పూర్వ పద్ధతి నాటకాలలో యంకాలూ, రంగంలూ యుండి, తెరదించి యెత్తే సరికి దృశ్యం (సెట్టింగు) మారే యేర్పాట్లుండేవి. ఇలాంటి నాటకాలకు రివాల్యూంగు స్టేజి యవునరం.

మన పాత నాటకాలలో యొకదృశ్యమూ మరొక దృశ్యమూ మార్చబోయేముందు వీధి దృశ్య మొకటిపెట్టి తెర వెనుక (దృశ్యం మార్చ వలసిన) యేర్పాటుల కవకాశం కల్పించిన రీతి యొకటివుంది.

ఏది యేమైనా తెరదించి యెత్తే సరికి కాలవిలంబన జరుగకుండా కట్టుదిట్టం చేసుకునే యేర్పాటు సమాజానిది.

నాటక ప్రదర్శనలో తెర ముందు ప్రదర్శనలిచ్చే వ్యక్తు లెంతముఖ్యులో తెర వెనుక నున్నవారు కూడా యంతముఖ్యులే. తెర వెనుక వ్యక్తులు సరియైనవారు కాక పోతే 'రామునితోక పివడుండిట్లనియె' లాగుంటుంది ప్రదర్శన!

ఈ తెరచాటు వ్యక్తులలో ప్రాప్టు రతిముఖ్యుడు. తెరలు లాగేవారుకూడా నాటకంతో పరిచయమున్నవారై యుండాలి. తేకపోతే శరలే యభినయం ప్రారంభిస్తాయి వెనక్కుపోయి ముందుకు వచ్చినా. ఇక యీరోజుల్లో స్పాట్ లైట్లనీ, పిస్టల్స్ పేల్చాలనీ తుఫానురావలనీ యనేక ప్రయోగాలు జరుగుతున్నాయి వీటన్నిటికీ కూడా సరియైన టైమింగులేకపోతే మంచి యెఫెక్టురావటం మాటటుంచి యభాసయ్యే యవకాశాలు యెక్కువ.

రంగస్థలంమీద ప్రవేశనిష్క్రమణలు ముందుగా నిర్ణయించుకోవడ మతిముఖ్యం. ఒకపైపు బయటనుంచి మరొక పైపు లోపలనుంచి యని నిర్ణయంచేసుకోవాలి. రంగస్థలం మధ్యలో గుమ్మం యేర్పాటు చేసుకుంటే యది బైటనుంచి

యని నిర్ణయం చేసుకోవచ్చు ఏయేనటు డేయే సందర్భాలలో యెటువైపునుంచి రావాలి, యెటుపోవా లనే నిర్ణయం చేసుకుని యామాదిరిగా చేయాలి. లేకపోతే 'అరే గోపాల మొస్తున్నాడే' యని రంగస్థలంమీది నటుడు కుడివైపుకు చూస్తుంటే యా గోపాలం కాస్తా యెడంవైపునుంచి నడిచి చక్కా-వస్తాడు. ముందునిర్ణయం జరగక యెటువైపో యటు వైపునుంచి రావలసి వస్తే రంగంమీది వ్యక్తి ముందు దటూ యిటూకూడా చూసి గోపాలంపాత్ర యెటువైపు వున్నదో చూచుకోవాల్సి వస్తుంది.

ప్రదర్శనకు కావలసిన పరికరాలన్నీ ముందే లిస్టు రాసుకు జాగ్రత్త చేసుకోవాలి. అలా సేకరించిన వస్తు సముదాయానికి యొకమనిషి కాపలాయుండి యవుసరమయి నప్పుడాయా వస్తువుల నందిస్తాండాని. ఈ యేర్పాటు లేనప్పుడు నటుల పాట్లు వర్ణనాతీతం! స్టేజిమీద యనవసరపు వ్యక్తులెక్కువగా నున్నప్పు డిలాంటివి జాగ్రత్త పెట్టుకోవడం మరీకష్టం.

ఒక దృశ్యంలో మిఠాయి, పళ్ళూ కావాలి. అవి తెచ్చి జల్లమీద సర్దాం. వాటిమీదే దృష్టిపెట్టుకు నెవడు కాపలా కాస్తాడు? రంగంమీది దృశ్యంలో 'యిదిగో యీ పళ్ళూ మిఠాయీ యారగించం' డని వాటివంక చూస్తే యేముంది? ఖాళి ప్లేట్లు ప్రత్యక్షం! అప్పుడా నటులపాట్లు యిక యడగాలా? ఓమారు ప్లాస్కులోని కాఫికాస్తా తాగేసి

ఖాళి స్లాస్కు మూత తిప్పేసి జాగ్రత్తగా బల్లమీద పెట్టాడు 'కాఫియాస్పిరిన్' లేదుగాని స్లాస్కులో వేడివేడి కాఫివుందని స్లాస్కు యెత్తేరికి యేముంది, ఖాళి! ఓమాడు తమల పాకులు వక్కలు మాయమైపోయినాయి. ఇలా నీటిని కైంకర్యం చేసేవారికి యిదేమంత పెద్ద తప్పుగా కనపడదు, నిజంగా మరోటప్పుడైతే కాదు కూడాను, అతిథులుతమంత తాము యారగించటం కంటే కావల్సిందేముంది? కాని యిక్కడీ యవుసరం వేరు. ఒక్కొక్కప్పుడిలా యవుసర వస్తువులు మాయమవుతుంటే మహాచెడ్డకోపం వస్తుంది.

ప్రదర్శనకోసమే యిదవుతామా, వీళ్ళందరికీ కావలా లే కాస్తామా?

ఏదియేమైనా రంగస్థలంమీద యభినయించే నటుల నీలోపాలు యతిప్రమాదావస్థలో పెడ్తాయి,

ఒక్కొక్కప్పుడు సమయస్ఫూర్తితో ఏదైనా వస్తువు లేని లోటు సవరించుకోవచ్చు.

“ఈ శాలువ కప్పుకు జైలుకు వెళ్ళు” అని ఓసంభాషణన్నప్పుడు శాలువ తెచ్చుకోడం మర్చిపోయారనుకోండి. “శాలువకు” బదులు “దుప్పటి” అని చెప్పేస్తే సరిపోతుంది. కానీ యెప్పుడూ యిలాటి సమయస్ఫూర్తులు పనిచేయ్యవు. ఒక్కోవస్తువు తప్పక కావలసివస్తుంది. అందుచేత అన్ని వస్తువులూ జాగ్రత్తచేసుకోడం ఆ వస్తువులు సందర్భానుసారంగా సందించడానికి ప్రత్యేకంగా యొకమనిషి వుండటం అవుసరం.

ప్రదర్శనలో నటుని వాచికం సిద్ధమైతే వుండాలి. అవకాశాలు రాకూడదు, తడబాల్సిందకూడదు, కంతం బాగుండటానికని కచ్చారాలూ వగైరాలు నమలమని యెవరో యిచ్చిన సలహాపట్టుకుని నవీ స్టేజీమీద నములుతూ నెమర్లు వేయకూడదు. ఆ నమితేవేవో అంతకుముందే నమిలి ఖాళీ నోటితో రంగస్థలం ప్రవేశించాలి.

వాచికవిషయం రానేవచ్చింది కనుక మాడ్చులేమను ఏక్సంటులమీద రెండు ముక్కలు చెప్తాను. ఈ రెండూ అలవడనివాడనలు నటుడేకాదు. ఇవి చక్కగా సాధించి నేర్చుకోవాలి. “నిన్న నువ్వు తెనాలి వెళ్ళావా?” అన్న వాక్యంలో ఒక్కొక్కమాటను నొక్కి ఒక్కొక్కమారు చెప్పిచూడండి, అర్థంలో ఎంత తేడావస్తుందో. నిన్న అనే మాటను నొక్కితే నిన్నకాక మరెప్పుడో వెళ్ళావా లేక ఖచ్చితంగా నిన్ననే వెళ్ళావా? అన్న అర్థం వస్తుంది. నువ్వు అన్నమాటను నొక్కితే నువ్వే వెళ్ళావా లేక మరొకడు వెళ్ళారా అనిగాని లేక నీబ్రతుక్కి నువ్వు తెనాలి వెళ్ళొచ్చావా యనిగాని అర్థం వస్తుంది. తెనాలి నొక్కితే తెనాలి వెళ్ళావాయనిగాని తెనాలివంటియూరు వెళ్ళావా అనిగాని అర్థం అవుతుంది. వెళ్ళావా అనే పదం నొక్కితే అసలు వెళ్ళావా లేదా అన్న అర్థం వస్తుంది.

మాడ్చులేమనులేని సంభాషణ కర్రపాటుగా పాఠం వప్పచెప్పినట్లుంటుంది. వినేవారికి విసుగుపడుతుంది.

ప్రేక్షకులసంఖ్యనుబట్టి స్థాయి హెచ్చుతగ్గులు నిర్ణయించుకుని ఒకే స్థాయిలో మాట్లాడాలి. ప్రేక్షకులు ఒక పాత్ర చెప్పినదానికి సవ్యతున్నప్పుడు వెంటనే యేసాత్రా మరోసంభాషణెత్తుకోకూడదు. అదినవ్వలోకలిసినిపించదు. బాగా పాజ్ తీసుకుని మరీ చెప్పాలి.

ప్రేక్షకులస్థాయినిబట్టి వారి రియాక్షనుబట్టి అప్పటికప్పుడు నటనవగైరాలలో మార్పులుచేయాలనే సిద్ధాంతం ఒకటి వుంది. ఇది వృత్తి నటులకు కావలసిననేర్పు. దీని బాగోగుల విషయం తర్కించేముందు యీవిధంగా ఎవరన్నా చెయ్యగలుగుతున్నారా అంటే లేదనేచెప్పవచ్చు. ప్రేక్షకులభిరుచులనుబట్టి నటించటం అంటే వాడు ఏదో నాటకంలో ఏదో పాడమంటే అది పాడెయ్యటమా “వన్స్ మోర్” అనీ అనగానే చచ్చిపోయినవాడు అమాంతం లేచి మళ్ళా ఆపద్యం పాడటమూకాదు. నటనలో కొన్ని రకాల భిన్నయాలున్నాయి. స్థూలాభినయమూ సూక్ష్మాభినయం అని రెండు రకాలు. సూక్ష్మాభినయ మన్నది చాలావరకు అంగాలు వగైరాల కదలిక లేకుండా వాచికంద్వారానూ ముఖభంగిమలతోనూ నేత్ర విన్యాసాలతోనూ చేస్తారు. స్థూలాభినయం అంటే యీచెయ్యి యిటూ ఆచెయ్యి అటూ తిప్పుతూ ఇంచు వించు భరతనాట్యపు ముద్రలూ తాళాలూ పాటిస్తూ అంగీకరణంతో ప్రదర్శించేది. ఉదా : “ఆకాశంబునడాగనీ” అన్నచోట చెయ్యిపైకెత్తి ఆకాశాన్ని చూపటం అన్నమాట (టెక్నిక్ కప్పుడు క్రిందికికూడా చూపుతాడు)

ఈ రెండు తరహాలలో మొదటితరహా కొందరి ప్రేక్షకులకు కవిపించకా, సరిగా యర్థం యవకా, నచ్చకా వారు మూలుగులు ప్రారంభించవచ్చు. అప్పుడు యున్నట్లుండి స్థూలాభినయం ప్రారంభించడం, ప్రేక్షకుల రియాక్షన్ ని బట్టి నటన మార్చటం “అనే శీర్షిక క్రిందికి వస్తుంది. ఇది యీ విధంగా మార్చటం మొక్కొక్కప్పుడు యవుసరం. ప్రేక్షకులలో కొంతమందన్నా మనసూత్సాహినయానికిది రియాక్షన్ చూపుతుంటే యానటన మార్చనక్కరలేదు కాగా యెవరూ మన నటన మెచ్చుకోనట్లు కనిపిస్తే మార్చాలి. ఇది చాలా యనుభవంమీదగాని తెలిసిరాదు. అయితే యిలా మార్పు చేసుకునేటప్పుడు ప్రక్కపాత్రలు కంగారుపడకుండా వారికి రిహార్సల్స్ లో ప్రాక్టీసు యయినవిధంగా (Cue) ‘హ్యూ’ లు యందిస్తూండాలి. కదలికలు (Movements) చేస్తూండాలి. అంతా యీవిధ్యలో ప్రవీణులే యయితే ఫరవాలేదు. మరోనాటకమే ఆడేస్తారు!

స్పెషల్ ఎఫెక్టు :— ఇటీవల నాటకాలలో స్పెషల్ ఎఫెక్టు చాలా చూపిస్తున్నారు. ఒక్కొక్కరి పూహను బట్టి యొక్కొక్కవిధంగా విమాతనపోకడలతో వీట్ని యాలో చించుకుని నిర్దుష్టంగా ప్రదర్శించాలి.

ఈ స్పెషల్ ఎఫెక్టు పెట్టుకునేవారు చాలా సుశిక్షితులై యుండాలి. ప్రతి విషయమూ తుణ్ణంగా తెలిసి యుండాలి. ఉద్యమాలలో పసిపిల్లలను పెట్టి కేవలకార్డు పిల్ల

యేడుపు ప్రసారం చేస్తుంది. పిల్ల యేడుపు యథాతథంగా రికార్డు చేస్తే యది రెండుపిల్లులు పోట్లాడుకున్నట్లుంటుంది. వాల్ట్ డిస్నీ ఈ విధమైన స్పెషల్ ఎఫ్ఘెక్టులోనిది, చాలా కృషి చేసాడు. అతని యనుభవాలు చదివితెలుసుకోడం చాలా మంచిది. తలుపుమూత శబ్దానికి యతను డ్రాయరు లాగి కొట్టిన ఉదాహరణలున్నాయి. బ్రిటిష్ గ్రాడ్ కాస్టింగ్ కార్పొరేషనులో స్పెషల్ ఎఫ్ఘెక్టు నిపుణులున్నారు. వారు కూడా జగద్విఖ్యాతి సంపాదనవారే. మనిషి యడుగుల చప్పుడు రికార్డు చెయ్యడానికి మనిషిని నడిపించి రికార్డుచెయ్యరు. కొబ్బరిచిప్పలవంటివి నాలుగైదు పెట్టిపిడికిళ్ళతో వాటినికొంచెం శబ్దమయేలా కొద్దూంటే మనిషి యడుగుల చప్పుడు రికార్డు యవుతుంది. తలుపులు బడాబడాబాది యని పగుల కొట్టిన ఎఫ్ఘెక్టును నేను యొకమేజాబల్లనుబాది దానిమీద నొక విరిగిన కుర్చీ చేతికర్రను నిలబెట్టి (నదలి) పడేసి ఎఫ్ఘెక్టు సాధించాను. నిజంగా తలుపులుబాది పడకొచ్చే యసలు ఎఫ్ఘెక్టురాదు.

Flash back లూ మనస్సుతో మాట్లాడాలూ వగైరా ఎఫ్ఘెక్టులోకూడా చాలా లోపాలు కనిపిస్తున్నాయి. పిల్లి కళ్ళుమూసుకు పాలుత్రాగుతున్నవిధంగా ప్రవర్తిస్తే సరిపోదు. తెరవెనుక (ప్లాప్ వేయించుకునేవారు) పుస్తకం పుచ్చుకు పోర్నను చదివితే వారితోబాటు పుస్తకం కూడా తెరమీది బొమ్మలో పడ్తుందనే జ్ఞానం యుండాలి. కనీసం యిది రిహార్సల్సులోనన్నా గమనించుకోవాలి. ఇక తుఫాను

వగైరాలు-చాలా యసందర్భంగా ప్రదర్శిస్తున్నాడు. శబ్దం వోమూడు యిసుక వోమూడా మనిషి నటన మరోమూడా.

ఈనాటి సమాజాలు స్పెషల్ ఎఫ్ఫెక్టు విషయంలో చాలా యసందర్భంగా ప్రవర్తిస్తున్నాయి యని చెప్పడానికి చాలా విచారిస్తున్నాను. ఇది ప్రదర్శనలో నొప్పించాలన్న సరదాలో వాట్ని నిర్దష్టంగా నేర్చుకుని ప్రదర్శిస్తామన్న జిజ్ఞాస కనిపించటం లేదు. ఇది లేనినాడు యిటువంటి దృశ్యా లను ప్రేక్షకు లూహకే వదలివేయడం మంచిది. ప్రేక్షకు లూహించుకునే “స్పెషల్ ఎఫ్ఫెక్టుకు” నిజాని కేవలచాలవు! వార్నిసరై నలై నులోకి తీసుకువెళ్ళినదిలే స్వర్గాన్నే నూహించేసుకుంటాడు!! మనకి అది సృష్టించాల్సిన బాధ తప్పు తుంది!!!

సంగీతవాయిద్యాలు :— సంగీతవాయిద్యా లపురమున్నవీ లేనివీ డాబుసరికోస మేర్పర్చట మనపురపరవ్యయం. పాటలూ పద్యాలూ వున్నా నాటకాలకై తే హర్మనీతబలాలు తప్పనిసరికదా! ఇక క్లారియెట్టూ, ఫిడేలూ, సారంగీ, బుల్ బుల్, కొబ్బరిచిప్పలూ, కుండలూ, బిందెలూ ఒకటేమిటి ఎక్కడెక్కడివీ తెచ్చిచెడ్తుంటారు. ప్రాక్టీసు తక్కువైన యీనాటి ప్రదర్శనల కివన్నీ అనపుసరం. అందులోనూ పాటలూ పద్యాలూ కట్టుగా సభ్యసించనివారి నివన్నీకంగాడు చేస్తాయి.

ఈ వాయిద్యాలకు కొందరు రంగస్థలానికి ముందు (pit)లో కోర్చో పెట్టారు. కొందరు రంగస్థలం ప్రక్కను తెరమడుగున కూర్చోబెట్టారు.

పాటలూ పద్యాలూ వున్న ప్రదర్శనకైతే ముందు కూర్చోపెట్టడమే మంచిది. ప్రక్కకూర్చున్న వాయిద్యాలు పాడేవారిని సరిగా ననుసరించలేవు. ఎఫెక్టుకోసంమటుకు సంగీత వాయిద్యాలు వుపయోగించే ప్రదర్శనలో ప్రక్క కూర్చోబెట్టడం మంచిది. క్యూలు తేలిగ్గా అందించవచ్చు. ఎఫెక్టుకోసం వాడే వాయిద్యాలలో హార్మనీ తబలాలు లేకపోయినా ఫరవా లేదుగాని క్లారియోనెట్టు, ఫిడేలు, దొరిక్కితే సారంగీ లేక వీణా చాలా అవసరం. వీటితో అద్భుతఫలితాలు సాధించవచ్చు. తబలాకన్నా షోలక్ గాని మృదంగంగాని వుంటే మంచిది.

ఆఖరి తెర

నాటకప్రారంభం, దానిగమనం, దానిపరిసమాప్తి ఈ మూడూ ప్రదర్శనలో నిర్దుష్టమైనభాగాలు! ఈ మూడూ చాలా చక్కగా నిర్వర్తించాలి. నాటకం ప్రారంభంలో ప్రేక్షకులపై ప్రయోగించిన కనుకట్టు నాటకాంతంవరకూ పనిచేసేలా ప్రదర్శనసాగించాలి. నాటకాంతంలో కనుకట్టు తీసేసి ప్రేక్షకులు ఇంటికెళ్ళినాకకూడా నాటకాన్ని గురించి ఆలోచించే “మంత్రం మరోటి వెయ్యాలి. కాని నేటి ప్రద

కృష్ణ లిండుకు భిన్నంగా వుంటున్నాయి. నాటకాంతాన
సభికులమూ ఔలావున్నా సామాజికులుమిటుకు నీరస మనుభ
విస్తున్నారు. నాటక మయేటప్పటికి పడ్రాసోపేతంగా భోదనం
చేసిన తృప్తి ప్రేక్షకులకూ యలాటిభోదనంపెట్టిన తృప్తి
సామాజికులకూ వుండాలి.

ప్రసంగాలూ బహుమతి ప్రదానాలూ, యేమన్నా
వుంటే ఆఖరిదృశ్యం ముందుతెర పడ్డప్పుడే చేసుకోవాలి.
నాటక మయిపోయినాక లడ్డూలుపెడతామని ప్రాధేయపడ్డా
జనం కూర్చోరు. (అయితే యీ నాటకాలు కొన్ని యంత
మయిందీ లేనిదీ తెలిసి సందిగ్ధావస్థలో ప్రేక్షకులనుయించి
నాటక మయిపోయిందనీ, యిక వెళ్ళవచ్చనీ చెప్పేదాకా
తెలిసేస్థితిలో వుండటంలేదు. ఇది రచనాలోప మనియనను.
వెనుక భరతనాట్యంలాటి వాటితో ముగించేవారు. సినిమా
లలో 'The end' యన్నా యనకపోయినా లైట్లన్నీ వెలి
గించి తలుపులు తీసేస్తారు. (మరికొందరు ఫాన్లన్నీ యాపే
స్తారు కూడాను) పాత నాటకాలెందుకూ పనికిరావనుకుం
టున్న యీనాటి నవ్యనట సమాజాలు ప్రేక్షకుల మనసు
లను దృష్టిలో నుంచుకోవడం లేదు. తమకు ప్రదర్శన యెప్పు
డైపోతుందో తెల్సుకదా, ప్రేక్షకులకు మటుకెందుకు తెలి
దనే యభిప్రాయంలో నున్నట్టు కనిపిస్తోంది. నాటక మయి
పోయిన సూచన ప్రేక్షకులకు తెలియబర్చాల్సిన విధి
సమాజం వారిది. నాటక మయినాకూడా ప్రేక్షకు లింకా

కదలకుండా కూర్చున్నారంటే యదేదో మన నాటక ప్రదర్శన వాళ్ళని చైతన్యహీనుల్ని చేసేసిందని పొంగకూడదు. నాటక ప్రయోజన మిసుమంతయినా సాధించలేదని కించపడాలి.

బహుమతి ప్రదానాలూ ప్రసంగాలూ క్లుప్తంగా యుండాలి. అనాడు పాత్ర సరిగానటించక చెడగొట్టిన నటుడెవరన్నా వుంటే యతణ్ణి (ముందు నిర్ణయించుకున్నాంగనుక) రంగస్థలంమీదకు వచ్చి బహుమతి నందుకోమని బలవంతంచెయ్యకూడదు. అందరు నవ్వులపాలుకావలసి యుండుట మటుంచయినలు బహుమానాలకే విలువ యుండదు.

మనం చేసిన ప్రయత్నమూ, పడ్డశ్రమూ రాణిపురుగు రావలసింది ప్రదర్శనలోనే. మన సమాజ మెంత కష్టపడి పనిచేసిందీ, యెంత శాస్త్రోక్తంగా వ్యవహరించింది పూరికే చెప్పుకుంటే ప్రయోజనం లేదు. ప్రదర్శనలో యవన్నీ కనిపించాలి. ప్రదర్శననాడు సామాజికులందరూ వొట్టెదాచుకోకుండా మనస్ఫుర్థులు లేకుండా కలిసికట్టుగా పనిచేసి ప్రదర్శన దిగ్విజయమయేలాచూడాలి. ఏవిషయంలోనూ ప్రదర్శన చెబ్బతినకుండా అంతా వెయ్యికళ్ళ కనిపెట్టివుండాలి. నాటకంలో పాల్గొంటూ రంగస్థలం మీద పనిచేసేవారికన్నా పదింశ తక్కువగా తెరమడుగున నున్నవారు శ్రమించాలి.

మనమిచ్చే ప్రదర్శన యాహ్వానితులకూ, అభిమానులకూను, (సౌత్సాహిక నాటక ప్రదర్శన) అందుచేత ప్రేక్షక

స్థానంలో తగు యేర్పాట్లు చేయాలి. ప్రేక్షకులనాహ్వానించి వారికి తగుయాసనాలు చూపించేందుకు ప్రత్యేకించి కొందరు తప్పక యుండాల్సి. ఈ విషయంలో యశ్రద్ధ జరిగితే మన మెంత చక్కని ప్రదర్శన లిచ్చినా కొంద రభిమానులను మన సమాజం పోగొట్టుకునే యవకాశం కలుగవచ్చు. అలాగని వారికడుగులకు మడుగులొత్తాలనికాదుగాని మామూలు సభ మర్యాదనైనా పాటించాల్సిన యవుసరం, యందులోను ప్రత్యేకాహ్వానాలంటూ యున్నప్పుడు వున్నదికదా!

నాటకశిల్పం

V. నాటకానంతరం

నేటి వృత్తినటులు తమపాత్ర విపోగానే (ఒక్కొక్కప్పుడు విపోకుండానే!) రంగుకడిగేసుకుని పైపంచ బుజానేసుకుని రైలుస్టేషనుకు దారి తీస్తారు.

ఔత్సాహిక నటులకు నాటకం యయిన యరగంట దాకా యసలు నాటకం యయిపోయిందన్నట్లే యనిపించదు. ప్రదర్శననుగురించి తీయతీయని కలలుకంటూ యుంటాడు ప్రతివాడూ తననూ తనపాత్రనూ యభినందించాలని యాశిస్తూంటాడు. వీరి యభినందనలకు యర్హులుకూడాను. నాటకం యయిపోగానే వీలులేకపోయినా యా మర్నాటి సాయంకాలమైనా యొకచిన్న సమావేశం యేర్పర్చాలి. ఈసమావేశానికి ప్రేక్షకులలోని కొందరు పెద్దలను, నాటకాభిమానులనూ యాహ్వానించి వీలైతే ఓచిన్న టీపార్టీ, ఫోటో కూడా యేర్పాటుచేసుకోవచ్చు.

ఈ సమావేశంలో యభినందనలూ వగైరా యయిపోయినాక నాటకాభిమానులు (సమాజేతరులు) చెప్పినమంచి సలహాలు ముందుముందు పాటించాలి.

సాధారణంగా మీరు యూరికే నాటకం చూపించి ఓచిన్న టీపార్టీ కూడా యిచ్చిన పెద్దమనిషీ' నిర్మోహమా

టంగా మీ ప్రదర్శనలోని చెడ్డవిషయాలు ముఖముఖం చెప్పుడు యెవరన్నా నాబోటివాడు చెప్పాడంటే వారిని మీ సన్నిహిత బంధువులుగా యెంచుకోండి! యంతేగాని వారు చెడ్డసంగతులు చెప్పారని వాడికేం తెల్సు పోదూ యని చప్పరించకండి.

కాగా కొందరు కొందరికి యెంతమంచి ప్రదర్శనైనా నచ్చదు. (అసలిలాంటివారికి యేమీనచ్చవు) వారు యెక్కడికివెళ్ళినా చెడుతప్ప మంచినిచూడలేరు. చూసినా మెచ్చుకోలేరు. అలాంటివారిని యొకటిరెండుతడవలుచూచి మూసోమాటు వెలిగానుంచండి.

మీరు ప్రదర్శన యెంత చెడగొట్టినా యెక్కడో అక్కడ యెవరో యొకరు కాస్తా కూస్తా బాగానే చేసి యంటారు. చెడగొట్టినచోట్ల మాత్రం చెప్పి బాగాచేసిన విషయాలు చెప్పకపోతే మీకు కష్టంగానే యుంటుంది.

సరైన విమర్శకుడు మంచిచెడ్డలను సమానదృష్టితో పరిశీలించి తగు సలహాల రూపంలో విమర్శచేస్తాడు. అలాంటి వారిని మీరు యెంతమాత్రమూ మీ సమాజానికి దూరం కానియ్యవద్దు. అతను మీకు కొన్ని చేదుమాత్రలు యిచ్చినా సరే.

సమాజేతరుల విమర్శ యయినాక వారిని వెళ్ళనిచ్చి మీకు మీరు విమర్శచేసుకోండి. మీలో యొకరిద్దరు ప్రదర్శనను ప్రేక్షకస్థానంనుండి చూసినవారైతే, ఘుంఘువారిని

చెప్పనివ్వండి, ప్రదర్శన యెలాగున్నదీ ప్రేక్షకులు దాన్ని యెలా ఆస్వాదించారు వగైరావగైరాలను. తరువాత రంగస్థలం ప్రక్కనుంచి చూసినవారూ ప్రక్కనటులూ చెప్పండి.

ఓ సమాజంలో యిలాటిసమావేశానికి నేను హాజరైనాను, వారిలో ప్రేక్షకులలోనుంచి చూచిన యొక సభ్యుడు చెప్పినది “ఫలానివాడు పై గుడ్డ పొరుగింట్లో కుర్చీమీద వదిలేసి వెళ్ళి పోయాడు”

“ఫలానివాడు మీసం మాటిమాటికి (వూడ్తుందనే భ్రమతో) తడుముకున్నాడు” ఇలాంటివేవో యరడజను ఓపిగ్గా నోటుచేసుకుని యేకరువుపెట్టాడు, ఇలాంటి విమర్శలు కావలసినవేకానీ యిక్కడ మనకు వీటివల్ల ప్రయోజనం సూన్యం.

విమర్శ చేయబడిన విషయాలు చర్చనీయాంశాలై ముందుముందు మన సమాజం ఉత్తమ తరగతికి చెందిన ప్రదర్శన లిచ్చేందుకు యుపకరించేవిగా యుండాలి.

పై చెప్పినలాటి స్వల్పతప్పిదాలు ప్రతిప్రదర్శనలోనూ యుంటూంటాయి. ఈవాళ పై గుడ్డ పొరుగింటి కుర్చీమీద మర్చిపోయిన ఆసామీ మీరు చెప్పినందువల్ల (చెప్పకపోయినా యిది యతను తెలుసుకుంటాడు) రేపు మరో ప్రదర్శనలో ఆతప్పుచేయకపోవచ్చు. కానీయలాంటిదో యంతకన్నా యెక్కువదో మరోటి చెయ్యవచ్చు. ఇలాటివి జరక్కుండా చూచుకోవడం చాలామంచిదే. కానీ ఇరిగిఫోయాక నీట్టి

గురించి విమర్శ యతగా యనవసరం. అలాగని యామాదిరి తప్పులు చెయ్యమని కాదుగాని ఆ తప్పులుచేసిన నటునకు తనుచేసినతప్పు మీరు చెప్పకుండానే తెలిసిపోయినప్పుడు మళ్ళీ మీరదే పదేపదే యతనికి చెప్పాల్సిన యవుసరంలేదు.

అతనికి ఉపయోగపడే విమర్శకావాలి! అంటే ఇతరులు చెప్పకుండా తను తెలుసుకోలేని తప్పు అతనికి చెప్పటమే మంచి విమర్శ. అతను ఒకవిధంగా నటిస్తే ప్రేక్షకులు మరొకవిధంగా అర్థంచేసుకున్న సందర్భాలూ, అసలుభావం అందనటువంటి ఘట్టాలుచెప్పాలి. వాచికంలో అంగవిన్యాసంలో దోషాలుగా కనిపించినవి చెప్పాలి. అంతేగాని ప్రతికలో పేరు పడటానికని కొందరు సినిమావిమర్శలు చేస్తున్నట్టు చేస్తే ప్రయోజనంలేదు.

ఏదన్నా వ్యతిరేకాభిప్రాయవస్తే, ఓ చిన్నవాదనను కూడా లేవదీసి ఏది తప్పు ఏది రైట్ నిర్ణయించడానికి ప్రయత్నంకూడా చేయాలి.

నాటకప్రయోగం మొత్తంమీద ఫలించిందీ లేందీ తెలుసుకోవాలి. ప్రదర్శన బాగుండకపోతే ప్రయోగలోపమో మరేలోపమో తెలుసుకోవాలి. వీలైతే లోట్లన్నీ మరో ప్రదర్శనలో సవరించుకోవాలి నాటక మొదలకూ పనికిరానిదైతే ఓదణ్ణంపెట్టి యిక దానిజోలికి పోకూడదు.

కానీ సాధారణంగా మీరానాటకాన్ని మరొకళ్ళు బాగా ప్రదర్శించారని ఎత్తుకునివుంటారు. అటువంటప్పుడు

మీచేతుల్లో ప్రదర్శన చెడిందంటే లోపం ఎక్కడవుందో తీవ్రంగా ఆలోచించండే ఆనాటకాన్ని వదలవద్దు.

వేరొకచోటు ప్రదర్శన బాగుండి మీరుచేసిన ప్రదర్శన చెడిపోవటం బహుశా మీలోటుకాకపోవచ్చు! ఆ ప్రదర్శన చేసినవారికి కొన్ని ప్రత్యేకహంగులు (ప్రేక్షకులతోసహా) ఉండి వుండవచ్చు. అందుకే ముందుచెప్పాను. ఎవరోచేసిన నాటకము బాగుందని మీరూ దాన్నే ఎత్తుకోవద్దని. పరిషత్తులో మొదటి బహుమతి సంపాదించిన నాటక మనేక సమాజాలెత్తుకుని దాన్ను సహ్యించేసి వదలిపెట్టున్నాయి. ఇది అంటువ్యాధిలా వ్యాపించి నాటకాన్ని హరించివేయక ముందే జాగ్రత్తపడాలి.

ప్రదర్శన బాగుంటే స్పష్టంగా వివరాలు వ్రాస్తూ రచయితకు తెలియబర్చటం సమాజపు కనీసవిధి. తన రచనను మీరు చక్కగా ప్రదర్శించినందుకు సంతోషిస్తాడు వీలుంటే మీ మొదటి ప్రదర్శనకు ఆయనను ఆహ్వానించటం మంచిది. నాటకప్రదర్శనకు ముందూ చివరకూడా ఆయన సలహాలు పొందటం అభిలషణీయం. మీ ప్రదర్శనవల్ల ఆయనకూడా కొన్నికొన్ని కొత్తసంగతులు తెలుసుకుంటాడు. ఉన్ననాటకాన్ని సంస్కరించడానికీ మరో కొత్తరచన చేయడానికీ గూడా మాదిరి అనుభవాలు రచయితకు అవుతరం.

మరో ప్రదర్శన

వేసిన నాటక ప్రదర్శన బాగుంటే దాన్నే మరోమారు పూర్వోన్మేషాని లేక మరో పూర్వోన్మేషాని ప్రదర్శించవచ్చు.

మరో ప్రదర్శన సాధారణంగా మొదటి ప్రదర్శన కన్నా బాగుండాల్సిందిపోయి పేలవంగా వుంటోంది! దీనికి ప్రబలకారణం మీ రాత్సాహికు లవటమే! ఒక ప్రదర్శనలో పతాకస్థాయి నందుకున్న పాత్రలూ సన్నివేశాలూ మరో ప్రదర్శనలో దిగజారి పోతున్నాయి. మీ పాత్రను గురించిన యహంభావ మేర్పడుతుంది. ఇదివరకద్భుతంగా నటించిందేగా యనే నలసత్వం పొడసూపుతుంది.

నాటకమూ నటుడూ యెల్లప్పుడూ నవ్యతతో వికసిస్తుండాలి. ప్రాతకౌత్తలు (పాత్రలుగాని నటులుగాని) ఒకే విధమైన నుత్సాహంతో ప్రదర్శించాలి. ఒకదానికన్న మరో ప్రదర్శన బాగుండాలి. మీరే యలసత్వం ప్రదర్శిస్తే చూచే ప్రేక్షకుల కెలాగుంటుంది?

మీరు చేసిన మంచి ప్రదర్శన చూచి యాత్సాహికులు మరికొందరు మీసమాజంలో చేరనిచ్చగించి మీవద్దకు రావచ్చు. వారిని నిరుత్సాహ పడకుండా పీలుపెంబడిని నుపయోగించుకోండి.

మరో రచయిత మీకో నాటకం ప్రదర్శన నిమిత్తం ఇవ్వవచ్చు. తృణీకరించకుండా నాటకం పరిశీలించి ఏమాత్రం

బాగున్నారచయిత అనుమతితో కావలసినమాధులు చేసుకుని ప్రదర్శించండి.

సాధారణంగా ప్రదర్శన చెడిపోతే మరోప్రదర్శనకు ప్రయత్నించే ఉత్సాహం సామాజకులలో ఉండదు. కాగా మరే సమాజమన్నా మరోనాటకం ప్రదర్శించేటప్పటికి ఎక్కడలేని ఉత్సాహమూ వీరికికూడా తిరిగి వస్తుంది.

ఇక మళ్ళీ ప్రారంభం : నాటకం ఎన్నికనటుల ఎన్నిక, రిహార్సలు, ప్రదర్శన వగైరాలు.

ఒకమారు నాటకసమాజంలో జొరబడినవారు ఎన్ని అపజయాలపొందినప్పటికీ, ఎన్నెన్నిమాటలు పడినప్పటికీ, యెన్నిచిక్కులు యెదుర్కొన్నప్పటికీ, యీ రంగస్థలాన్ని వదలరు. అపజయాల పొందినకొద్దీ ద్విగుణీకృత్యోత్సాహంతో పనిచేస్తారు. ఉత్సాహమూ పట్టుదలా ప్రజ్ఞా వున్నవారు యేనాటికైనా 'ఉత్తమనటు' లనిపించుకొంటారు. మంచి నాటకాలు ప్రదర్శించిన సమాజంపేరు చిరస్థాయిగా వుంటుంది.

ఈనాడు దేశం నలుమూలలా నాటకాలకూ నాటికలకూ పోటీలు నిర్వహించేసంస్థలు వెలిశాయి. కొద్ది సంవత్సరాలక్రిందట పోటీకార్యక్రమాలు ప్రారంభించిన ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు యీ పోటీలనింకా నిర్వహిస్తూనేవున్నది. యీ పోటీలకుగాను తయారుచేసుకునే నాటకాలుకూడా మళ్ళీమళ్ళీ ప్రదర్శనలకునోచుకోడంలేదు. పోటీలకుకూడా ఒక Standard అనేది ఏర్పడలేదు,

ఈ పోటీలనూ వివిధ సమాజాలనూ పరిశీలించి జౌత్సాహిక సమాజాలు తాము తయారుచేసిన నాటకానికి అనేక ప్రదర్శనలుకలిగే భాగ్యం కలిగించుకునే పథకం ఒకటి తయారు చెయ్యాలన్న అవుసరం కనిపిస్తోంది.

జౌత్సాహిక నాటక ప్రదర్శన యన్నంత మాత్రం చేత యేదో వుబుసుపోకకు కాసేపు చూచి వద్దాంలే యనే తలంపు ప్రేక్షకులకు మాన్పించాలి. జౌత్సాహిక ప్రదర్శనకు కూడా డబ్బు ఖర్చవుతుందనే విషయం మరువరాదు. కనీసం ఖర్చుచేసిన డబ్బున్నా ప్రేక్షకులనుంచి రాబట్టగలిగే స్తోమత యాత్సాహిక సమాజాలు సంపాదించాలి. ఎల్లప్పుడూ కాన్వాసింగుమీదా 'నాటక కళ'ను ప్రోత్సహించు డనే Slogan తోనూ యీ రంగ మభివృద్ధిచెందదు. ఊరూరా తిరిగి ప్రదర్శన లివ్వలేకపోయినా కనీసం తమ యూక్లోనన్నా నాటక మంటూ వేస్తే పదిమంది కది చూడాలనే కోరిక కలిగేలా తమ ప్రదర్శనల స్థాయిని మెరుగోవాలి. నాటకం యెడ్వర్ టైజ్ చెయ్యగానే యదెప్పుడా యెప్పుడా యనే తహతహ ప్రేక్షకులకు కలగాలి. అంతేగాని దసరామామూళ్యకు తిరిగినట్లు టిక్కెట్ పుస్తకాలు పుచ్చుకుని ప్రతిప్రదర్శనకూ ప్రేక్షకుల కాన్వాసింగుకు బయల్దేరే యలవాటు మెల్లి మెల్లిగానన్నా తప్పించాలి. ఇది చెప్పినంత తేలికకాదు. నిజమే. కాని కొంత సాహసముంటే యిది సాధించడము కూడా యేమంత కష్టమైన పనికాదు. టిక్కెట్లంటూ యేక్కాటు చేయకపోయినా ప్రదర్శనకు వచ్చినవారంతా

విధిగా యెంతో కొంతడబ్బు యిచ్చే యేర్పాటును శ్రీ సోమంచి యజ్ఞుని శాస్త్రీగా రేలూరులో తామున్న సోబల్లో నేర్పాటు చేశాడు. ఈ పద్ధతిలో నెలనెలా యొక నాటకం ప్రదర్శించే యవకాశం సులువుగా యేర్పడింది.

ఏది యేమైనా యీనాటి తెలుగునాటకరంగం కొందరు పెద్దలు యనుకున్నంత యధ్వాన్నస్థితిలోలేదు. వృత్తి నాటకాలాదుగా ప్రేక్షకుల కీనాటికీ యీనందాన్ని సమకూరుస్తూనే వున్నాయి. జోత్సాహిక నాటకాలు శ్రోత శ్రోత ప్రయోగాలు చేస్తూనేవున్నాయి. వృత్తి నాటకాలలోనూ, జోత్సాహిక నాటకాలలోనూ కూడా పెనుకటి తరంబారి ప్రతిభకు తీసిపోని నటులున్నారు. నాటక ప్రయోగంలో దిట్టలైన చేతులున్నాయి. ఎక్కువ వీరందరినీ సమీకరించి యొక పద్ధతిలో నాటకాలను ప్రదర్శించ గలిగిన వ్యక్తులూ, సంస్థలే కరవుగా కనిపిస్తున్నాయి. పోటీలు నిర్వహించే సంస్థలు కొంతవరకూ చక్కని నాటకప్రదర్శనలకు గాఢ్యత వహించవచ్చు. కాని కారణాంతరాలచేత యెన్ని ప్రదర్శనలు చెడితే యంతమంచిదనే మనస్థితితో యింకూడా వ్యవహరిస్తున్నాయి. మొదట్నుంచీ చివరిదాకా నిర్వాహకులకూ పోటీదార్లకూ పోటీస్పిరిట్ తప్పచక్కని ప్రదర్శన నేర్పాటు చేసే దృష్టి కరవౌతున్నది. ఈ పోటీలలో సంపాదించాల్సిన Standards కోసం పోటీలు నిర్వహించే సంస్థలూ యందు పాల్గొనే సమాజాలకూడా ప్రయత్నించాలి, కేవలం బహుమతికోసం, ఇతరులపేర్లన్నీ తప్పులు చేస్తారా మనమెన్ని తమామాలు చూపగలమా యనే భావన మానకోవాలి.

పోటీలు నిర్వహించేసంస్థలు క్రమక్రమంగానన్నా మహుమతీ విధానంలో యొక క్రమపద్ధతి ప్రారంభిస్తే కొన్ని Standards చేర్చుతాయి. బహుమతీ నిర్ణయవిధానం జిడ్డీలలోనాటు మానేడిగా యుండకూడదు.

కొంతవ్యయప్రయాసలతో కూడుకున్న పనే యయినా ఆంధ్రప్రదేశ్ సంగీత నాటక యెకాడమి యిటువంటి Standards సృష్టించబడటానికి చర్చాజేసికలూ, సమాజేకలూ, ప్రదర్శనలూ, యేర్పాటుచెయ్యవచ్చు. కేవలం పోటీలలోనేకాక యితరత్రాకూడా యివి సాధింపవచ్చు.

నాటకం, నటుడూ, బిడెంజేహి యని యొకరిపం చనుబడి యాశ్రయించకండా తనకాశ్వమీద తను నిలబడగలిగి తనింత తిని యొకరికి పెట్టగలిగినస్థితిలోకి వీసుకురావాలి. విన వాధ్యత నేటి నటులమీదా నాటకభాభిమానులమన చెప్పుకొనేవారిమీదా నాటకభాభివృద్ధి కార్యకలాపాలు సాగిస్తున్న సంస్థలమీదా యున్నది.

ఈవాధ్యత సక్రమంగా నిర్వహింపబడుతుందనీ, చేబట్టిన నాటకం తిరిగితిరిగి ప్రదర్శనల పండుకుంటుందనీ, ఆంధ్రనాటక రంగంకూడా యే యితర నాటకరంగాలకూ వీసిపోదనిపించు కుంటుందనీ మనఃపూర్వకంగా నమ్ముతున్నాను.

స మా ప్రం

శ్రీ శివమూర్తి మద్రాసు, రాజమండ్రి.